

**ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

КОВЕЙНО ЮЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 342.951:349.6

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ
ЛІСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА**

Спеціальність – 081 Право

Галузь знань – 08 Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ / Ю.В. Ковейно

Науковий керівник —
Бобкова Антоніна Григоріївна,
доктор юридичних наук, професор,
дійсний член (академік) Національної
академії правових наук України

Кропивницький 2024

АНОТАЦІЯ

Ковейно Ю.В. **Адміністративна відповідальність за порушення лісового законодавства.** – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Донецький державний університет внутрішніх справ, Кропивницький, 2024.

Дисертація є самостійною завершеною науковою працею, присвяченою дослідженню правових відносин щодо адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства.

У розділі 1 *«Теоретико-правові засади адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства»* проаналізовано теоретичні підходи до визначення поняття юридичної відповідальності, адміністративної відповідальності в цілому та такої відповідальності за порушення лісового законодавства, зокрема. Розглянуто загальні положення щодо таких аспектів цієї відповідальності, як характер, роль в забезпеченні відновлення порушених прав чи стану лісу, лісових ресурсів або земель лісогосподарського призначення та мета такої відповідальності.

Уточнено визначення поняття адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства як виду правової відповідальності, яка має додатковий характер щодо відновлення прав власників лісів та лісокористувачів і екологічної цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення та полягає у потерпанні винною особою, що вчинила порушення лісового законодавства, негативних втрат організаційного, майнового або особистого характеру як адміністративних стягнень, що проявляється у державному примусі з боку державних компетентних органів, який застосовується в установленому законом порядку з метою забезпечення правопорядку в лісових відносинах.

Проаналізовано об'єкт посягання в лісових відносинах та виокремлено такі види адміністративної відповідальності за порушення лісового

законодавства за цим критерієм: 1) відповідальність за знищення або пошкодження лісу, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, погіршення їх стану; 2) відповідальність за невиконання та порушення правил, приписів та порядку ведення лісового господарства, у тому числі використання лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення.

Досліджено коло суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства та покладено цей критерій в основу виокремлення таких видів цієї відповідальності: 1) відповідальність посадових осіб; 2) відповідальність громадян; 3) відповідальність юридичних осіб.

Проаналізовано стан правової основи адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, яку складають окремі положення Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», Лісового кодексу України (далі - ЛК України), Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі - КУпАП), Закону України «Про адміністративну процедуру», Інструкції з оформлення органами Державної екологічної інспекції України та її територіальними органами матеріалів про адміністративні правопорушення (далі – Інструкція №264), Інструкції з оформлення органами Державного комітету лісового господарства України матеріалів про адміністративні правопорушення (далі – Інструкція № 262) та деяких інших підзаконних нормативно-правових актів. Представлено загальну характеристику відповідних положень національного законодавства, а також законодавства зарубіжних країн (Литовської республіки, Французької Республіки та Австрійської республіки). Обґрунтовано основні напрями удосконалення правової основи адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства.

У розділі 2 «Підстави, суб'єкти та форми адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства» проаналізовано наукові підходи щодо визначення поняття порушення лісового законодавства, його зміст і види. Уточнено визначення поняття порушення лісового

законодавства як протиправного, винного, суспільно-небезпечного або суспільно шкідливого діяння, яке вчинено відповідними суб'єктами, що посягає на відносини щодо використання, охорони та захисту лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення або встановлений правопорядок в лісових відносинах та завдає чи створює загрозу спричинення шкоди екологічній цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, за яке передбачено юридичну відповідальність винної у цьому особи. Наголошено, що такі правопорушення вважаються адміністративними правопорушеннями, якщо за них законом передбачена адміністративна відповідальність. Запропоновано закріпити наведене визначення в Інструкції № 262.

Досліджено питання екологічної спрямованості порушень лісового законодавства та виокремлено за цим критерієм дві групи правопорушень: лісові та суміжні з ними правопорушення. Розглянуто характер дій, що супроводжують зазначені правопорушення та уточнено види порушень лісового законодавства щодо кожної з названих груп.

Обґрунтовано пропозиції щодо доповнення переліку підстав адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства такими, як збут незаконно зрубаних дерев або чагарників; невиконання обов'язку ведення первинного обліку лісів власниками лісів або постійними лісокористувачами; незабезпечення безперешкодного доступу до об'єктів електромереж, інших інженерних споруд, які проходять через лісову ділянку, для їх обслуговування. Запропоновано внесення відповідних змін до ст. 65, доповнення ст. 76¹ та 76² КУпАП та ст. 105 ЛК України.

Проаналізовано наукові підходи щодо визначення поняття суб'єктів адміністративної відповідальності та розглянуто склад таких суб'єктів. Досліджено підстави відповідальності, спрямованість дій та види діяльності суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства. Уточнено визначення поняття суб'єкта адміністративної відповідальності та поділ таких суб'єктів на загальні та спеціальні. Додатково

обґрунтовано віднесення до кола суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства юридичних осіб. Аргументовано виключення посадових осіб із кола суб'єктів адміністративної відповідальності за самовільне сінокосіння і пасіння худоби, самовільне збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід з обґрунтуванням відповідних змін до ст. 70 КУпАП.

Досліджено форми прояву адміністративної відповідальності у співвідношенні з іншими видами відповідальності за порушення лісового законодавства. Розглянуто наукові підходи щодо форм відповідальності, виявлено їх ознаки та досліджено відповідну судову практику.

Запропоновано визначення поняття форми адміністративної відповідальності як зовнішнього виразу потерпання негативних додаткових наслідків організаційного, майнового або особистого характеру (адміністративних стягнень) фізичною або юридичною особою за вчинення адміністративних правопорушень в сфері використання лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення. Досліджено зміст форм адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства та запропоновано поділ таких форм на загальні та спеціальні за такими критеріями, як підстави та міри відповідальності.

У розділі 3 «Застосування адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства» досліджено наукові підходи до визначення поняття факту порушення законодавства та його встановлення, розглянуто практику виявлення адміністративних порушень лісового законодавства за 2019 – 2023 роки. Запропоновано визначення поняття факту порушення лісового законодавства як дії або бездіяльності, що відбулися в реальній дійсності, мають ознаки правопорушення, посягають на відносини щодо використання, охорони та захисту лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення або встановлений правопорядок в лісових відносинах та завдають, чи створюють загрозу спричинення шкоди екологічній цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського

призначення, за які передбачено адміністративну відповідальність винної у цьому особи. Обґрунтовано доповнення цим визначенням Інструкції № 262.

Аргументовано визначення поняття встановлення факту порушення лісового законодавства як фіксації уповноваженими на те органами держави, що підтверджена відповідними діями та доказами у встановленому законом порядку, дійсних, реальних дій чи бездіяльності, які є об'єктивно існуючими та незаперечними, що мають ознаки правопорушення, які посягають на відносини щодо використання, охорони та захисту лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення або встановлений правопорядок в лісових відносинах та завдають чи створюють загрозу спричинення шкоди екологічній цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, за які передбачено адміністративну відповідальність винної у цьому особи.

Розглянуто порядок встановлення факту порушення лісового законодавства та виокремлено такі етапи: перший етап - виявлення факту правопорушення; другий етап - перевірка виявленого факту порушення лісового законодавства; третій етап - документальне оформлення факту вчиненого правопорушення. Конкретизовано форми встановлення факту порушення лісового законодавства щодо кожного етапу з обґрунтуванням внесення доповнень до Інструкції № 262. Опрацьовано та уточнено коло суб'єктів виявлення фактів порушення лісового законодавства.

Досліджено відносини з притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства. Опрацьовано підходи щодо визначення поняття притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, виявлено відповідні ознаки такого процесу. Запропоновано визначення поняття притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства як примушування винної особи до такої відповідальності за лісові та суміжні з ними правопорушення спеціально уповноваженими органами та іншими особами шляхом здійснення послідовних чітко визначених дій у порядку, визначеному

лісовим, екологічним та адміністративним законодавством. Обґрунтовано доповнення цим визначенням Інструкції № 262.

Досліджено стадії притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, узагальнено їх перелік та розкрито зміст. Уточнено зміст стадії ініціювання притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства.

На основі запропонованих теоретичних положень підготовлено проект закону щодо внесення змін до ЛК України та КУпАП з питань адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, порушення, лісове законодавство, ліс, ресурси, підстави відповідальності, фізичні особи, юридичні особи, спеціально уповноважені органи, охорона, контроль, стягнення, штраф, встановлення факту, протокол, притягнення до відповідальності.

ABSTRACT

Koveino Y.V. Administrative responsibility for violation of forest legislation. – Qualifying scientific work on manuscript rights. Dissertation for obtaining the degree of doctor of philosophy in specialty 081 - "Law". – Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi, 2024.

The dissertation is an independently performed scientific research devoted to the study of legal relations regarding administrative responsibility for violation of forestry legislation.

Section 1 "Theoretical and Legal Foundations of Administrative Responsibility for Violation of Forest Legislation" analyzes theoretical approaches to the definition of the concept of administrative responsibility in general and such responsibility for violation of forest legislation in particular. General provisions on such aspects of this responsibility as the character, role in ensuring the restoration of violated rights or the conditions of forests, forest resources or forestry lands and the purpose of such responsibility are considered.

It is clarified the definition of the concept of administrative responsibility for violation of forest legislation as a type of legal responsibility which is additional in nature to restore the rights of forest owners and forest users and the ecological value of forests, forest resources and forestry lands and consists in the guilty person who has committed a violation of forest legislation suffering negative losses of an organizational, property or personal nature as administrative penalties, which is manifested in state enforcement by state bodies.

It is analyzed the object of encroachment in forest relations and distinguishes the following types of administrative responsibility for violation of forest legislation according to this criterion: 1) responsibility for destruction or damage to forests, forest resources and forestry lands, and deterioration of their condition; 2) responsibility for failure to comply with and violation of rules, regulations and procedures for forestry, including the use of forests, forest resources and forestry lands.

It has been examined the range of subjects of administrative responsibility for violation of forestry legislation and, based on this criterion, distinguishes the following types of such responsibility: 1) responsibility of officials; 2) responsibility of citizens; 3) responsibility of legal entities.

It has been analyzed the state of the legal framework for administrative responsibility for violation of forestry legislation, which consists of certain provisions of the Law of Ukraine "On Environmental Protection", the Forest Code of Ukraine, the Code of Ukraine on Administrative Offenses, the Law of Ukraine "On Administrative Procedure", the Instruction on processing of materials on administrative offenses by the State Environmental Inspection of Ukraine and its territorial bodies (next - Instruction No. 264), Instruction on processing of materials on administrative offenses by the bodies of the State Committee of Forestry of Ukraine (next - Instruction No. 262), and some other bylaws and other legal acts. The article provides a general description of the relevant provisions of national legislation, and legislation of foreign countries (the Republic of Lithuania, the French Republic and the Republic of Austria). The main directions of improvement of the legal framework of administrative responsibility for violation of forestry legislation are substantiated.

Section 2 "Grounds, Subjects and Forms of Administrative Responsibility for Violation of Forest Legislation" it has been analyzed the scientific approaches to defining the concept of violation of forest legislation, its content and types. It is clarified the definition of the concept of violation of forest legislation as an unlawful, guilty, socially dangerous or socially harmful act committed by the relevant entities which encroaches on the relations regarding the use, protection and defense of forests, forest resources and forestry lands or the established legal order in forest relations and causes or threatens to cause damage to the ecological value of forests, forest resources and forestry lands, for which legal responsibility of the person guilty of such violation is provided. It is emphasized that such offenses are considered administrative offenses if the law provides for administrative responsibility for them. It is proposed to consolidate the above definition in Instruction No. 262.

It has been examined the issue of environmental orientation of forestry legislation violations and distinguishes two groups of offenses according to this criterion: forestry and related offenses. The nature of the actions accompanying these offenses is considered and the types of forestry legislation offenses for each of these groups are specified.

It has been substantiated the proposals to supplement the list of grounds for administrative responsibility for violation of forestry legislation with such grounds as sale of illegally cut trees or shrubs; failure to fulfill the obligation to keep primary forest records by forest owners or permanent forest users; failure to ensure unimpeded access to power grid facilities and other engineering structures passing through the forest area for their maintenance. It is proposed to amend Article 65, supplement Articles 76¹ and 76² of the Code of Ukraine on Administrative Offenses and Article 105 of the Forest Code of Ukraine

It has been analyzed the scientific approaches to defining the concept of subjects of administrative responsibility and considers the composition of such subjects. The grounds for responsibility, direction of actions and types of activities of subjects of administrative responsibility for violation of forest legislation are investigated. It is clarified the definition of the concept of administrative liability and the division of such subjects into general and special ones. It has been additionally substantiated the inclusion of legal entities into the circle of subjects of administrative responsibility for violation of forest legislation. The author substantiates the exclusion of officials from the circle of subjects of administrative responsibility for unauthorized haying and grazing, unauthorized collection of wild fruits, nuts, mushrooms, berries, and justifies the relevant amendments to Article 70 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses.

It has been examined the forms of administrative responsibility in relation to other types of responsibility for violation of forestry legislation. The author examines scientific approaches to the forms of responsibility, identifies their features and studies the relevant case law.

It is proposed to define the concept of administrative responsibility as an external expression of suffering negative additional consequences of an organizational, property or personal character (administrative penalties) by an individual or a legal entity for committing administrative offenses in the field of use of forests, forest resources and forestry lands. The author examines the content of the forms of administrative responsibility for violation of forestry legislation and proposes to divide such forms into general and special forms based on such criteria as grounds and measures of responsibility.

Section 3 "Application of Administrative Responsibility for Violation of Forest Legislation" examined the scientific approaches to defining the concept of the fact of violation of legislation and its establishment, and considers the practice of detecting administrative violations of forest legislation for 2019-2023. It has been proposed to define the concept of the fact of violation of forest legislation as actions or omissions which occurred in reality, have signs of an offense, encroach on the relations regarding the use, protection and defense of forests, forest resources and forestry lands or the established legal order in forest relations and cause or threaten to cause damage to the ecological value of forests, forest resources and forestry lands, for which administrative responsibility of the person guilty of such violation is provided. It is substantiated the addition of this definition to Instruction No. 262.

It has been substantiated the definition of the concept of establishing the fact of violation of forest legislation as fixing by the authorized bodies of the State, confirmed by appropriate actions and evidence in accordance with the procedure established by law, of valid, real actions or omissions which are objectively existing and indisputable, which have signs of an offense, which encroach on relations concerning the use, protection and defense of forests, forest resources and forestry lands or the established legal order in forest relations and cause or pose a threat of harm.

It is considered the procedure for establishing the fact of violation of forestry legislation and identifies the following stages: 1) detection of the fact of an offense; 2) verification of the detected fact of violation of forest legislation; 3) documentation

of the fact of the committed offense. The forms of establishing the fact of violation of forestry legislation for each stage are specified with justification for making amendments to Instruction No. 262. The range of subjects of detection of violations of forest legislation has been elaborated and clarified.

It is examined the relations on bringing to administrative responsibility for violation of forest legislation. Approaches to the definition of the concept of bringing to administrative responsibility for violation of forest legislation are elaborated, and the relevant features of such a process are identified. It has been proposed to define the concept of bringing to administrative responsibility for violation of forestry legislation as forcing a guilty person to such responsibility for forestry and related offenses by specially authorized bodies and other persons by means of consistent clearly defined actions in accordance with the procedure established by forestry, environmental and administrative legislation. It is substantiated the addition of this definition to Instruction No. 262.

It is examined the stages of bringing to administrative responsibility for violation of forestry legislation, summarized their list and disclosed the content. It has been clarified the content of the stage of initiating administrative responsibility for violation of forest legislation.

On the basis of the proposed theoretical provisions, the author has prepared a draft law on amendments to the Forest Code of Ukraine and the Code of Ukraine on Administrative Offenses on administrative responsibility for violation of forest legislation.

key words: administrative responsibility, violation, forest legislation, forest, resources, grounds of responsibility, individuals, legal entities, specially authorized bodies, protection, control, penalties, penalty, establishment of fact, protocol, prosecution.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА:

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Ковейно Ю.В. Правова основа використання лісів. *Підприємництво, господарство та право*. 2017. №12. С. 142-147.
2. Ковейно Ю.В. Підстави відповідальності за порушення лісового законодавства. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2020. № 4. Том 2. С. 110-116. DOI <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2020-4.2-16>.
3. Бобкова А.Г., Ковейно Ю.В. Форми відповідальності за порушення лісового законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №6. С. 194-198. (Особистий внесок здобувачки: здобувачкою запропоновано визначення поняття форми відповідальності за порушення лісового законодавства та запропоновано поділ таких форм на загальні та спеціальні; конкретизовано загальні та спеціальні форми відповідальності за порушення лісового законодавства). DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/45>.
4. Ковейно Ю.В. Встановлення факту порушення лісового законодавства (адміністративно-правовий аспект). *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2023. Випуск 3. С. 38-46. <https://doi.org/10.32782/cuj-2023-3-5>.
5. Бобкова А.Г., Ковейно Ю.В. Забезпечення безпекового середовища в лісових відносинах заходами адміністративної відповідальності. *Organizational and legal fundamentals for the formation of a security environment in Ukraine: Scientific monograph*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2023. P. 169-186. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-363-7-8>. (Особистий внесок здобувача: здобувачкою проаналізовано правову основу адміністративної відповідальності, конкретизовано визначення адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства. Запропоновано

визначення форми адміністративної відповідальності в лісових відносинах та конкретизовано форми такої відповідальності).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Ковейно Ю.В. Юридична відповідальність за правопорушення в сфері використання лісів. Актуальні проблеми науки та освіти: Збірник матеріалів XXI підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. К.В. Балабанова. Маріуполь: МДУ, 2019. С 60-62.

7. Ковейно Ю.В. Суб'єкти використання лісів. Актуальні проблеми науки та освіти: зб. матеріалів XXII підсумкової наук.-практ. конф. викладачів Маріупольського державного університету, 07 лютого 2020 р. Маріуполь: МДУ, 2020. С. 72-73.

8. Ковейно Ю.В. Суб'єкти відповідальності за порушення лісового законодавства. Проектування безпекового середовища громад: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Маріуполь, 2 липня 2021 року). Донецький державний університет внутрішніх справ. Київ: ТОВ «Компанія ВАІТЕ», 2021. С. 217-221.

9. Ковейно Ю.В. Щодо дисциплінарної відповідальності за порушення лісового законодавства. Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених 23 червня 2022 року: Зб. тез наук. праць / за заг. редакцією М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2022. С. 272-275.

10. Ковейно Ю.В. Окремі аспекти визначення поняття юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства. Актуальні проблеми науки та освіти: Збірник матеріалів XXV підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2023. С. 63-66.

11. Ковейно Ю.В. Види адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства. Проблеми і перспективи поствоєнної розбудови України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7-8 грудня 2023 р. / за заг. ред. М.В. Трофименка: Маріупольський державний університет. Київ: МДУ, 2023. С. 152-155.

Наукова праця, яка додатково відображає наукові результати дисертації:

12. Bobkova A., Koveino Y. The Forms of Responsibility for Violation of the Forest Legislation. Yearbook of Ukrainian law: Coll. of scientific papers. 2023. №15. С. 431-442. (Personal contribution of the applicant: the applicant proposed the definition of the concept of the form of responsibility for violation of forest legislation and proposed the division of such forms into general and special; specified general and special forms of responsibility for violation of forest legislation).

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	17
ВСТУП	18
РОЗДІЛ 1. Теоретико-правові засади адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства	27
1.1. Поняття та види адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства	27
1.2. Правова основа адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства	52
Висновки до розділу 1	81
РОЗДІЛ 2. Підстави, суб'єкти та форми адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства	84
2.1. Підстави адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства	84
2.2. Суб'єкти адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства	119
2.3. Форми адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства	145
Висновки до розділу 2	174
РОЗДІЛ 3. Застосування адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства	178
3.1. Встановлення факту порушення лісового законодавства	178
3.2. Притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства	197
Висновки до розділу 3	225
ВИСНОВКИ	229
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	234
ДОДАТКИ	260

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЛК України

Лісовий кодекс України

КУпАП

Кодекс України про адміністративні
правопорушення

Інструкція з
оформлення органами
Державного комітету
лісового господарства
України матеріалів про
адміністративні
правопорушення

Інструкція № 262

Інструкції з
оформлення органами
Державної екологічної
інспекції України та її
територіальними
органами матеріалів
про адміністративні
правопорушення

Інструкція № 264

КМ України

Кабінет Міністрів України

ГК України

Господарський кодекс України

ЦК України

Цивільний кодекс України

КК України

Кримінальний кодекс України

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Ліси в Україні є одним із найцінніших природних ресурсів. Лісистість України становить 15,9%, тоді як в країнах ЄС лісистість складає 43%. Такий рівень лісистості зумовлений серед інших причин нераціональним та виснажливим використанням лісів та лісових ресурсів, антропогенним навантаженням, порушенням вимог щодо охорони та збереження лісів. На стан лісів, лісових ресурсів, земель лісогосподарського призначення та ведення лісового господарства суттєво впливають порушення, які характерні для цих відносин, більшість яких належить до адміністративних. Відповідно до звітів Державної екологічної інспекції за 2019-2023 роки кількість виявлених порушень лісового законодавства зменшується, тоді як фактично у багатьох випадках такі порушення залишаються невиявленими.

Правову основу адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства складають окремі положення Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», ЛК України, КУпАП, Закону України «Про адміністративну процедуру», Інструкції № 264, Інструкції № 262 та низки інших спеціальних підзаконних нормативно-правових актів. Водночас аналіз правової основи щодо зазначених відносин вказує на необхідність внесення змін та доповнень до відповідних нормативно-правових актів, зокрема, у зв'язку з наявністю низки прогалин і протиріч, прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру», та зважаючи на сучасний стан лісів і лісових ресурсів, земель лісогосподарського призначення.

Теоретичні питання відповідальності за порушення законодавства, у тому числі екологічного, були предметом дослідження вчених з різних галузей права. Такими питаннями займалися такі науковці як В.К. Грищук, Л.І. Каленіченко, Н.М. Оніщенко та інші. Фундаментально-прикладною основою адміністративної відповідальності за порушення лісового

законодавства стали праці таких вчених, як: В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, І.В. Бойко, А.П. Гетьман, С.С. Гнатюк, С.Л. Дембицька, Е.Ф. Демський, Є.В. Додін, О.А. Заярний, О.Т. Зима, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, В.В. Костицький, О.В. Кузьменко, І.А. Куян, Ю.О. Легеза, Д.М. Лук'янець, О.Ю. Макаренко, С.В. Матчук, О.В. Назимко, О.В. Панасюк, М.М. Сливка, Ю.С. Шемшученко та інші. Водночас, залишаються питання, що потребують подальшого дослідження через зміни лісових відносин та законодавства.

Вищезазначене вказує на актуальність дослідження адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, що і обумовило вибір теми дисертації.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування нових теоретико-прикладних положень щодо адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства та розробка на їх основі пропозицій щодо удосконалення відповідного законодавства.

Мета дослідження зумовила необхідність постановки та вирішення таких *завдань*:

- дослідження та уточнення визначення поняття адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства та виокремлення видів такої відповідальності за кількома критеріями;
- узагальнення правової основи адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства та обґрунтування пропозицій щодо удосконалення відповідних нормативно-правових актів;
- аналіз підстав адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства та обґрунтування пропозицій щодо їх розширення;
- аналіз та уточнення складу суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства;
- дослідження форми прояву адміністративної відповідальності та визначення форм такої відповідальності за порушення лісового законодавства;

- розгляд стану виявлення фактів порушення лісового законодавства і конкретизація визначення цього поняття та етапів таких відносин;
- дослідження відносин з притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства та доопрацювання визначення і переліку стадій таких відносин.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають при вчиненні порушень лісового законодавства та застосуванні за такі порушення адміністративної відповідальності.

Предметом дослідження є адміністративна відповідальність за порушення лісового законодавства.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження складають загальні методи наукового пізнання та спеціальні методи, що використовуються в юридичній науці.

З використанням *діалектичного методу* здійснено загальнотеоретичне дослідження та уточнено визначення поняття адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства та виокремлено її види (підрозділ 1.1). Метод *аналізу та синтезу* дозволив розглянути підстави адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства та форми такої відповідальності і обґрунтувати відповідні пропозиції (підрозділи 2.1; 2.3). *Формально-логічний метод* застосовано при дослідженні форм відповідальності за порушення лісового законодавства та окремих аспектів встановлення факту правопорушення лісового законодавства (підрозділи 2.3; 3.1). *Метод спостереження* використано при узагальненні практики застосування адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства та під час аналізу відповідного законодавства (підрозділи 2.3; 3.1; 3.2).

Метод порівняльного правознавства використано для співставлення законодавства України з питань адміністративної відповідальності за вищевказані порушення та законодавства зарубіжних країн (підрозділ 1.2). За допомогою *методу інтерпретації норм права* розглянуто підстави

адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, форми такої відповідальності; питання щодо кола суб'єктів та притягнення їх до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства (2.1; 2.2; 2.3; 3.2). *Юридико-термінологічний метод* використано при підготовці пропозицій щодо визначення ключових понять дисертаційного дослідження (підрозділ 1.1; розділи 2-3).

Теоретичну основу дослідження, крім праць названих вище вчених, склали наукові роботи таких правознавців, як: В.І. Андрейцев, А.Г. Бобкова, Г.С. Буга, О.Є. Волков, Н.Г. Габлей, Т.П. Єгорова, М.М. Заверюха, І.І. Каракаш, В.В. Костицький, Н.В. Марфіна Л.В. Мендик, Д.М. Мікулін, Х.В. Юшкевич та інші.

Нормативну-правову базу дослідження склали: Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», Лісовий кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закон України «Про адміністративну процедуру», Інструкція з оформлення органами Державної екологічної інспекції України та її територіальними органами матеріалів про адміністративні правопорушення (Інструкція № 264), Інструкція з оформлення органами Державного комітету лісового господарства України матеріалів про адміністративні правопорушення (Інструкція № 262), інші закони і підзаконні нормативно-правові акти з питань відповідальності за порушення лісового законодавства та законодавство інших країн.

Емпіричну основу дослідження склали дані про практику виявлення та притягнення до адміністративної відповідальності винних осіб за порушення лісового законодавства (звіти Державної екологічної інспекції за 2019-2023 рр.) та матеріали судової практики України (2018-2023 рр.).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що на основі комплексного дослідження питань щодо адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства запропоновано теоретичні засади удосконалення відповідного законодавства та обґрунтовано нові практичні положення.

Зокрема, *уперше*:

- виокремлено види адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства за наступними критеріями: об'єктом посягання (відповідальність за знищення або пошкодження лісу, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, погіршення їх стану; відповідальність за невиконання та порушення правил, приписів та порядку ведення лісового господарства, у тому числі правил використання та охорони лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення) та суб'єктом відповідальності (відповідальність посадових осіб; громадян; юридичних осіб);

- запропоновано визначення поняття форми адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства як зовнішнього виразу потерпання негативних додаткових наслідків організаційного, майнового або особистого характеру (адміністративних стягнень) фізичною або юридичною особою за вчинення адміністративних правопорушень в сфері використання лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення;

- запропоновано визначення поняття факту порушення лісового законодавства як дії або бездіяльності, що відбулися в реальній дійсності, які мають ознаки правопорушення, посягають на відносини щодо використання, охорони та захисту лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення або встановлений правопорядок в лісових відносинах та завдають чи створюють загрозу спричинення шкоди екологічній цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, за які передбачено юридичну відповідальність винної у цьому особи;

- запропоновано визначення поняття встановлення факту порушення лісового законодавства як фіксації уповноваженими на те органами держави, що підтверджена відповідними діями та доказами у встановленому законом порядку, дійсних, реальних дій чи бездіяльності, які є об'єктивно існуючими та незаперечними, що мають ознаки правопорушення, які посягають на відносини щодо використання, охорони та захисту лісів, лісових ресурсів та

земель лісогосподарського призначення або встановлений правопорядок в лісових відносинах та завдають чи створюють загрозу спричинення шкоди екологічній цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, за які передбачено юридичну відповідальність винної у цьому особи;

- запропоновано визначення поняття притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства як примушування винної особи до такої відповідальності за лісові та суміжні з ними правопорушення спеціально уповноваженими органами та іншими особами шляхом здійснення послідовних чітко визначених дій у порядку визначеному лісовим, екологічним та адміністративним законодавством.

Удосконалено положення щодо:

- підвідомчості розгляду адміністративних справ за незаконну порубку, пошкодження та знищення лісових культур і молодняка з передачею розгляду таких справ районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судам (судді) від центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства та центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів;

- суб'єктів відповідальності за самовільне сінокосіння і пасіння худоби, самовільне збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід шляхом виключення із кола цих суб'єктів посадових осіб.

Дістали подальшого розвитку положення щодо:

- визначення поняття адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства з урахуванням спрямованості, характеру, змісту, та цілі такої відповідальності;

- правової основи адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства шляхом її узагальнення та підготовки пропозицій з удосконалення відповідного законодавства;

- визначення поняття порушення лісового законодавства з урахуванням змісту та видів таких правопорушень: це протиправне, винне, суспільно-небезпечне або суспільно шкідливе діяння, яке вчинено відповідними суб'єктами, що посягає на відносини щодо використання, охорони та захисту лісів, лісових ресурсів та земель лісгосподарського призначення або встановлений правопорядок в лісових відносинах та завдає чи створює загрозу спричинення шкоди екологічній цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісгосподарського призначення, за яке передбачено юридичну відповідальність винної у цьому особи;

- положення щодо видів порушення лісового законодавства з виокремленням таких груп як лісові та суміжні з ними правопорушення та видів щодо кожної із цих груп;

- підстав адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства з обґрунтуванням пропозицій щодо додаткового виокремлення таких підстав, як: збут незаконно зрубаних дерев або чагарників; невиконання обов'язку ведення первинного обліку лісів власниками лісів або постійними лісокористувачами; незабезпечення безперешкодного доступу до об'єктів електромереж, інших інженерних споруд, які проходять через лісову ділянку, для їх обслуговування;

- визначення поняття суб'єкта адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства з урахуванням спрямованості дій таких суб'єктів та з уточненням їх поділу на загальні та спеціальні;

- форм адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства шляхом їх поділу на основні (стягнення штрафу; припинення лісових відносин або відповідної діяльності; виконання суспільно корисних робіт) та додаткові (позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення) з конкретизацією їх змісту;

- встановлення факту порушення лісового законодавства з виокремленням таких етапів: перший етап - виявлення факту правопорушення; другий етап - перевірка виявленого факту порушення лісового законодавства; третій етап - документальне оформлення факту вчиненого правопорушення;
- положення щодо кола суб'єктів виявлення факту порушення лісового законодавства шляхом узагальнення їх переліку;
- ініціювання притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства шляхом уточнення змісту цієї стадії.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані:

- у науково-дослідній діяльності – при подальшому дослідженні проблем притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства;
- у правотворчій діяльності – при внесенні змін та доповнень до ЛК України, КУпАП та розробці нових нормативно-правових актів відповідної спрямованості;
- у правозастосовній діяльності – при забезпеченні правопорядку у лісових відносинах, захисті прав лісокористувачів та застосуванні адміністративної відповідальності за відповідні правопорушення.
- в освітньому процесі – при підготовці навчально-методичного забезпечення з курсів навчальних дисциплін «Екологічне право», «Природоресурсне право», «Природоохоронне законодавство та екологічне право».

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, в якій висвітлено авторські пропозиції щодо удосконалення відносин адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства з урахуванням положень новітнього законодавства. Викладені у дисертації наукові положення, висновки, пропозиції і рекомендації, що виносяться на

захист, отримані автором особисто. Особистий внесок авторки в наукових працях, підготовлених у співавторстві зазначено у списку публікацій здобувача.

Апробація матеріалів дисертації. Основні результати дослідження доповідалися на: Підсумковій науково-практичній конференції викладачів МДУ «Актуальні проблеми науки та освіти» (Маріуполь, 2019); Підсумковій науково-практичній конференції викладачів МДУ «Актуальні проблеми науки та освіти» (Маріуполь, 2020); Міжнародній науково-практичній конференції «Проектування безпекового середовища громад» (Маріуполь, 2021); Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики» (Київ, 2022); Підсумковій науково-практичній конференції викладачів МДУ «Актуальні проблеми науки та освіти» (Київ, 2023); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми і перспективи поствоєнної розбудови України» (Київ, 2023).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, що охоплюють 7 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації – 264 сторінки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЛІСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

1.1. **Поняття та види адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства**

Ліси відіграють важливу роль в житті людини, суспільства та держави. Ліси України за своїм призначенням і розташуванням виконують переважно водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі та інші функції та забезпечують потреби суспільства в лісових ресурсах. Залежно від виконуваних функцій ліси України поділяються на категорії, серед яких: захисні ліси, рекреаційно-оздоровчі, ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення та експлуатаційні ліси [1]. Поділ на категорії здійснюється в порядку встановленому Кабінетом Міністрів України (далі – КМ України) [2]. Ліси є об'єктами права власності Українського народу. Відповідно до ЛК України ліси можуть перебувати в державній, комунальній та приватній власності. У державній власності перебуває переважна більшість лісів, із них 73% у підвідомчості Державного агентства лісових ресурсів України (далі - Держлісагентства), 1% у Міністерства оборони, 13% складають комунальні ліси, не надано у користування 7% лісів, інші ліси складають 6% [3]. У приватній власності громадян та юридичних осіб України можуть бути замкнені земельні лісові ділянки загальною площею до 5 гектарів, що може бути збільшено у разі успадкування лісів згідно із законом. [4]

Аналогічний підхід до питань власності на ліси є у Французькій республіці (далі - Франція), де Лісовим кодексом передбачено державну, приватну та комунальну (муніципальну) форму власності на ліси з наділенням

кожної комуни (муніципалітету) правом встановлювати особливості правового режиму лісів в межах своєї території (ст. L213-1 - L213-26; ст. L214-1 - L214-14) [5].

Одним із найбільших лісокористувачів Європи та найбільшим лісокористувачем України, є Державне спеціалізоване господарське підприємство «Ліси України» що належить до сфери управління Держлісагентства. В структурі цього підприємства 9 лісових офісів та 144 філії, які серед іншого спеціалізуються на веденні лісового господарства, охороні, захисті, раціональному використанні та відтворенні лісів [6].

Забезпечення правового режиму використання та охорони лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення як правило забезпечується державним механізмом, одним із елементів якого є відповідальність. Серед усіх видів відповідальності за порушення лісового законодавства, передбачених діючим законодавством центральне місце належить адміністративній відповідальності. Це зумовлено наявністю широкого кола порушень такого законодавства в КУпАП, скороченою процедурою притягнення до цієї відповідальності та різноманітністю органів, уповноважених застосовувати таку відповідальність. Питання адміністративної відповідальності досліджувалось багатьма вченими та фахівцями різних галузей права. Серед таких вчених є й представники науки адміністративного права (О.Є. Волков, Ю.О. Легеза, Н.В. Марфіна, Х.В. Юшкевич та інші) та екологічного права (А.П. Гетьман, М.М. Заверюха, Л.В. Мендик та інші). Проте залишається низка питань що потребує уточнення щодо адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, в тому числі питання визначення такої відповідальності.

Для уточнення окремих положень адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства доцільно звернутись до загальних положень адміністративної відповідальності та юридичної відповідальності в цілому. Поняття юридичної відповідальності завжди відносилось до

дискусійних питань. Вчені різних галузей права висловлювали свої позиції, які багато в чому співпадали чи відрізнялись.

Традиційно в юридичній науковій і навчальній літературі вчені-правознавці визначають юридичну відповідальність одним із видів, однією з форм соціальної відповідальності. Соціальна відповідальність являє собою єдність двох складових: 1) відповідальність особи за вчинене діяння перед іншими індивідами, соціальними групами, державою та суспільством загалом; 2) відповідальність держави та суспільства перед окремою особою чи соціальною групою [7, с. 26].

Аналіз юридичної навчальної та наукової літератури свідчить про те, що існує два основні підходи до розуміння природи, сутності та змісту юридичної відповідальності [8, с. 63-65, 9, с. 60-62]. Однією з досить поширених класифікацій є поділ юридичної відповідальності на перспективну (позитивну) та ретроспективну (негативну). Перший підхід базується на моністичному розумінні відповідальності. Прихильники цього підходу (Г.В. Задорожня, І.А. Сердюк, А.М. Шульга, П.М. Рабінович та ін.) визнають лише ретроспективний (негативний) аспект юридичної відповідальності. На думку вчених правомірна поведінка не входить до інституту юридичної відповідальності. Другий підхід до природи, сутності та змісту юридичної відповідальності розглядається як дуалістичний. Прихильники такого підходу (Н.М. Оніщенко, С.Д. Гусарев, О.В. Іваненко, Н.А. Берlach, Д.А. Ліпінський та ін.) пропонують розрізняти ретроспективну (негативну) та перспективну (позитивну) відповідальність. Виокремлені підходи до розуміння юридичної відповідальності певною мірою суперечать один одному. Крім того, у межах другого (дуалістичного) підходу до розуміння юридичної відповідальності у поглядах вчених-правознавців також нема єдності.

На думку В.В. Копейчикова, ретроспективна (негативна) юридична відповідальність являє собою специфічні правовідносини між державою та правопорушником внаслідок державно-правового примусу, що характеризуються засудженням протиправного діяння та суб'єкта

правопорушення покладанням на останнього обов'язку перетерпіти позбавлення і несприятливі наслідки особистого, майнового, організаційного характеру за скоєне правопорушення [10, с. 132-133].

Г.В. Топорович вказує на те, що ефективний розвиток суспільних відносин не може стимулюватися лише заходами негативного характеру, а тому необхідно існування юридичної категорії «позитивна відповідальність», яка містить засоби, які стимулюють сумлінне ставлення до своїх обов'язків [11].

Водночас Г.В. Задорожня заперечує можливість існування позитивної юридичної відповідальності. На думку вченої, поняття позитивної відповідальності містить у собі певну внутрішню змістовну суперечність, оскільки «відповідальність» передбачає настання саме негативних наслідків, які знаходять своє вираження у відповідній втраті морального, матеріального чи іншого зразка, а тому немає логічного зв'язку між лексичними одиницями «відповідальність» та «позитивна відповідальність» [12, с. 108].

На думку Н.А. Берлач, позитивна та негативна відповідальність є взаємопов'язаними та спрямовані на досягнення єдиної мети-забезпечення стабільності суспільного устрою, охорону правопорядку, а також запобігання правопорушень. Але, відмінним є механізм забезпечення виконання названої мети, адже для негативної відповідальності характерним виступає застосування несприятливих санкцій, а для позитивної-заохочувальних, бажаних для особи наслідків [13, с. 79]. На співвідношення позитивної та ретроспективної відповідальності та їх значення звертає увагу і Л.І. Калініченко [14, с. 29].

В цілому, не заперечуючи підходів вчених щодо наявності чи відсутності двох видів відповідальності (перспективної та ретроспективної) чи одного виду (ретроспективної) при дослідженні питання поняття адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, за основу взято позиції вчених щодо віднесення адміністративної відповідальності до ретроспективної.

Для більш повного розуміння адміністративної відповідальності доцільно розглянути загальні підходи до визначення поняття юридичної відповідальності взагалі, які стосуються і адміністративної відповідальності.

Загальнотеоретичні підходи до визначення поняття юридичної відповідальності та її сутності у науковій літературі об'єднані у дві: 1) ті, які розуміють юридичну відповідальність у контексті теорії державного (державно-правового) примусу; 2) ті, які розглядають юридичну відповідальність у контексті теорії правовідносин [15, с. 347]. Так, прибічники першого підходу обґрунтовують наявність зв'язку юридичної відповідальності з державним примусом, тобто можливістю держави зобов'язати суб'єкта поза його волею і бажанням здійснювати певні дії. За наявності факту правопорушення держава зобов'язує особу чи організацію зазнавати певних несприятливих наслідків.

Певний інтерес представляє підхід О.В. Зайчука та Н.М. Оніщенко, які відзначають що юридична відповідальність є одним із примусових засобів, що застосовуються від імені держави. На думку вчених, особливістю відповідальності, як примусового засобу впливу є те, що вона застосовується від імені держави, державними органами, має правовий характер, здійснюється у визначених законом формах та на законних підставах [16, с. 490].

Слушною є позиція М.І. Козюбри, який визначає юридичну відповідальність як передбачений законом обов'язок особи перетерпіти несприятливих для себе наслідків як майнового так і не майнового характеру, вид і міра яких визначаються компетентним органом за результатами розгляду скоєного особою діяння, визначеного законом як правопорушення [17, с. 302].

Цікавим є підхід до визначення юридичної відповідальності С.М. Олейникова, за яким юридична відповідальність — це передбачені нормами права і здійснювані в правових відносинах у процесуальному порядку уповноваженими державою суб'єктами засоби державного примусу до особи, яка вчинила правопорушення, що тягне для неї обов'язок зазнавати

несприятливих наслідків особистого, майнового або організаційного характеру, вид і міра яких передбачені санкціями правових норм [18, с. 375].

На завершення дискусій щодо юридичної відповідальності як правового явища, можна навести думку Ю.С. Шемшученка яка, по суті, поєднує вищезазначені підходи. Так, на його думку, юридична відповідальність, це вид соціальної відповідальності, сутність якої полягає у застосуванні до правопорушників передбачених законодавством санкцій, що забезпечуються у примусовому порядку державою. На думку вченого юридична відповідальність є правовідношенням між державою в особі її органів (суду, спеціальних інспекцій тощо) і правопорушником, до якого застосовують юридичні санкції з негативними для нього наслідками (позбавлення волі, відшкодування шкоди, штраф тощо) [19, с. 105]. Отже, аналіз наведених підходів вказує на наявність наступних ознак юридичної відповідальності: потерпання відповідних негативних наслідків, наявність державного примусу, застосування у визначених законом формах та в порядку установленому законом, задіяння спеціально уповноважених органів.

Зазначені ознаки проявляються і в адміністративній відповідальності в цілому, а отже притаманні й адміністративній відповідальності за порушення лісового законодавства. Водночас, для уточнення ознак останньої, доцільно розглянути ознаки адміністративної відповідальності загалом.

Численна кількість точок зору щодо визначення поняття адміністративної відповідальності дозволяє розглядати останню як: інститут адміністративного права, вид юридичної відповідальності, форму забезпечення одного із заходів примусу (стягнення), засіб запобігання правопорушенням, стан суспільних відносин, який виникає внаслідок порушення законодавства.

В науковій юридичній літературі щодо адміністративної відповідальності існують різні думки, які в більшості між собою співпадають і представляють інтерес. Так, В.Б. Авер'янов подає поняття адміністративної відповідальності як відповідальності за вчинення адміністративного

проступку (правопорушення), а також як різновиду юридичної відповідальності, що являє собою систему адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами (посадовими особами) до осіб, що вчинили адміністративний проступок, передбачених нормами адміністративного права особливих санкцій – адміністративних стягнень [20, с. 430-431].

Представляє інтерес позиція Т.О. Коломоець, яка визначає адміністративну відповідальність як різновид правової відповідальності, що виражається у специфічній формі негативного реагування з боку державних компетентних органів на відповідну категорію протиправних проявів (адміністративних проступків), згідно з якою особи, що скоїли ці правопорушення, повинні дати відповідь перед уповноваженим державним органом за свої неправомірні дії і понести за це адміністративні стягнення в установлених законом формах і порядку [21, с. 134].

Слушною є позиція В.К. Колпакова та О.В. Кузьменко, які під адміністративною відповідальністю розуміють примусове, з додержанням встановленої процедури, застосування правомочним суб'єктом передбачених законодавством за вчинення адміністративного проступку заходів впливу, які виконані правопорушником [22, с. 252].

На думку Н.В. Хорощак адміністративною відповідальністю є правові відносини, що утворюються під час застосування уповноваженими органами до винної особи покарання, передбаченого санкцією правової норми, що порушена, або норми, що забезпечує її захист, з метою покарання суб'єкта неправомірної поведінки, попередження такої поведінки та профілактичного впливу на правопорушника [23, с. 24].

Більш широкий підхід до визначення поняття адміністративної відповідальності пропонує Д.М. Лук'янець, а саме: адміністративна відповідальність це механізм реалізації в адміністративному порядку санкції правової норми, яка має форму стягнення. Автор наголошує, що таке розуміння поєднує в собі адміністративну відповідальність як застосування

стягнень, адміністративну відповідальність як обов'язок зазнати обмежень внаслідок застосування стягнення та реалізацію цього обов'язку, адміністративну відповідальність як правовідносини, і адміністративну відповідальність як реакцію на правопорушення [24, с. 13].

На окремі риси визначення адміністративної відповідальності звертає увагу О.В. Панасюк, яка розглядає адміністративну відповідальність як реалізацію адміністративно-правових санкцій, застосування уповноваженими органами чи посадовою особою адміністративного стягнення до фізичних чи юридичних осіб, що вчинили правопорушення [25, с. 217].

Певний інтерес представляє підхід Г.С. Буги, яка розглядає таку відповідальність у сфері діяльності небанківських фінансових установ, а саме: як реакцію уповноважених державних органів, що виникає внаслідок учинення суб'єктами (надавачами фінансових послуг) адміністративних правопорушень у сфері фінансів, у вигляді застосування відповідними органами публічного адміністрування заходів адміністративного примусу – адміністративних стягнень, які є мірою відповідальності, правовим наслідком адміністративного правопорушення [26, с. 399].

До окремих аспектів адміністративної відповідальності звертались також наступні автори: І.А. Беленчук [27, с. 77], І.П. Голосніченко [28, с. 159], С.Л. Дембицька [29, с. 79], Є.В. Додін [30, с. 114], В.В. Зуй [31, с. 170], С.Г. Стеценко [32, с. 128] та інші [33, с. 177-181].

Наведені точки зору щодо адміністративної відповідальності дозволяють виявити ознаки цієї відповідальності з урахування раніше зазначених ознак юридичної відповідальності, а саме: це вид правової відповідальності; потерпання втрат організаційного, майнового або особистого характеру як адміністративних стягнень; наявність державного примусу; застосування у формах та в порядку установленому адміністративним законодавством; задіяння відповідних адміністративних органів та судів; вчинення винною особою адміністративного

правопорушення; притягнення особи до відповідальності за вчинене адміністративне правопорушення.

Зазначені ознаки повною мірою проявляються і щодо адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, для конкретизації визначення якої доцільно звернутися до визначення такої відповідальності в сфері охорони навколишнього природного середовища в цілому.

В основу розуміння адміністративної відповідальності в лісових відносинах покладено загальні положення щодо визначення адміністративної відповідальності загалом. Наукові положення щодо адміністративної відповідальності в сфері охорони навколишнього природного середовища представляють інтерес для з'ясування визначення поняття адміністративної відповідальності в лісових відносинах. Так, Ю.О. Легеза адміністративну відповідальність у сфері використання природних ресурсів визначає як засіб публічного управління, який полягає у застосування до особи, винної в порушенні вимог природоресурсного законодавства, адміністративних санкцій (до фізичних осіб та посадових осіб), який реалізується в межах спеціально визначеної процедури відповідними органами державної влади з метою забезпечення виконання завдання збереження та відновлення природоресурсної бази держави [34, с. 145].

На думку М.М. Сливки, адміністративна відповідальність у сфері охорони навколишнього природного середовища це вид юридичної відповідальності, яка полягає в застосуванні уповноваженими органами або посадовими особами адміністративних стягнень у вигляді певних несприятливих заходів матеріального чи морального характеру до порушників природоохоронних норм [35, с. 4].

Адміністративну відповідальність у сфері захисту довкілля, Л.Є. Хижня визначає як сукупність адміністративних процедур, що передбачають своїм результатом застосування до особи (фізичної чи юридичної), внаслідок діяльності якої заподіяно шкідливий вплив на довкілля, адміністративних санкцій [36, с. 61].

На окремі питання визначення адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення звертала увагу І.А. Куян [37, с. 11-12].

Серед складових адміністративної відповідальності за порушення в сфері охорони навколишнього середовища в науковій літературі визнається адміністративна відповідальність за порушення лісового законодавства, щодо визначення поняття якої існує кілька підходів. Так, Н.Ф. Марфіна розглядає адміністративну відповідальність за лісові правопорушення, як вид державного примусу, що забезпечується різними мірами переконання та примусу; як правовідносини, що виникають між державою в особі уповноважених органів і самим правопорушником; як систему юридичних норм, які забезпечують виявлення лісового правопорушення, встановлення правопорушника, доказування його винності, застосування до нього встановлених законом примусових мір впливу та їх реалізацію [38].

На думку Л.В. Мендик, адміністративна відповідальність за лісопорушення - це вид юридичної відповідальності, що застосовується компетентними державними органами та посадовими особами за вчинення адміністративного проступку у сфері використання, управління та охорони лісів на підставах та у порядку, передбаченому адміністративним, екологічним та лісовим законодавством [39, с. 107].

Певний інтерес представляє позиція У.М. Парпан та Н.В. Лесько відповідно до якої адміністративна відповідальність за порушення лісового законодавства - це система юридичних норм, які встановлюють перелік лісових адміністративних правопорушень, забезпечують виявлення цих правопорушень, встановлення правопорушника, доказування його винності, застосування до нього встановлених законом примусових мір впливу та їх реалізацію [40, с. 404].

На дещо інші аспекти звертає увагу С.В. Матчук, яка зауважує що адміністративна відповідальність за порушення лісового законодавства застосовується компетентними органами; підставою її застосування є вчинення проступку у сфері використання, управління та охорони лісів; її

порядок та підстави встановлені не лише адміністративним, а й екологічним та лісовим законодавством [41, с. 10].

Наведені точки зору щодо визначення поняття адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства дозволяють виявити ознаки останньої за порушення лісового законодавства з урахування раніше зазначених ознак адміністративної відповідальності, а саме: це вид правової відповідальності; потерпання втрат організаційного, майнового або особистого характеру як адміністративних стягнень; наявність державного примусу, застосування у формах та в порядку передбаченому адміністративним, екологічним та лісовим законодавством; вчинення фізичною або юридичною особою порушення лісового законодавства; задіяння компетентних уповноважених органів та судів; притягнення фізичних та юридичних осіб за вчинене порушення лісового законодавства.

Представляє інтерес дослідження такої ознаки адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства як ціль. В науковій літературі загальновизнаним вважається, що метою юридичної відповідальності є забезпечення охорони та захисту прав і свобод людини; прав та законних інтересів підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності; інших цінностей громадянського суспільства і держави - попередження вчинення правопорушень і підтримання правопорядку. Крім того до цілей юридичної відповідальності відносять: забезпечення реалізації права, попередження правопорушень, покарання і виправлення правопорушників, відновлення порушених прав. Метою юридичної відповідальності розглядають також попередження нових правопорушень (превенція); виправлення й перевиховання правопорушників. Окремі автори розглядають цілі юридичної відповідальності, визначаючи їх як функції, зокрема, йдеться про правоохоронну, правозахисну, правопоновлювальну, каральну та правовиховну, що по суті є цілями такої відповідальності.

Отже, можна вважати усталеною думкою, що цілями юридичної відповідальності є правозахисна, правоохоронна, попереджувальна, каральна, відновлювальна та виховна.

Зазначені цілі певною мірою проявляються і щодо адміністративної відповідальності, хоча мають і певні особливості. Так, на думку В.К. Колпакова та О.В. Кузьменко мета адміністративної відповідальності полягає: у вихованні особи в дусі додержання законів, поваги до правил співжиття та запобіганні здійсненню нових проступків [22, с. 254].

Представляє інтерес науковий погляд Т.О. Коломoeць щодо заходів адміністративного припинення, які характеризуються, окрім інших, такими ознаками, як зв'язок із протиправним діянням (на будь-якій стадії); комплексний характер мети (припинення правопорушення, створення умов для подальшого притягнення винних осіб до відповідальності; усунення шкідливих наслідків правопорушення; відновлення попереднього правомірному стану; запобігання вчиненню нових правопорушень) [42, с. 20]. Слушною є позиція О.В. Панасюк, за якою мета адміністративної відповідальності полягає у запобіганні правопорушенням, покаранні винних осіб, що їх вчинили, та відновленні порушених внаслідок вчинення адміністративних правопорушень прав і законних інтересів [25, с. 29]. На роль і місце превентивної мети адміністративної відповідальності в сфері охорони навколишнього середовища зверталась увага і іншими авторами [43, с. 114].

Іншими авторами неодноразово зверталась увага, що метою адміністративної відповідальності є перш за все забезпечення правопорядку в управлінні різними сферами. Так, на думку О.Л. Чернецького адміністративна відповідальність виступає, з одного боку, як необхідний елемент механізму державного управління і є фактично різновидом державно-управлінських відносин, з другого - засобом охорони суспільних відносин у сфері державного управління [44, с. 440-441]. Орієнтиром для уявлення цілей адміністративної відповідальності можуть бути принципи закріплені у Лісовому кодексі Франції, серед яких: захист і розвиток лісів, лісових ресурсів та лісових

ділянок, а також лісовідновлення в рамках сталого управління; збереження лісових генетичних ресурсів та біорізноманіття; охорона водних ресурсів і якості повітря лісом в рамках сталого управління; збереження якості лісових ґрунтів, особливо щодо питань біорізноманіття, а також закріплення ґрунтів, особливо в гірських районах, лісом та інші (ст. L112-1) [5].

Певною мірою уточнити мету адміністративної відповідальності в Україні можна з урахуванням завдань КУпАП, а саме: це охорона прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством (ст. 1 КУпАП). Крім того на мету адміністративної відповідальності вказує і мета адміністративного стягнення закріпленого ст. 23 КУпАП, а саме це виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами.

Зазначені положення в цілому відображають цілі адміністративної відповідальності, проте досягнення таких цілей по різному проявляється в різних відносинах. При цьому в тих чи інших адміністративних відносинах адміністративна відповідальність може спрямовуватись на досягнення не всіх, а лише окремих цілей. Так, наприклад, на думку М.М. Сливки мета адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення полягає в охороні та збереженні належного стану навколишнього природного середовища та його складових; запобіганні вчинення нових правопорушень; відновленні порушеного стану природного середовища, відшкодуванні шкоди, заподіяної відповідним природним ресурсам чи об'єктам; виконанні і додержанні вимог екологічного законодавства всіма громадянами та юридичними особами незалежно від форм власності; вихованні у людей

екологічної культури; покаранні правопорушника шляхом обмеження його прав і свобод, покладенні на нього додаткових обов'язків, настання негативних наслідків [35, с. 100-101].

На основі наведеного, можна уточнити цілі адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства.

Особливості цілей адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства зумовлені особливістю, значенням, роллю, природним циклом, місцем лісу, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення як для людини так і суспільства в цілому. Для уточнення цілей такої відповідальності необхідно врахувати, як загальні підходи до цілей адміністративної відповідальності так і положення щодо відповідальності в лісових відносинах.

Із загальних цілей адміністративної відповідальності для відповідальності за порушення лісового законодавства основними цілями мають бути правоохоронна, правозахисна, припиняюча, відновлювальна, каральна та превентивна. Правоохоронна ціль досягається забезпеченням дотримання прав та виконання обов'язків відповідних осіб у сфері державного управління, охорони лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, задоволення потреб суспільства у лісових ресурсах на основі їх науково обґрунтованого сталого раціонального використання з урахуванням екологічних, економічних, соціальних та інших інтересів суспільства. Правозахисна ціль зумовлена необхідністю захисту прав власників лісів та лісокористувачів на використання корисних властивостей лісів, на отримання продукції і доходів від реалізації, лісових ресурсів; на заготівлю деревини, на відшкодування збитків заподіяних лісовими порушеннями та інше.

Припинення правопорушення, як ціль, забезпечується примусовим зупиненням неправомірних дій, що порушують права власників лісів та лісокористувачів, правила та порядок використання лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення.

Каральна ціль спрямована на застосування адміністративних стягнень, як негативних втрат організаційного, майнового та особистого характеру особи яка вчинила порушення лісового законодавства. Превентивна ціль забезпечується запобіганням можливості вчинення майбутніх порушень лісового законодавства, як особами що вчинили такі правопорушення так і іншими особами.

Водночас, можна погодитись з думкою щодо низького рівня досягнення цієї мети при застосуванні відповідальності (зокрема кримінальної) за порушення стосовно мінеральних ресурсів до яких відносяться й лісові ресурси [45, с. 141], що рівною мірою стосується і адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства.

Разом з тим Н.М. Оніщенко звертає увагу на основні цілі позитивної відповідальності, серед яких: стимулювання, виховання та упередження [7, с. 37]. На можливість належним чином реалізувати превентивну (попереджувальну та профілактичну) спрямованість адміністративних стягнень шляхом підвищення розміру штрафів вказує О.Є. Волков [46, с. 75-76].

Зазначені цілі адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, по суті, можна звести до такої цілі, як забезпечення правопорядку у лісових відносинах, з урахуванням того, що лісові відносини це суспільні відносини, які стосуються володіння, користування та розпоряджання лісами і спрямовуються на забезпечення охорони, відтворення та стале використання лісових ресурсів з урахуванням екологічних, економічних, соціальних та інших інтересів суспільства (ст. 2 ЛК України).

В науковій літературі неодноразово зверталась увага на таку ціль адміністративної відповідальності як відновлювальна. Така ціль адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства зумовлена необхідністю приведення лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення у стан, що існував до порушення лісового законодавства, підняттям екологічної цінності лісів, лісових ресурсів та земель

лісогосподарського призначення, відтворенням таких ресурсів, компенсацією негативних втрат заподіяних правопорушеннями, поновленням прав або спонуканням відповідних осіб до дотримання правил, вимог чи приписів та інше.

З урахуванням цього, така ціль має розглядатись як основна ціль будь-якої відповідальності за порушення лісового законодавства, в тому числі адміністративної. Водночас відновлювальна ціль є найменш забезпеченою ціллю адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, оскільки така відповідальність застосовується не на користь другої сторони правовідносин, а на користь держави, тоді як від порушень лісового законодавства потерпають саме власники лісів та лісокористувачі, погіршується якість лісу, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення. Це вказує на те, що відновлювальна ціль не може бути повною мірою забезпечена адміністративною відповідальністю (стягненнями), оскільки з аналізу адміністративних стягнень на застосування яких спрямована така відповідальність слідує, що вони зорієнтовані переважно на покарання правопорушника та відновлення правопорядку в лісових відносинах.

Забезпечення цієї цілі можливо шляхом застосування інших видів відповідальності, міри яких слід вважати основними для забезпечення такої цілі. З цього слідує, що адміністративна відповідальність за порушення лісового законодавства має додатковий характер для досягнення відновлювальної мети цієї відповідальності, а саме: приведення лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення у стан, що існував до порушення лісового законодавства, підняття екологічної цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, відтворення таких ресурсів, компенсації негативних втрат заподіяних правопорушеннями, поновлення прав, або спонукання відповідних осіб до дотримання правил, вимог чи приписів та інше.

На такий висновок вказує аналіз норм КУпАП та ЛК України. Так, притягнення до адміністративної відповідальності за незаконну порубку дерев або чагарників, відповідно до статті 65 КУпАП [47] з накладенням штрафу передбаченого цією статтею є лише мірою, спрямованою на припинення цього правопорушення та попередження аналогічних протиправних дій у подальшому. Тоді як основною мірою захисту та відновлення порушених прав є відшкодування збитків, заподіяних незаконною порубкою, які розраховуються в установленому законом порядку. В цьому випадку можна вважати що відновлювальна ціль досягнута.

Для досягнення такої мети при такому порушенні як знищення або пошкодження відмежувальних знаків у лісах (ст. 75 КУпАП), крім застосування штрафу необхідним є приведення пошкоджених відмежувальних знаків до стану придатного до використання.

Також можна зазначити що, наприклад, при такому порушенні лісового законодавства як використання лісової ділянки не за цільовим призначенням (ст. 22; 78 ЛК України) [1] крім винесення відповідного рішення про припинення лісокористування для досягнення відновлювальної цілі необхідно спонукання порушника до звільнення лісової ділянки від споруд, обладнання та іншого, які розташовані на такій ділянці у порядку встановленому законодавством.

У разі пошкодження лісу стічними водами, хімічними речовинами, нафтою і нафтопродуктами, промисловими і комунально-побутовими викидами, відходами і покидьками (ст. 72 КУпАП) крім стягнення штрафу з громадян та посадових осіб, відновлювальна ціль може бути досягнута за рахунок відшкодування збитків власникам лісів та лісокористувачам на відновлення земель лісогосподарського призначення.

При такому порушенні лісового законодавства, як незаконне використання земель державного лісового фонду (ст. 63 КУпАП), крім стягнення штрафу, відновлювальна ціль може бути досягнута у разі

поновлення прав власників земель державного лісового фонду (лісогосподарського призначення) у порядку установленому законом.

У випадку пошкодження лісових культур, сіянців або саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях, як порушенні лісового законодавства (ст. 65 КУпАП), крім стягнення штрафу з громадян та посадових осіб, відновлювальна ціль може бути досягнута у разі відтворення лісів шляхом лісорозведення: створення лісових культур або реконструкція насаджень лісокультурними методами за рахунок винних осіб.

При такому порушенні лісового законодавства як засмічення лісів відходами (ст. 73 КУпАП), крім стягнення штрафу з громадян та посадових осіб, відновлювальна ціль може бути досягнута у разі звільнення ділянки лісу, земель лісогосподарського призначення від сміття та поновлення лісової рослинності у разі її пошкодження, тобто підняття екологічної цінності ділянки лісу або земель лісогосподарського призначення.

Отже, аналіз як наведених прикладів, так і інших порушень лісового законодавства, за які передбачена адміністративна відповідальність, переконливо свідчить, що для збереження, охорони, відтворення лісів, лісових ресурсів, земель лісогосподарського призначення застосування адміністративної відповідальності має додатковий характер для досягнення відновлювальної цілі цієї відповідальності, що є основною ціллю юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства.

Таким чином проведений аналіз різних підходів до визначення поняття відповідальності, адміністративної відповідальності та адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, а також цілей відповідальності, дозволяє уточнити визначення адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства наступним чином: це вид правової відповідальності, яка має додатковий характер щодо відновлення прав власників лісів та лісокористувачів і екологічної цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення та полягає у потерпанні винною особою, що вчинила порушення лісового законодавства, негативних

втрата організаційного, майнового або особистого характеру як адміністративних стягнень, що проявляється у державному примусі з боку державних компетентних органів, який застосовується в установленому законом порядку з метою забезпечення правопорядку в лісових відносинах.

Наступним аспектом дослідження який є тісно пов'язаним з вищезазначеним визначенням поняття адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є питання видів такої відповідальності. Загально визнаним є те, що вид – це нижча одиниця предметів чи явищ які мають спільні ознаки та входять до складу вищої одиниці [48].

На практиці поділ адміністративної відповідальності на види можна прослідкувати за щорічними звітами Державної екологічної інспекції України [49; 50; 51] та голови Державного агентства лісових ресурсів України [52], зокрема таких звітів за 2021- 2023 роки. Так, із аналізу цих документів слідує що видами адміністративної відповідальності за вказані порушення є відповідальність фізичних осіб, які зазначено як чоловік та юридичних осіб щодо яких представлено дані про застосування такого стягнення як тимчасова заборона (зупинення діяльності). Опосередковано в цих документах вказується і на виокремлення видів адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства за об'єктом посягання, а саме за порушення щодо використання та охорони лісу (незаконна порубка лісу), а також щодо недотримання вимог Правил пожежної безпеки в лісах України та невиконання заходів щодо підтримання санітарного стану лісів. При цьому відсутність чіткого поділу адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства на види не дозволяє в повній мірі отримати інформацію щодо стану застосування такої відповідальності, зокрема, зі звіту голови Державного агентства лісових ресурсів.

В науковій літературі на це питання звертали увагу такі вчені, як: В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, Г.С. Буга, Н.Г. Габлей, Т.О. Коломоєць, В.В. Костицький, Ю.О. Легеза, О.Ю. Макаренко, Н.В. Марфіна, Л.В. Мендик, Ю.С. Шемшученко та інші. Вказані вчені опосередковано звертали увагу на

види адміністративної відповідальності поряд з дослідженням різних аспектів цієї відповідальності. Разом з тим питання видів такої відповідальності щодо порушення лісового законодавства в науковій літературі не були предметом окремого розгляду.

На законодавчому рівні види адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства не виокремлені, але аналіз статей КУпАП та інших нормативно-правових актів певною мірою дозволяє зробити такий поділ та вказує на наявність кількох видів.

Така відповідальність може бути поділена за кількома критеріями. Одним із таких критеріїв може бути об'єкт посягання. Відповідно до ст. 9 КУпАП об'єктом посягання адміністративного правопорушення є громадський порядок, власність, права і свободи громадян та встановлений порядок управління [47]. Об'єктом посягання адміністративних правопорушень в лісових відносинах є порядок використання, охорони, захисту лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення. За цим критерієм адміністративну відповідальність за порушення лісового законодавства можна поділити на два види, у першому з яких об'єктом є право власності на ліси, лісові ресурси та землі лісогосподарського призначення, у другому - встановлений порядок управління в лісових відносинах. До першого виду доцільно віднести адміністративну відповідальність за знищення або пошкодження лісу, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, погіршення їх стану (ст. 63-65 КУпАП; ст. 65¹ КУпАП; ст. 66-67 КУпАП; ст. 69-70 КУпАП; ст. 72-74 КУпАП; ст. 76-77 КУпАП). До другого виду доцільно віднести відповідальність за невиконання та порушення правил, приписів та порядку ведення лісового господарства, у тому числі використання лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення (ст. 49 КУпАП; ч.1. ст. 68 КУпАП; ст. 71 КУпАП; ст. 75 КУпАП, ст. 188⁵ КУпАП) [53, с. 152-155].

Наступним критерієм поділу адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства на види є суб'єкт такої відповідальності.

Загально визнаним є те, що суб'єктами адміністративної відповідальності є фізичні (громадяни України, іноземці, особи без громадянства і посадові особи) та юридичні особи. Цей підхід підтверджено законодавством. Так, відповідно до ст. 12 КУпАП суб'єктом відповідальності є фізичні особи, які досягли шістнадцятирічного віку. Із статті 16 КУпАП слідує що суб'єктами цієї відповідальності є громадяни України, іноземці і особи без громадянства (далі громадяни).

Відповідно до статті 14 КУпАП суб'єктами такої відповідальності є посадові особи, як фізичні особи у разі порушення ними установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, природи, здоров'я населення та інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків.

Громадяни та посадові особи визнаються суб'єктами адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства відповідно до глави 7 та інших статей КУпАП.

Таким чином видом адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства можна вважати таку відповідальність фізичних осіб, яка в свою чергу складається із відповідальності громадян (громадян України, іноземців та осіб без громадянства) та посадових осіб.

Крім того можна вести мову про такий вид відповідальності де суб'єктом може бути лише громадянин, що безпосередньо не передбачено КУпАП за лісові правопорушення, проте може бути виокремлено в подальшому, зокрема щодо: самовільного сінокосіння і пасіння худоби, самовільного збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід (ст. 70 КУпАП).

До дискусійних питань видів адміністративної відповідальності в науковій літературі відноситься виокремлення такої відповідальності юридичних осіб. Зокрема, на думку Н.Г. Габлей; У.М. Парпан; Н.В. Лесько відповідальність юридичних осіб може застосовуватися на підставі окремих статей КУпАП поряд с фізичними та посадовими особами [54, с. 71-72; 40, с.

404-405]. Проте така позиція здається спірною, оскільки ця відповідальність юридичних осіб не передбачена КУпАП. Водночас, з урахуванням наведеного раніш визначення адміністративної відповідальності, можна припустити, що адміністративна відповідальність юридичних осіб за порушення лісового законодавства передбачена у формі припинення права використання лісів та припинення права постійного користування лісами. Це слідує з аналізу статті 17 та 18 ЛК України і статей 78 та 22 ЛК України [1]. Так, із аналізу ст. 17 та 18 ЛК України можна зробити висновок, що суб'єктами постійного та тимчасового лісокористування є підприємства, установи, організації будь якої форми власності та іноземні юридичні особи.

Такі юридичні особи, як постійні лісокористувачі відповідно до ст. 22 ЛК України несуть відповідальність, а саме: за використання лісових ресурсів способами, які завдають шкоду навколишньому природному середовищу, не забезпечують збереження оздоровчих, захисних та інших корисних властивостей лісів, негативно впливають на їх стан і відтворення; використання лісової ділянки не за цільовим призначенням [1].

Крім того, юридичні особи, як тимчасові лісокористувачі відповідно до ст. 78 ЛК України несуть відповідальність у формі припинення права лісокористування як суб'єкти адміністративної відповідальності в лісових відносинах за: порушення правил і норм, умов спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів; використання лісових ресурсів способами, які негативно впливають на стан і відтворення лісів, призводять до погіршення навколишнього природного середовища; використання лісової ділянки не за цільовим призначенням; невідшкодування в установленому порядку збитків, заподіяних лісовому господарству внаслідок порушень лісового законодавства, та невиконання вимог щодо усунення виявлених недоліків.

Отже, другим видом адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є відповідальність юридичних осіб. З наведеного слідує, що такий критерій як суб'єкт відповідальності можна вважати достатнім для виокремлення двох видів адміністративної відповідальності за

порушення лісового законодавства, а саме відповідальності фізичних осіб, що складається із громадян та посадових осіб та відповідальності юридичних осіб.

Більш детально питання суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства та особливостей кожного із вищеназваних видів відповідальності будуть розглянуті у підрозділі 2.2.

Таким чином, адміністративну відповідальність за порушення лісового законодавства можна поділити за такими критеріями як об'єкт посягання та суб'єкт відповідальності. За об'єктом посягання видами такої відповідальності пропонується вважати: 1) відповідальність за знищення або пошкодження лісу, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, погіршення їх стану; 2) відповідальність за невиконання та порушення правил, приписів та вимог щодо порядку ведення лісового господарства, у тому числі використання лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення. Необхідність виокремлення видів адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства за таким критерієм як об'єкт посягання дозволить враховувати рівень та ознаки екологічної цінності лісів, лісових ресурсів, земель лісогосподарського призначення, наявність якого характерна для першого виду при виборі розміру стягнень.

За суб'єктним складом видами цієї відповідальності пропонується вважати адміністративну відповідальність: фізичних осіб (громадян України, іноземців, осіб без громадянства та посадових осіб) та юридичних осіб.

Такий поділ на види дозволить більш повно враховувати зазначені критерії при застосуванні адміністративної відповідальності, зокрема, при встановленні факту порушення лісового законодавства, притягненні до адміністративної відповідальності, обранні форми такої відповідальності за порушення лісового законодавства, застосуванні адміністративних стягнень та інше.

Висновки до підрозділу 1.1

Проведений аналіз наукових підходів щодо визначення поняття юридичної відповідальності, адміністративної відповідальності та адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, зокрема, розгляд питань стосовно цілей та характеру останньої, а також відмінності адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства дозволяє зробити наступні висновки.

Виявлено ознаки адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, а саме: це вид правової відповідальності; потерпання втрат організаційного, майнового або особистого характеру як адміністративних стягнень; наявність державного примусу, застосування у формах та в порядку передбаченому адміністративним, екологічним та лісовим законодавством; вчинення фізичною або юридичною особою порушення лісового законодавства; задіяння відповідних уповноважених органів виконавчої влади та судів; притягнення фізичних та юридичних осіб до відповідальності за вчинене порушення лісового законодавства.

Виокремлено та охарактеризовано основні цілі адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, серед яких: правоохоронна, правозахисна, припиняюча, відновлювальна, каральна та превентивна.

Запропоновано відновлювальну ціль розглядати як основну ціль будь-якої відповідальності за порушення лісового законодавства, в тому числі адміністративної, яка досягається приведенням лісів, лісових ресурсів та земель лісгосподарського призначення у стан, що існував до порушення лісового законодавства, підняттям екологічної цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісгосподарського призначення, відтворенням таких ресурсів, компенсацією негативних втрат заподіяних правопорушеннями, поновленням прав, або спонуканням відповідних осіб до дотримання правил, вимог чи приписів та інше.

Аргументовано що адміністративна відповідальність за порушення лісового законодавства має додатковий характер для досягнення відновлювальної мети цієї відповідальності.

Доопрацьовано визначення поняття адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, як виду правової відповідальності, яка має додатковий характер щодо відновлення прав власників лісів та лісокористувачів і екологічної цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення та полягає у потерпанні винною особою, що вчинила порушення лісового законодавства, негативних втрат організаційного, майнового або особистого характеру як адміністративних стягнень, що проявляється у державному примусі з боку державних компетентних органів, який застосовується в установленому законом порядку з метою забезпечення правопорядку в лісових відносинах.

Виокремлено види адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, за наступними критеріями, як об'єкт посягання та суб'єкт відповідальності.

За об'єктом посягання видами такої відповідальності пропонується вважати: 1) відповідальність за знищення або пошкодження лісу, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, погіршення їх стану; 2) відповідальність за невиконання та порушення правил, приписів та вимог щодо порядку ведення лісового господарства, у тому числі використання лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення.

За суб'єктом складом видами адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства пропонується вважати адміністративну відповідальність: фізичних осіб (громадян України, іноземців, осіб без громадянства та посадових осіб) та юридичних осіб.

1.2. Правова основа адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства

Правова основа адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства ґрунтується, насамперед, на Конституції України прийнятій 28 червня 1996 року [55], нормами якої передбачено характеристика загальних положень та принципів відповідальності, які є загальновідомими: рівність усіх перед законом і судом; забезпечення прав і свобод людини і громадянина; законність, гуманізм; презумпція невинуватості; вина як складовий елемент суб'єктивної сторони складу правопорушення; індивідуалізація покарання; гарантованість судового захисту тощо. Крім того, нормами Конституції закріплено невід'ємне право на використання природних ресурсів, у тому числі лісів, окреслено суб'єктний склад та загальні засади використання, порушення яких може тягти відповідальність, у тому числі адміністративну.

Базовим у питаннях адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» прийнятий 25. 06. 1991 року [56], в якому, серед іншого, передбачено також застосування адміністративної відповідальності за порушення екологічного законодавства, у тому числі лісового. Вказаний Закон містить основні положення щодо правового режиму використання природних ресурсів, серед яких ліси, лісові ресурси, землі лісогосподарського призначення за порушення яких, поряд з іншими видами відповідальності, передбачено застосування адміністративної відповідальності. Крім того вказаним Законом визначено екологічні права та обов'язки громадян, в сфері використання, охорони та захисту природних ресурсів, навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки, порушення яких, за наявності відповідних підстав, може тягти, окрім інших, адміністративну відповідальність. Також цим Законом закріплено підстави адміністративної відповідальності за порушення законодавства про охорону

навколишнього природного середовища, які різняться залежно від спрямованості дій правопорушника. Серед останніх визначено наступні підстави: порушення вимог та норм екологічної безпеки (пп. а; б; л); порушення норм законодавства про оцінку впливу на довкілля (пп. в; г; е); порушення природоохоронних вимог при зберіганні, транспортуванні, використанні, знешкодженні та захороненні хімічних засобів захисту рослин, мінеральних добрив, токсичних радіоактивних речовин та відходів (пп. й); порушення правового режиму охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду (пп. к); невиконання розпоряджень органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, та вчиненні опору їх представникам (пп. і) [57, с. 112-113]. Цим законодавчим актом закріплено перелік органів державної влади та місцевого самоврядування які наділені повноваженнями, що можуть бути віднесені до адміністративно-правових заходів відповідальності. В цьому Законі закріплено систему органів, серед яких органи загальної та спеціальної компетенції, які можуть застосовувати адміністративну відповідальність. До органів загальної компетенції відносяться: Верховна Рада України; Верховна Рада АРК; місцеві ради у галузі охорони навколишнього природного середовища; Кабінет Міністрів України; Рада міністрів АРК у галузі охорони навколишнього природного середовища; виконавчі органи сільських, селищних, міських рад у галузі охорони навколишнього природного середовища; орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища у сфері охорони навколишнього природного середовища; обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації у сфері охорони навколишнього природного середовища. До органів спеціальної компетенції відносяться: центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, в галузі охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів; центральний орган виконавчої влади, що реалізує

державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, в галузі охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, у сфері охорони навколишнього природного середовища. Так п. в ст. 20² до повноважень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, у сфері охорони навколишнього природного середовища відноситься обмеження чи зупинення (тимчасове) діяльності підприємств і об'єктів незалежно від їх підпорядкування та форми власності, якщо їх експлуатація здійснюється з порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, законодавства про оцінку впливу на довкілля, вимог дозволів на використання природних ресурсів, з перевищенням нормативів гранично допустимих викидів впливу фізичних та біологічних факторів і лімітів скидів забруднюючих речовин; п. г ст. 20² до повноважень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, у сфері охорони навколишнього природного середовища, окрім інших повноважень віднесено складання протоколів про адміністративні правопорушення та розгляд справ про адміністративні правопорушення, накладення адміністративних стягнень у випадках, передбачених законом, що певною мірою стосується лісових відносин [1]. Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» закріплено визначення екологічної безпеки, яка забезпечується комплексом взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів, що має безумовне

значення для лісових відносин та може забезпечуватися застосуванням адміністративної відповідальності [56]. Статтею 50 Закону закріплено норму щодо припинення за рішенням суду діяльності фізичних та юридичних осіб, що завдає шкоди навколишньому природному середовищу [33, с. 176-177].

Одним із основних нормативно-правових актів регулюючим загальні питання адміністративної відповідальності в сфері лісових відносин є ЛК України прийнятий 21 січня 1994 року [1]. Загальними положеннями ЛК України визначено найбільш важливі аспекти на яких ґрунтуються адміністративна відповідальність. Так у ЛК України надано визначення поняття лісів, лісових ресурсів, лісових відносин, лісового законодавства, складу лісового фонду, земель лісогосподарського призначення. ЛК України визначено права та обов'язки лісокористувачів та власників лісів, порушення яких може бути підставою для застосування адміністративної відповідальності. Статтею 14 ЛК України передбачено наступні права громадян та юридичних осіб які мають у приватній власності ліси: право на спорудження виробничих та інших будівель та споруд, необхідних для ведення лісового господарства; на право власності на лісові ресурси та їх використання у визначеному законом порядку. У разі порушення вказаних прав, постраждала особа може вимагати застосування адміністративної відповідальності. Серед обов'язків громадян та юридичних осіб, які мають у приватній власності ліси визначено: вести лісове господарство на основі матеріалів лісовпорядкування відповідно до ЛК України; забезпечувати охорону, захист, відтворення і підвищення продуктивності лісових насаджень, посилення їх корисних властивостей та покращання родючості ґрунтів, виконувати інші заходи відповідно до вимог лісового законодавства; дотримуватися правил і норм використання лісових ресурсів; вести лісове господарство та використовувати лісові ресурси способами, які не завдають шкоди навколишньому природному середовищу, забезпечують збереження корисних властивостей лісів і створюють сприятливі умови для їх охорони, захисту та відтворення; вести первинний облік лісів, надавати в

установленому законодавством порядку статистичну звітність та інформацію про стан лісів і використання лісових ресурсів; забезпечувати охорону типових та унікальних природних комплексів і об'єктів, рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, рослинних угруповань (ст. 14 ЛК України). У разі порушення вказаних обов'язків, можливе застосування адміністративної відповідальності поряд з іншими видами. Крім того у ЛК України закріплено права та обов'язки постійних та тимчасових лісокористувачів, розмежування яких певною мірою може вплинути на застосування адміністративних стягнень [1]. ЛК України закріплено вимоги та порядок ведення лісового господарства, що передбачає наявність обов'язків суб'єктів лісових відносин, у разі порушення яких можливе також застосування адміністративної відповідальності. Так, відповідно до ст. 78 ЛК України припинення права використання лісових ресурсів здійснюється в установленому порядку шляхом анулювання лісорубного квитка або лісового квитка тими органами, які їх видали [1]. Відповідно до ст. 22 ЛК України передбачено припинення права користування лісами суб'єктами постійного користування лісами. В ЛК України (ст. 65-67) наведено поділ на загальне та спеціальне використання лісових ресурсів, що впливає на встановлення різного правового режиму використання лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення. Правовий режим лісокористування впливає на коло прав та обов'язків лісокористувачів, порушення яких може тягнути застосування адміністративної відповідальності. Так ст. 66 ЛК України передбачено обов'язок виконання вимог пожежної безпеки в лісах, користування лісовими ресурсами, серед яких дикорослі трав'яні рослини, квіти, ягоди, горіхи, гриби тощо, способами і в обсягах, що не завдають шкоди відтворенню цих ресурсів, не погіршують санітарного стану лісів під час здійснення загального використання лісових ресурсів [1]. Також ЛК України закріплено перелік порушень лісового законодавства, що тягнуть юридичну відповідальність у тому числі адміністративну. Вказане дає підстави стверджувати, що їх можна поділити за

спрямованістю дій на наступні: знищення або пошкодження лісу, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, погіршення їх стану (пп. 1-4; 6; 11; 17 ст. 105 ЛК України); невиконання та порушення правил, приписів та порядку ведення лісового господарства (пп. 5; 7-10; 12; 14; 15; 18-20 ст. 105 ЛК України) [57, с. 110-116; 58, с. 143-147].

Водночас потребує доповнення перелік порушень лісового законодавства, передбачених ст. 105 ЛК України, що тягне настання відповідальності відповідно до закону, з урахуванням відсутності відповідальності за невиконання обов'язків передбачених ЛК України, зокрема щодо ведення первинного обліку лісів, надання в установленому законодавством порядку статистичної звітності та інформації про стан лісів і використання лісових ресурсів та забезпечення безперешкодного доступу до об'єктів електромереж, інших інженерних споруд, які проходять через лісову ділянку, для їх обслуговування.

Наступним нормативно-правовим актом, який входить до зазначеної правової основи є Земельний кодекс України (далі - ЗК України) прийнятий 25 жовтня 2001 року [59], яким врегульовано питання складу та цільового призначення земель України (розділ II, глава 4). До категорій земель, серед інших, також віднесено землі лісогосподарського призначення (п. е, ч. 1 ст. 19). Правовий режим земель лісогосподарського призначення урегульовано главою 11 ЗК України. Вказаним Кодексом закріплено склад земель лісогосподарського призначення, що включає землі, вкриті лісовою рослинністю, а також не вкриті лісовою рослинністю, нелісові землі, які надані та використовуються для потреб лісового господарства (ст. 55 ЗК України). Статтею 56 ЗК України визначено форми власності земель лісогосподарського призначення, серед яких: державна, комунальна та приватна та встановлено порядок надання вказаних земель у користування. Крім того закріплено обмеження щодо передачі до приватної власності земель лісогосподарського призначення комунальної форми власності (п. г, ч. 4 ст. 83 ЗК України) та

земель лісогосподарського призначення державної форми власності (п. г ч. 4 ст. 84 ЗК України).

Найбільш конкретно питання адміністративної відповідальності, у тому числі за порушення лісового законодавства, закріплено у Кодексі України про адміністративні правопорушення (КУпАП) прийнятому 07.12.1984 року [60], завданням якого є охорона прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством (ст. 1 КУпАП). Вказаним кодексом закріплено основні положення щодо адміністративних правопорушень, суб'єктів адміністративної відповідальності, серед яких особи, які досягли шістнадцятирічного віку (ст. 12 КУпАП) та посадові особи (ст. 14 КУпАП). Крім того у КУпАП вказується на таких суб'єктів адміністративної відповідальності, у тому числі за порушення лісового законодавства як громадяни, посадові особи та юридичні особи, що слідує зі ст. 27 КУпАП. Також у КУпАП закріплено положення щодо поняття адміністративного правопорушення, їх видів залежно від сфери посягання, у тому числі адміністративні правопорушення у сфері охорони природи, використання природних ресурсів, охорони культурної спадщини (глава 7); адміністративних правопорушень, що посягають на встановлений порядок управління (глава 15). Загальні положення адміністративної відповідальності встановлено у розділі 2 КУпАП. Питання адміністративних стягнень, у тому числі мета, їх види, серед яких основні та додаткові встановлено у главі 2 КУпАП. Правила та вимоги щодо накладення адміністративних стягнень закріплено у главі 4 КУпАП. У розділі третьому закріплено органи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення, тобто суб'єкти притягнення до адміністративної відповідальності (розділ 3); порядок

провадження у справах про адміністративні правопорушення (розділ 4); виконання постанов про накладення адміністративних стягнень (розділ 5). Наведені положення КУпАП безумовно стосуються питання притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства. Перш за все, притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства має відношення глава 7 КУпАП, в якій визначено підстави та міри адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства. КУпАП передбачено вісімнадцять складів порушень лісового законодавства (ст. 49; ст. 63-77; ст. 188⁵ КУпАП). Аналіз зазначених статей вказує на можливість поділу порушень лісового законодавства на кілька видів, що дозволяє класифікувати їх на певні групи за об'єктом посягання [33, с. 169-177].

Разом з тим, проведений аналіз наведених та інших положень КУпАП вказує на доцільність уточнення кола суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства та їх поділу на види, конкретизації видів та змісту адміністративних стягнень за окремі види таких порушень, уточнення зміни підвідомчості справ про адміністративні лісові порушення та доповнення переліку порушень лісового законодавства з урахуванням сучасного стану розвитку адміністративного законодавства.

Наступним законом, яким урегульовано загальні питання застосування адміністративної відповідальності в цілому, у тому числі за порушення лісового законодавства є Закон України «Про адміністративну процедуру», прийнятий 17 лютого 2022 року [61]. Предметом регулювання цього закону є відносини органів виконавчої влади, їх посадових осіб, інших уповноважених суб'єктів з фізичними та юридичними особами щодо розгляду і вирішення адміністративних справ шляхом прийняття та виконання адміністративних актів (ст. 1), серед яких частину складають і адміністративні акти щодо притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства. Вказаним Законом визначено основні терміни, на яких ґрунтуються питання притягнення до адміністративної відповідальності, серед

яких: адміністративний орган, адміністративний акт, адміністративне провадження, адміністративна процедура та інші. У розділі II закріплено коло адміністративних органів, учасників адміністративного провадження та осіб які сприяють розгляду справи. Строки вирішення (перегляду) справи закріплено у III розділі цього Закону. Положення щодо адміністративного провадження встановлено розділом IV Закону, які включають положення ініціювання адміністративного провадження, початок адміністративного провадження та підготовка справи до вирішення, дослідження обставин справи та збирання доказів, розгляд та вирішення справи, проведення слухання у справі. Вимоги до оформлення та змісту адміністративного акту закріплено у розділі V зазначеного Закону. Главою 2 вказаного розділу визначено питання набрання чинності та припинення дії адміністративного акту. Положення щодо оскарження адміністративного акту, врегульовано розділом VI Закону України «Про адміністративну процедуру». У цьому розділі встановлено порядок, строки, суб'єкти оскарження, а також форма та зміст скарги. Умови відкликання або визнання недійсним адміністративного акту урегульовано положеннями розділу VII вказаного Закону. Порядок виконання адміністративного акту визначено розділом VIII, в якому закріплено порядок, умови та органи, які здійснюють виконання адміністративного акту.

До правової основи адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства можна віднести Державну стратегію управління лісами України до 2035 року, яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1777-р [62], та може бути певним орієнтиром для доопрацювання питань адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства. Так в Стратегії визначено: основні проблеми в сфері лісового господарства, які потребують розв'язання, аналіз поточного стану справ у вказаній сфері, тенденції та обґрунтування щодо необхідності розв'язання виявлених проблем, стратегічні цілі та показники їх досягнення, у тому числі щодо ефективного управління лісами, забезпечення

екологічної стійкості. Крім того в Стратегії закріплено основні завдання, спрямовані на досягнення визначених стратегічних цілей, етапи їх виконання, очікувані результати на кожному етапі, що пов'язано з формуванням та реалізацією державної політики щодо ефективного управління лісами. Окремо закріплені очікувані результати реалізації Стратегії та розроблений операційний план для реалізації окреслених цілей та завдань.

Значну частину правової основи за порушення лісового законодавства становлять підзаконні нормативно-правові акти, якими визначено загальні питання регулювання лісових відносин, серед яких: повноваження уповноважених органів зі здійснення екологічного контролю, у тому числі у лісових відносинах та застосування адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства; організаційні питання застосування такої відповідальності; вимоги, правила та порядок щодо здійснення використання, охорони та захисту лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення. Підзаконним нормативно-правовим актом, в якому визначено окремі аспекти адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є Постанова КМ України від 27 липня 1995 р. № 555 Про затвердження Санітарних правил в лісах України (далі - Санітарні правила в лісах України) [63]. Вказаними Правилами закріплено вимоги щодо заходів з поліпшення санітарного стану лісів, серед яких: вибіркові санітарні рубки; суцільні санітарні рубки; ліквідація захаращеності; профілактика виникнення та поширення осередків шкідників і хвороб лісу, боротьба з ними та захист заготовленої деревини від шкідників і хвороб лісу, які здійснюються власниками лісів та постійними лісокористувачами. Крім того зазначено, що державний нагляд (контроль) за додержанням цих Правил здійснює Держекоінспекція.

До правової основи адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства можна віднести Постанову КМ України від 01 березня 2007 р. № 303 Про затвердження Правил відтворення лісів [64] (далі – Правила відтворення лісів). Вказаними Правилами визначено вимоги щодо

послідовності здійснення відтворення лісів, у тому числі заходи сприяння природному поновленню лісів та вимоги щодо відповідності посівних матеріалів державним стандартам.

Наступним підзаконним нормативно-правовим актом, який має відношення до підстав адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є Постанова КМ України від 23 травня 2007 р. № 761 Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів (далі - Порядок спеціального використання лісових ресурсів) [65]. Вказаним Порядком встановлено умови і механізм спеціального використання лісових ресурсів, серед яких заготівля деревини під час проведення рубок головного користування, другорядних лісових матеріалів, побічних лісових користувань та використання корисних властивостей лісів. Цим порядком закріплено обов'язки підприємств, установ, організацій і громадян під час здійснення ними спеціального використання лісових ресурсів, у разі порушення яких можливе застосування адміністративної відповідальності. Однак, у частині положень щодо видачі лісорубних квитків, визначених Порядком видачі спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів (крім пункту 5) та Порядком спеціального використання лісових ресурсів (крім пункту 50) Дію Постанови зупинено з 17 листопада 2023 р. по 1 червня 2025 р. на період реалізації експериментального проекту щодо видачі спеціального дозволу на спеціальне використання лісових ресурсів (лісорубного квитка) та сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів в електронній формі згідно з Постановою КМ України від 12.05.2023 № 483 [66]. Вказаною Постановою затверджено Порядок реалізації експериментального проекту щодо видачі спеціального дозволу на спеціальне використання лісових ресурсів (лісорубного квитка) в електронній формі через Єдину екологічну платформу «ЕкоСистема» або засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (Портал Дія) з подальшим відображенням інформації на Єдиній екологічній платформі «ЕкоСистема» та Порталі Дія. Вказаним Порядком визначено механізм реалізації експериментального

проекту щодо видачі спеціального дозволу на спеціальне використання лісових ресурсів (лісорубного квитка) в електронній формі та затверджено вимоги щодо отримання такого дозволу, підстави, цілі та порядок надання лісорубного квитка. Крім того, окремим наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів затверджено форми документів, необхідних для отримання лісорубного квитка, серед яких: спеціальний дозвіл, заява, відповідні акти, відомості, облікова картка та інші [67].

Ще одним підзаконним нормативно-правовим актом, яким визначено підстави притягнення до адміністративної відповідальності Постанова КМ України від 20 червня 2007 р. № 848 Про затвердження Порядку ведення державного лісового кадастру та обліку лісів (далі - Порядок ведення державного лісового кадастру та обліку лісів) [68]. Вказаним Порядком закріплено вимоги щодо ведення державного лісового кадастру та обліку лісів, суб'єкти здійснення обліку лісів (внесення інформації у матеріали первинного обліку лісів), серед яких власники лісів та постійні лісокористувачі. У разі порушення вказаних вимог, можливе притягнення до адміністративної відповідальності. Окремо визначено повноваження Держлісагентства щодо ведення кадастру та державного обліку лісів.

До правової основи адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства також відноситься Постанова КМ України від 16 вересня 2009 р. № 976 Про затвердження Положення про державну лісову охорону, лісову охорону інших лісокористувачів та власників лісів (далі - Положення про державну лісову охорону, лісову охорону інших постійних лісокористувачів та власників лісів) [69]. Так підпункт 7 Положення закріплено, право посадових осіб державної лісової охорони, лісової охорони інших постійних лісокористувачів та власників лісів щодо складання протоколів та розгляду відповідно до законодавства справ про адміністративні правопорушення, правопорушення у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів.

Постановою КМ України від 19 квітня 2017 р. № 275 Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України (далі - Положення про Державну екологічну інспекцію), визначено орган, який є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, до повноважень якого входять відповідно складання протоколів про адміністративні правопорушення та розгляд справ про адміністративні правопорушення, накладання адміністративних стягнень у випадках, передбачених законом (п.п. 7) [70].

Ще одним підзаконним нормативно-правовим актом, яким врегульовано окремі питання адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є Постанова КМ України від 20 травня 2022 року № 612 Про затвердження Порядку організації охорони і захисту лісів (далі - Порядок організації охорони і захисту лісів) [71]. Вказаним порядком закріплено механізм здійснення комплексу заходів, які спрямовані на збереження лісів від пожеж, незаконних рубок, пошкодження, ослаблення та іншого шкідливого впливу, захист від шкідників і хвороб. Нормами вказаного порядку окреслено коло суб'єктів, які наділені правами та обов'язками щодо здійснення вищевказаних заходів, серед яких: лісокористувачі та власники лісів, у разі порушення яких за наявності підстав вказані особи можуть бути притягнені до адміністративної відповідальності. Крім того Порядком закріплено загальні питання щодо організації охорони і захисту лісів, серед яких заходи щодо захисту лісів від шкідників і хвороб, що включають профілактичні заходи, спостереження та лісопатологічні обстеження, у тому числі заходи охорони лісів від незаконних рубок. Також Порядком встановлено вимоги щодо охорони та захисту лісів від пожеж, серед яких: заборони щодо відвідування лісу у пожежонебезпечний період, паління та використання вогню у лісовому фонді; протипожежні вимоги до місць спалювання порубкових решток місць рубок; обов'язки постійних лісокористувачів та власників лісів щодо

проведення протипожежних заходів; обов'язки фізичних та юридичних осіб, що мають об'єкти в лісах або на межі лісу, стосовно протипожежних заходів. Крім цього Порядком закріплено загальні вимоги до технічних засобів та пожежного інвентарю, що використовується для запобігання виникненню та гасіння лісових пожеж. Окремим розділом Порядку закріплено положення організації охорони лісів від пожеж, що включає заходи запобігання виникненню лісових пожеж; своєчасне виявлення і реагування на лісові пожежі; ліквідацію лісових пожеж.

Ще одним із підзаконних нормативно-правових актів, яким врегульовано питання адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є Наказ Міністра навколишнього природного середовища від 05. 07. 2004 року № 264 Про затвердження Інструкції з оформлення Державною екологічною інспекцією України та її територіальними органами матеріалів про адміністративні правопорушення [72]. Цією Інструкцією № 264 встановлено правила та вимоги щодо оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення у тому числі в лісових відносинах. Крім цього вказаною Інструкцією закріплено порядок, правила розгляду справ про адміністративні правопорушення, у тому числі обов'язки посадових осіб, які повноважні розглядати справи про адміністративні правопорушення. Також Інструкцією № 264 закріплено вимоги щодо постанови по справі про адміністративне правопорушення. Окремим розділом встановлено вимоги до ведення діловодства у справах про адміністративні правопорушення. Крім того до вказаної Інструкції додаються бланки протоколів про адміністративні правопорушення та форми документів, які супроводжують провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Ще одним із підзаконних нормативно-правових актів, яким найбільш повно врегульовано питання адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є Наказ Державного комітету лісового господарства України від 31.08.2010 № 262 Про затвердження Інструкції з оформлення

органами Державного комітету лісового господарства України матеріалів про адміністративні правопорушення [73]. Вказаною Інструкцією закріплено порядок оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення посадовими особами органів лісового господарства, вимоги щодо складання протоколу, порядок розгляду справ про адміністративні правопорушення в лісовому господарстві (розділ III). Крім того Інструкцією № 262, а саме розділом IV закріплено вимоги щодо винесення постанови по справі про адміністративні правопорушення. Положеннями розділу V Інструкції № 262 окреслено питання діловодства у справах про адміністративні правопорушення. Також до Інструкції № 262 додаються бланки відповідних документів, серед яких: протоколу про адміністративне правопорушення (додаток 1), акту огляду місця вчинення правопорушення лісового законодавства (додаток 2), опису знарядь незаконного добування (заготівлі) лісових ресурсів, транспортних засобів, лісопродукції, документів (додаток 3); постанови про накладення адміністративного стягнення (додаток 5); та форми інших документів, що супроводжують провадження по справам про адміністративні правопорушення в сфері лісових відносин.

Разом з цим положення Інструкції № 262 доцільно доопрацювати за такими напрямками: уточнення термінології, конкретизація етапів встановлення факту порушення лісового законодавства, їх змісту та форм щодо кожного з етапів; узагальнення переліку суб'єктів виявлення факту порушення лісового законодавства; доопрацювання переліку стадій притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства та уточнення змісту цих стадій.

Наступним підзаконним нормативно-правовим актом, що має відношення до підстав адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є Наказ Державного комітету лісового господарства України від 01.10.2010 року № 298 Про затвердження Інструкції про порядок ведення державного лісового кадастру і первинного обліку лісів (далі – Інструкція № 298) [74]. Вказаною Інструкцією № 298 закріплено порядок та

обов'язкові вимоги щодо ведення державного лісового кадастру і первинного обліку лісів постійними лісокористувачами та власниками лісів (підприємствами, організаціями та окремими громадянами). У разі порушення встановлених вимог та порядку ведення державного лісового кадастру і первинного обліку лісів, зазначені суб'єкти можуть бути притягнені до адміністративної відповідальності. Окремим розділом Інструкції закріплено організаційно-технічні заходи щодо проведення чергового державного обліку лісів. Крім того положеннями розділів IV-V Інструкції № 298 встановлено вимоги до ведення документації та складання форм державного лісового кадастру.

Серед підзаконних нормативно-правових актів, який має відношення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства також можна вказати Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 14.08.2012 № 502 Про затвердження Правил використання корисних властивостей лісів (далі - Правила використання корисних властивостей лісів) [75]. Вказаними Правилами встановлено вимоги щодо використання корисних властивостей лісів для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей та проведення науково-дослідних робіт. У Правилах вказано на порядок загального та спеціального використання корисних властивостей лісів, що може здійснюватися власниками лісів, лісокористувачами та громадянами. У разі порушення вимог встановлених цими Правилами, власники лісів та лісокористувачі можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства. Крім того Правилами закріплено умови та особливості використання корисних властивостей лісів на конкретних ділянках, виділених для цієї мети. Також Правилами встановлено обов'язки громадян, що здійснюють використання корисних властивостей лісів, серед яких: виконання вимог пожежної безпеки та санітарних правил у лісах; берегти ліс та природні ландшафти, раціонально користуватися ними способами і в обсягах, що не завдають шкоди відтворенню цих ресурсів. У разі

порушення цих обов'язків можливе застосування адміністративної відповідальності до вказаних осіб.

Для удосконалення питань адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства доцільно розглянути законодавство інших країн щодо цих питань. Певний інтерес представляє Лісовий кодекс Литовської республіки від 22. 11. 1994 року [76], який є основним документом, що регулює питання використання, охорони та захисту лісів, їх ресурсів та земель лісового фонду. Загальними положеннями цього Кодексу визначено основні аспекти на яких ґрунтуються питання відповідальності за порушення лісового законодавства, метою якого є регулювання відновлення, охорони та використання лісів, а також створення правових передумов для того, щоб усі форми власності на ліси господарювали на єдиних принципах сталого та збалансованого лісового господарства, забезпечуючи раціональне використання лісових ресурсів і з метою забезпечення промисловості країни сировиною, надання країні найбільших соціальних та економічних переваг, забезпечення збереження біологічного різноманіття, підвищення продуктивності лісів, стабільності ландшафту та якості навколишнього середовища, здатності зараз і в майбутньому виконувати екологічні, економічні та соціальні функції без шкоди іншим екосистемам. З урахуванням наведених положень доцільно звернути увагу й на цілі визначені Лісовим кодексом України.

Представляє інтерес закріплена у Лісовому кодексі Литовської республіки система управління державними та приватними лісами, до якої залучено всіх суб'єктів лісових відносин. Так, відповідно до статті 5 Лісового кодексу Литовської республіки Сейм визначає напрямок державної лісової політики, ухвалюючи закони. Урядом Литовської республіки у загальнодержавних програмах розвитку затверджуються заходи державної лісової політики. Частиною 2 статті 5 закріплено десять функцій Міністерства охорони навколишнього природного середовища (Мінприроди) з питань державного управління лісовим господарством. Наступним органом в системі

управління державними та приватними лісами є Державна служба лісів, яка реалізує державну політику у сфері управління лісами. Вказаною статтею закріплено вісім функцій останньої, у тому числі щодо видачі дозволів на рубку лісу. Перелік цих функцій не є вичерпним. Контролюючим органом в системі управління лісами Литовської республіки є Департамент охорони навколишнього природного середовища Мінприроди, що здійснює державний контроль за станом, використанням, відновленням, насадженням і охороною лісів усіх форм власності країни. Вказаний орган наділений ще п'ятьма функціями, перелік яких також не є вичерпним. У системі управління лісами Державне лісове господарство (Лісгосп) виконує державні функції з господарювання, користування та розпорядження державними лісами, а також провадження в них комплексної лісогосподарської діяльності та інші. Ще одним органом управління є муніципалітети (самоврядування), які виконують державну функцію - з нагляду, охорони і управління державними лісовими угіддями, переданими їм на праві довіри. Останньою ланкою в системі управління є власники приватних лісів, які здійснюють управління приватними лісами на підставі Лісового кодексу Литовської республіки та Положення про управління та використання приватних лісів, затвердженого Урядом Литовської республіки. Для реалізації зазначеної функції власники приватних лісів мають право об'єднуватися в товариства та кооперативи, створювати підприємства та організації в установленому законом порядку. При цьому держава заохочує та підтримує розвиток приватного лісового господарства, самоуправління приватних власників лісів, надання консультаційних та економічних послуг власникам лісів.

Кодексом Литовської республіки закріплено перелік неправомірних дій, здійснення охорони державних лісів від яких є обов'язком посадових осіб державної лісової охорони. Такий перелік можна вважати переліком правопорушень за які встановлена відповідальність. Це самовільні рубки, знищення або пошкодження дерев і куців на земельних ділянках лісового фонду, порушення особливих умов використання земельних ділянок лісового

фонду, незаконного використання лісу, незаконних лісових насаджень, лісових рослин і трав, знищення або пошкодження насінневих лісових насаджень, підліску та молодняка, розкрадання деревини та лісових ресурсів, порушення вимог законодавчих актів, що регулюють незаконний проїзд автотранспортом через лісову підстилку, пошкодження лісових межових знаків, кварталних стовпів і покажчиків, інформаційних стендів, протипожежних та рекреаційних споруд, знищення або самовільне переміщення, порушення вимог нормативно-правових актів, які регулюють відвідування лісу, порушення вимог лісової пожежної охорони, порушення вимог лісової санітарної охорони, порушення вимог нормативно-правових актів, які регулюють поводження з відходами.

Крім того Лісовим кодексом Литовської республіки закріплено обов'язок посадових осіб державної лісової охорони щодо з'ясування факту порушення лісового законодавства та встановлення порушників.

Відповідно до ч. 2 ст. 6 Кодексу інспекторам державної лісової охорони надано право складання протоколів про адміністративні правопорушення, розгляду справ про адміністративні правопорушення та накладання адміністративних стягнень за порушення вимог Лісового кодексу в установленому законом порядку, а також здійснення огляду речей і документів, огляду місця події; доставлення осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, за їхньою згодою до поліції або до приміщення місцевої ради для встановлення особи, а в разі їхньої незгоди - подання до поліції заяву про затримання особи, що притягується до адміністративної відповідальності; зупинення та огляду транспортних засобів підозрюваних осіб; зупинення та перевірки осіб, транспортних засобів, їхніх вантажів та документів в порядку, встановленому Міністром охорони навколишнього природного середовища;

Статтею 4¹ Лісового кодексу Литовської республіки серед функцій Департаменту охорони навколишнього природного середовища Мінприроди, як контролюючого органу, встановлено функцію щодо звернення до суду за

захистом суспільного інтересу у разі наявності підстав вважати, що суспільний інтерес порушено у сфері державної лісової охорони.

Згідно зі статтею 4 Лісового кодексу Литовської республіки власниками лісів можуть бути держава, муніципалітети на правах довіри, фізичні та юридичні особи, а також організації засновані в іноземних державах які не мають статус юридичної особи, але мають цивільну юрисдикцію відповідно до законодавства цих країн. З урахуванням вищевказаного переліку неправомірних дій фізичних та юридичних осіб можна вважати суб'єктами відповідальності у разі скоєння ними цих дій. На це вказують також положення ст. 9 Лісового кодексу Литовської республіки якою встановлено обов'язки лісовпорядників, власників лісів та лісокористувачів, порушення яких може призвести до відповідальності. Серед таких обов'язків: охорона лісів від пожеж, шкідників, хвороб та інших негативних факторів, своєчасне та належне відновлення вирубаного лісу, використання лісу у спосіб, що сприяє зменшенню негативного впливу на навколишнє середовище; раціональне оброблення лісових земель (лісу); підтримання продуктивності ґрунтів, охорона біологічного різноманіття, дотримання вимог, встановлених законами та іншими правовими актами; упорядкування лісових ділянок, створених внаслідок користування лісом, у такий спосіб, щоб вони були придатними для використання за призначенням, зберігали лісові дороги, водовідвідні системи та інші технологічні пристрої, не порушували права та законні інтереси власників лісів та лісокористувачів. Крім того лісовпорядники та лісокористувачі зобов'язані дотримуватись Правил розподілу та реалізації невирубаного державного лісу, що затверджуються Урядом Литовської Республіки; Правил відведення та реалізації невирубаного державного лісу, якими врегульовано визначення строків рубок і вивезення деревини; Порядку видалення або видалення самовільно зрубаних дерев і кущів, що ростуть на земельних ділянках лісового фонду, та лісоматеріалів-кругляків, встановленого Міністром Мінприроди; Порядку обміру та визначення обсягу лісу-кругляка та невирубаного лісу, обліку, класифікації та

маркування лісу-кругляка, що встановлюється Мінприроди. Власники лісів зобов'язані також дотримуватись Положення про ведення лісів і використання лісів приватної власності та обов'язкових частин проекту лісовпорядкування та надавати інформацію про лісогосподарську діяльність у приватних лісах згідно порядку встановленого Мінприроди та Департаментом статистики.

Окремий інтерес для розуміння питань відповідальності за порушення вимог лісового законодавства Литовської республіки є положення Розділу 5 Охорона лісу, яким визначено завдання такої охорони та розкрито зміст окремих з них. До таких завдань віднесено охорону лісу та його ресурсів від протиправних дій: самовільних рубок лісу, порушень порядку лісокористування, розкрадання лісових ресурсів, забруднення лісу, засмічення, випалювання лісу, псування домашніми тваринами; а також охорона лісу від пошкоджень тваринами, пожеж, хвороб, шкідників та інших стихійних лих, механічних пошкоджень лісового ґрунту та дерев.

Лісовий кодекс Литовської республіки містить положення щодо відповідальності за порушення лісового законодавства, зокрема, закріплено, що особи, які порушили вимоги цього кодексу, несуть відповідальність у встановленому законом порядку (ст. 22). Окремою статтею врегульовано питання відшкодування шкоди завданої протиправним діянням, а саме у разі завдання шкоди лісу та іншим майновим і законним інтересам лісокористувачів та власників або лісу як об'єкту навколишнього природного середовища, фізичними та юридичними особами, останні зобов'язані відшкодувати її в повному обсязі або, за можливості, відновити стан, який існував до порушення, в установленому законом порядку. При цьому пред'являти позови про відшкодування завданої шкоди мають право поряд з власниками лісів та лісокористувачами також інспектори державного нагляду за охороною навколишнього природного середовища, у разі якщо завдано шкоди навколишньому природному середовищу.

В Литовській республіці питання притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства врегульовано

Кодексом про адміністративні правопорушення Литовської Республіки від 10. 07. 2015 № 2015-11216 [77]. Вказаний акт складається з основної частини, особливої та законодавства про адміністративні правопорушення. Основна частина містить загальні положення щодо адміністративної відповідальності, суб'єктного складу, визначення поняття адміністративного правопорушення, підстав адміністративної відповідальності, адміністративних стягнень та заходів адміністративного впливу. Кодексом визначено мету, де серед іншого вказано на захист прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави від адміністративних правопорушень. Статтею 5 Кодексу Про адміністративні правопорушення Литовської республіки визначено поняття адміністративного правопорушення, як заборонене цим Кодексом небезпечне діяння (дія чи бездіяльність) винної особи, яке відповідає ознакам адміністративного правопорушення, та за яке передбачено адміністративне стягнення. Відповідно до статті 6 Кодексу суб'єктом адміністративного правопорушення є особа яка досягла 16 років до вчинення правопорушення. Крім того з аналізу лісопорушень, передбачених особливою частиною Кодексу, суб'єктом відповідальності за адміністративні лісові порушення можуть бути юридичні особи (їх керівники або інші відповідальні особи). Статтею 23 Кодексу про адміністративні правопорушення Литовської республіки закріплено наступні адміністративні стягнення: попередження, штраф та громадські роботи, які є альтернативним видом стягнення яке замінює штраф або його частину у порядку встановленому цим Кодексом. Заходами адміністративного впливу відповідно до статті 27 передбачено: позбавлення наданого особі спеціального права; конфіскація майна та інші. Розділом 6 Кодексу про адміністративні правопорушення Литовської республіки закріплено загальні засади накладення адміністративних стягнень та заходів адміністративного впливу. Визначено пом'якшуючі та обтяжуючі обставини покарання винних та особливості застосування вказаних стягнень та заходів адміністративного впливу.

Особливою частиною цього кодексу передбачено види правопорушень у різних сферах, серед таких й лісові правопорушення які закріплено у розділі 18 «Адміністративні правопорушення, пов'язані з охороною навколишнього середовища, використанням природних ресурсів та охороною спадщини». Серед таких порушень: незаконне використання лісу (ст. 270); самовільні рубки, знищення або пошкодження дерев і чагарників у приватних лісах (ст. 273); порушення вимог щодо насадження лісів, використання лісових ресурсів та їх відновлення (ст. 276); порушення вимог охорони лісів від пожеж (ст. 279) та інші.

Третьою частиною Кодексу про адміністративні правопорушення Литовської республіки врегульовано загальні положення провадження у справах про адміністративні правопорушення, підсудність справ щодо цих правопорушень, у разі коли такі справи розглядаються судами. Розділом 29 Кодексу про адміністративні правопорушення Литовської республіки закріплено порядок розслідування адміністративних правопорушень та складання протоколів за такими правопорушеннями. Визначено посадових осіб відповідних установ які наділені правом розслідування адміністративних правопорушень та складання протоколів про такі порушення. Так, серед таких осіб стосовно лісових адміністративних правопорушень визначено: інспекторів державного контролю з питань охорони навколишнього природного середовища (ст. 270, 270¹, у частинах 1, 2, 3, 4, 6 статті 271-273, у ст. 274-287; ст. 316-318); митну службу Литовської республіки (пункти 5, 6 ст. 284, пункти 1 ст. 285) та посадових осіб державної лісової охорони (ст. 270, 272, 274, 275, 277-280, 282, 283), поліцію (ст. 282); управління пожежної охорони і рятування Міністерства внутрішніх справ (ст. 279, 286); службу охорони державного кордону при Міністерстві внутрішніх справ Литовської Республіки (ч. 1 ст. 282), Державні територіально-будівельні інспекції Мінприроди (ч. 3, 4 ст. 276); державних службовців, уповноважених Держлісслужбою (ст. 271); Державні служби з питань захисту прав споживачів (ч. 1 ст. 270); міські адміністрації (ст. 281); працівників державної пожежної

охорони (ст. 279, 286). Розгляд справи про адміністративні лісопорушення передбачено у позасудовому порядку. Основним видом стягнення за лісові порушення передбачено штраф, розміри яких різняться за ступенем тяжкості, за об'єктом посягання, повторністю.

Питання щодо розгляду справ у позасудовому порядку врегульовано у розділі 33 Кодексу, за результатом яких приймається постанова про накладення стягнення, або інші постанови відповідно до норм Кодексу про адміністративні правопорушення.

Ще одним законом, що представляє інтерес є Лісовий кодекс Французької республіки (Франції), який затверджено Декретом № 2012-836 від 29 червня 2012 року (V) [5]. У цьому Кодексі, статтею L112-1, закріплено загальні принципи на яких ґрунтується лісове законодавство Франції в цілому та відповідальність за його порушення зокрема. Серед таких принципів: захист і розвиток лісів, лісових ресурсів та лісових ділянок, а також лісовідновлення в рамках сталого управління; збереження лісових генетичних ресурсів та біорізноманіття; охорона водних ресурсів і якості повітря лісом в рамках сталого управління; збереження якості лісових ґрунтів, особливо щодо питань біорізноманіття, а також закріплення ґрунтів, особливо в гірських районах, лісом та інші.

В цьому законі представлена система органів державного управління, що забезпечує дотримання вищезазначених принципів. Так, Національне управління лісового господарства є національною державною установою промислового та комерційного характеру, яка перебуває під наглядом держави (ст. L221-1), що здійснює управління в сфері використання лісів та лісових угідь. Цікавим є підхід в Кодексі щодо врегулювання відносин між цим органом та державою, на основі договору, який включає керівні принципи управління та програми дій державної установи, а також засоби їх реалізації; зобов'язання державної служби, що впливають з реалізації режиму ведення лісового господарства тощо (ст. L221-3). На наступному рівні управління Міжгромадське лісове господарство, що здійснює управління лісами що

належать муніципалітетам (ст. L231-1 до L231-6), Спільна спілка управління лісами (ст. L232-1-L232-3). Управління лісами та лісовими угіддями приватної власності фізичних осіб відповідно до ст. L311-1 до L315-2 Лісового кодексу Франції здійснює Національний центр лісової власності, який може створити лісогосподарську комунальну службу для виконання окремих завдань зі здійснення управління (ст. L321-4). Окрім цього визначено повноваження регіональних центрів лісової власності з питань управління лісами (ст. L321-5 до L321-12).

Окрема увага у Лісовому кодексі Франції приділяється питанням забезпечення пожежної безпеки у лісах, чому присвячено окремий розділ (ст. L131-1 - L136-1). В ньому визначено загальні положення щодо обмежень використання вогню у лісах та паління, вимоги щодо попереджувальних заходів на територіях з підвищеним ризиком виникнення лісових пожеж, органи та особи що контролюють питання з попередження (протипожежний захист) та застосування заходів з очищення територій зазнавших наслідки лісових пожеж, застосування стягнень у вигляді штрафів до винних осіб.

Центральне місце в Лісовому Кодексі Франції займає правовий режим лісів, які поділяються на державні та приватні, режим яких відрізняється. Так правовому режиму лісів та лісових угідь, що належать державі, або на які держава має неподільне право власності присвячена частина кодексу (ст. L213-1 - L213-26), в якому закріплено склад лісів (ст. L211-1), вимоги щодо придбання, розподілу та відчуження лісів, а також здійснення рубок у лісах з таким правовим режимом (ст. L213-5), правила продажу деревини (ст. L213-6-L213-11). Крім цього окремою главою Лісового кодексу Франції врегульовано питання правового режиму лісів та лісових угідь місцевих органів влади та юридичних осіб (ст. L214-1 - L214-14). Визначено повноваження Національного управління лісового господарства щодо рубок та продажу деревини (ст. L214-6 до L214-8).

В Лісовому кодексі Франції окремо приділена увага режиму лісів, що знаходяться у приватній власності. Зокрема, щодо таких лісів урегульовано:

права використання (ст. L314-1 - L314-3); діяльність лісогосподарських груп (ст. L331-1 - L331-7), права власників земельних лісових ділянок (ст. L331-19 до L331-21), прерогативи муніципалітетів та держави (ст. L331-22 до L331-24); групування для управління лісами (ст. L332-1 - L332-8); очищення лісів (ст. L341-1 до L342-1) та інші.

Крім того Лісовим кодексом Франції визначено окремий правовий режим лісів стосовно кожної адміністративної одиниці країни (Гваделупа, Гайана, Мартиніка, Майотта та інші), де відображено склад лісів та лісових угідь, вимоги до використання лісів, порушення, де теж закріплено особливості використання, охорони лісів, включаючи питання відповідальності.

Заслуговує на увагу перелік правопорушень, які представлено в кодексі в різних частинах, як підстави кримінальної відповідальності, зокрема стосовно державних лісів, відповідно до ст. L261-1 - L262-1, в яких передбачено підстави такої відповідальності у разі порушення правил та вимог щодо правового режиму використання та експлуатації державних лісів, у тому числі рубок, в кожній частині де дається правовий режим лісів територіальних одиниць та окремо стосовно приватних лісів, серед яких: незаконна вирубка та зловживання (ст. L312-11 - L312-12); моніторинг правопорушень (ст. L361-1 - L361-2); порушення правил рубки та відновлення запасів деревини (ст. L362-1 - L362-3); порушення правил очищення землі (ст. L363-1 - L363-5) та інші.

Крім цього передбачено загальні кримінальні положення (ст. L375-9), стосовно територіальних одиниць та їх особливості (ст. L378-1).

Представляє інтерес окремі положення Федерального Закону про ліси Австрійської республіки (далі - Австрії) від 03 липня 1975 року з наступними змінами[78]. Так, розділом IV Закону про ліси встановлені вимоги щодо правової охорони за порушення яких можлива відповідальність, серед таких заходів встановлено: захист від лісових пожеж, від шкідників лісу та забруднювачів повітря, шкідливих для лісового господарства. Першу групу

таких заходів складають заходи щодо обмеження користування вогнем у лісах, профілактичні заходи, а також розширення повноважень державного законодавства в окремих землях щодо цих питань. Другою групою заходів є ті, що спрямовані на забезпечення боротьби зі шкідниками лісу. Серед таких заходів закріплено: обов'язковість звітування власниками лісів, органами лісового господарства та лісоохорони щодо ризику появи та розповсюдження шкідників лісу; заходи у разі зараження шкідниками або загрози розмноження шкідників. Крім того представлено заходи по знешкодженню негативних наслідків у разі ураження шкідниками лісів, серед яких прийняття рішення щодо порубки уражених дерев шкідниками згідно встановлених вимог; залучення органами лісового господарства до заходів боротьби з наслідками ураження шкідниками лісів сторонніх осіб та транспортні засоби третіх осіб. Третю групу заходів правової охорони лісів складають заходи з попередження завдання значної шкоди лісовому ґрунту або лісовій рослинності забруднювачами повітря. Серед таких заходів: погодження об'єктів, у тому числі отримання дозволу на здійснення діяльності об'єктами, які є потенційними забруднювачами та можуть здійснювати негативний вплив на ліси та лісову рослинність; заходи, необхідні для усунення загрози для лісових культур щодо подальшої експлуатації об'єкта; вимірювання шкідливого для лісового господарства забруднення повітря; надання власником об'єкта інформації необхідної для уточнення масштабів забруднення повітря та його наслідків; перевірка документів власників об'єктів, які створюють загрозу лісовій рослинності (забруднювачів повітря) та інші.

Найбільший інтерес представляє розділ Закону про ліси, присвячений відповідальності. Зокрема, закріплено адміністративні правопорушення. Представлено перелік таких порушень за які передбачено штрафи. Такі порушення поділяються на три групи. До першої групи віднесено: непроведення лісовідновлення та подальшого відновлення лісу (п. 1, § 174); недотримання заборони на знищення лісу (п. 3, § 174), вирубка лісу (п. 8 § 174) та інші за які передбачено застосування штрафу до 7270 євро або позбавлення

волі до чотирьох тижнів. До другої групи віднесено порушення, серед яких: невиконання умов та вимог, визначених в дозволі на рубку відповідно до статті 88, абзацу 3 та абзацу 4, перше речення (п. 26); перешкоджання або ускладнення для органів влади виконання завдань, передбачених лісовим наглядом відповідно до статті 172 (п. 33 § 174) та інші, за які передбачено штраф до 3630 євро або позбавлення волі на строк до двох тижнів. До третьої групи відносяться порушення, серед яких: невиконання зобов'язання власником лісу щодо допуску у ліс і проведення обмірів (с) п. 1, § 174); недотримання зобов'язань (загальні положення про органи лісового господарства та лісової охорони), що містяться в розділі 116 (п. 12) та інші, за які передбачено штраф до 360 євро або позбавлення волі на строк до одного тижня.

Крім того Федеральним законом про ліси Австрії визначено органи уповноважені приймати постанови про накладання штрафів, повноваження яких визначається відповідно до ст. 50 Закону про адміністративні покарання 1950 року. До таких органів віднесено: Органи охорони лісу та органи лісової служби.

Представлений аналіз загальних положень Законів Литовської республіки, Франції та Австрії, що стосується відповідальності за порушення лісового законодавства може скласти підґрунтя для співставлення таких положень з національним законодавством та для обґрунтування пропозицій щодо його удосконалення.

Висновки до підрозділу 1.2.

Таким чином на основі аналізу відповідних положень національного законодавства щодо адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, а також законодавства зарубіжних країн з цих питань, обґрунтовано основні напрями удосконалення правової основи

адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства. Такими напрямками є: доповнення переліку порушень, передбачених ст. 105 ЛК України, що тягне настання відповідальності відповідно до закону, з урахуванням відсутності відповідальності за невиконання обов'язків передбачених ЛК України;

уточнення кола суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства та їх поділу на види, уточнення зміни підвідомчості справ про адміністративні лісові порушення та доповнення переліку порушень лісового законодавства з урахуванням сучасного стану розвитку адміністративного законодавства;

уточнення термінології, конкретизація етапів встановлення факту порушення лісового законодавства, їх змісту та форм щодо кожного з етапів, узагальнення переліку суб'єктів виявлення факту порушення лісового законодавства, доопрацювання переліку стадій притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства та уточнення змісту цих стадій.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Проведений аналіз наукових підходів щодо визначення поняття юридичної відповідальності, адміністративної відповідальності та адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, зокрема, розгляд питань стосовно цілей та характеру останньої, її ролі в забезпеченні відновлення порушених прав чи стану лісу, лісових ресурсів або земель лісогосподарського призначення, мети цієї відповідальності за порушення лісового законодавства та правової основи за таке порушення дозволяє зробити наступні висновки.

1. Виявлено ознаки адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, а саме: це вид правової відповідальності; потерпання втрат організаційного, майнового або особистого характеру як адміністративних стягнень; наявність державного примусу, застосування у формах та в порядку передбаченому адміністративним, екологічним та лісовим законодавством; вчинення фізичною або юридичною особою порушення лісового законодавства; задіяння відповідних уповноважених органів виконавчої влади та судів; притягнення фізичних та юридичних осіб до відповідальності за вчинене порушення лісового законодавства.

2. Виокремлено та охарактеризовано основні цілі адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, серед яких: правоохоронна, правозахисна, припиняюча, відновлювальна, каральна та превентивна.

Запропоновано відновлювальну ціль розглядати як основну ціль будь-якої відповідальності за порушення лісового законодавства, в тому числі адміністративної, яка досягається приведенням лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення у стан, що існував до порушення лісового законодавства, підняттям екологічної цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, відтворенням таких ресурсів, компенсацією негативних втрат заподіяних правопорушеннями, поновленням

прав, або спонуканням відповідних осіб до дотримання правил, вимог чи приписів та інше.

3. Доопрацьовано визначення поняття адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, як виду правової відповідальності, яка має додатковий характер щодо відновлення прав власників лісів та лісокористувачів і екологічної цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення та полягає у потерпанні винною особою, що вчинила порушення лісового законодавства, негативних втрат організаційного, майнового або особистого характеру як адміністративних стягнень, що проявляється у державному примусі з боку державних компетентних органів, який застосовується в установленому законом порядку з метою забезпечення правопорядку в лісових відносинах.

4. Виокремлено види адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, за наступними критеріями: об'єкт посягання та суб'єкт відповідальності.

За об'єктом посягання видами такої відповідальності пропонується вважати: 1) відповідальність за знищення або пошкодження лісу, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, погіршення їх стану; 2) відповідальність за невиконання та порушення правил, приписів та вимог щодо порядку ведення лісового господарства, у тому числі використання лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення.

За суб'єктом складом видами цієї відповідальності пропонується вважати адміністративну відповідальність: фізичних осіб (громадян України, іноземців, осіб без громадянства та посадових осіб) та юридичних осіб.

5. Обґрунтовано основні напрями удосконалення правової основи адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства. Такими напрямами є:

доповнення переліку порушень, передбачених ст. 105 ЛК України, що тягне настання відповідальності відповідно до закону, з урахуванням

відсутності відповідальності за невиконання обов'язків передбачених ЛК України;

уточнення кола суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства та їх поділу на види, уточнення зміни підвідомчості справ про адміністративні лісові порушення та доповнення переліку порушень лісового законодавства з урахуванням сучасного стану розвитку адміністративного законодавства;

уточнення термінології, конкретизація етапів встановлення факту порушення лісового законодавства, їх змісту та форм щодо кожного з етапів, узагальнення переліку суб'єктів виявлення факту порушення лісового законодавства, доопрацювання переліку стадій притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства та уточнення змісту цих стадій.

РОЗДІЛ 2.

ПІДСТАВИ, СУБ'ЄКТИ ТА ФОРМИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЛІСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

2.1. Підстави адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства

Одним із питань що потребує дослідження стосовно адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є підстави такої відповідальності. Положення щодо такої відповідальності ґрунтуються на загальних засадах теорії підстав будь-якої відповідальності та адміністративної зокрема.

У науковій літературі відсутня єдність у наукових поглядах стосовно підстав юридичної відповідальності. Досліджуючи вказані підстави Л.І. Каленіченко вказує на наявність двох підходів щодо визначення підстав такої відповідальності. Серед таких підходів авторка виокремлює вузький (класичний) та широкий підходи. На думку авторки прихильники вузького (класичного) підходу вважають лише фактичну підставу необхідною для виникнення та притягнення до відповідальності. Натомість прихильники другого підходу виокремлюють фактичну та юридичну або фактичну, юридичну та процесуальну підстави юридичної відповідальності [79, с. 20].

За позицією В.Б. Авер'янова, основною підставою адміністративної відповідальності фізичних осіб, за чинним законодавством України, визнається вчинення адміністративного правопорушення, що передбачене особливою частиною КУпАП [80, с. 530].

Г.Г. Забарний, Р.А. Калюжний та В.К. Шкарупа, як прихильники вузького (класичного) підходу вважають єдиною підставою адміністративної відповідальності адміністративне правопорушення [81, с. 103].

Аналогічної позиції дотримується Д.М. Лук'янець, на думку якого головною підставою адміністративної відповідальності також є адміністративне правопорушення (проступок) [82, с. 45].

Схожої позиції притримується І.І. Каракаш, згідно якої, підставою для притягнення до адміністративної відповідальності є адміністративне правопорушення (адміністративна провина) у сфері використання природних ресурсів та охорони довкілля, тобто винне, протиправне діяння, що порушує екологічний правопорядок в суспільстві, за яке законодавством передбачена адміністративна відповідальність [83].

Серед прихильників другого підходу Н.М. Онищенко, яка зауважує якщо фактичною підставою негативної юридичної відповідальності виступає правопорушення, яке характеризує сукупність ознак, що утворюють його склад, то юридичною підставою виступає норма права та відповідний правозастосовчий акт, в якому компетентний орган встановлює конкретний обсяг та форму примусових засобів до конкретного правопорушника. Таким правозастосовчим актом, на думку вченої, може бути наказ адміністрації, вирок, рішення суду тощо [84, с. 17]. В.К. Колпаковим запропонована найбільш повна теорія підстав адміністративної відповідальності. На думку науковця, реальна юридична відповідальність настає за наявності трьох підстав: нормативної, складовою частиною якої є норма, що закріплює склад делікту; фактичної (правопорушення); процесуальної (правозастосовний, юрисдикційний акт) [85, с. 292-293].

М.В. Колеснікова під підставами виникнення відповідальності розуміє наявність складу правопорушення в діях чи бездіяльності особи, а також з іншого боку – вчинення адміністративного правопорушення, здійснення винного проступку, що спричинило порушення чинного адміністративного законодавства. Вчена акцентує увагу на загальному та фактичному аспектах підстав відповідальності. З позиції М.В. Колеснікової у загальному плані підставою є сукупність відповідних правових норм, відповідно до яких

встановлюється відповідальність, та фактичному – вчинення протиправної дії [86, с. 270].

Доцільним для висвітлення подальшого дослідження адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є використання саме широкого підходу дослідження її підстав. Отже, підставами адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є юридична (норма права), фактична (лісове порушення) та процесуальна (юрисдикційний акт).

Юридичною підставою, як обов'язковою складовою визнається адміністративне правопорушення в лісових відносинах, теорія якого ґрунтується на загальних засадах щодо правопорушення. В цьому підрозділі буде розглянуто юридичну підставу такої відповідальності, фактична підстава буде предметом розгляду у підрозділі 3.1, а процесуальна - у підрозділі 3.2.

Правопорушення, на думку А.М. Шульги, являє собою діяння, що є соціально шкідливим, протиправним, винним, учинення якого припускає притягнення суб'єкта правопорушення до юридичної відповідальності [87, с. 284]. Аналогічної думки щодо визначення поняття правопорушення дотримуються О.М. Бандурка, О.М. Головка та О.С. Передерій [87, с. 284].

З позиції С.М. Олейникова правопорушення - це протиправне, винне, соціально шкідливе діяння (дія чи бездіяльність) деліктоздатної особи, яке тягне за собою юридично визначені для правопорушника негативні наслідки [18, с. 359].

А.П. Гетьман та М.В. Шульга екологічним правопорушенням визнають винну, протиправну дію (бездіяльність), що порушує встановлений державою правопорядок, права і обов'язки громадян і організацій у сфері раціонального використання природних ресурсів, їх відтворення і охорони навколишнього природного середовища, за вчинення якої законом передбачена юридична відповідальність [88].

Ю.П. Битяк, адміністративним правопорушенням (проступком) вважає насамперед діяння, поведінку, вчинок, акт зовнішнього вираження ставлення особи до реальної дійсності, інших людей, держави, суспільства [89, с. 123].

Правопорушенням в адміністративному законодавстві є протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність (ст. 9 КУпАП).

На думку Т.П. Єгорової лісопорушення це протиправне діяння, яке, порушуючи встановлені законодавством вимоги використання та охорони лісів, спричиняє або загрожує спричинити шкоду лісу [90, с. 14].

Л.В. Мендик визначає адміністративне лісопорушення як суспільно шкідливе або суспільно небезпечне, протиправне, винне (умисне чи необережне) діяння (дію чи бездіяльність) у сфері використання, управління та охорони лісів, за вчинення якого передбачено адміністративно-правову відповідальність [91].

Адміністративне правопорушення у галузі лісового законодавства Н.В. Марфіна розглядає як протиправне діяння (дію або бездіяльність), що посягає на встановлений у державі порядок, яким врегульовано суспільні відносини у сфері використання, відтворення та охорони лісів і який завдає шкоди лісовому фонду та навколишньому природному середовищу загалом, або містить реальну загрозу її спричинення, за яке законодавством передбачено застосування заходів адміністративного впливу [38].

На думку В.М. Завгородньої порушення лісового законодавства – це протиправне винне соціально шкідливе (а для злочинів – суспільно небезпечне) діяння, котре порушує встановлений порядок використання, відтворення, захисту та охорони лісів, за вчинення якого законодавством встановлено юридичну відповідальність [92, с. 7].

Аналіз вищезазначених наукових позицій дозволяє дійти висновку що найбільш прийнятною фактичною підставою адміністративної відповідальності у сфері лісових відносин є порушення лісового законодавства які є адміністративними правопорушеннями у разі якщо за них передбачена адміністративна відповідальність.

Серед таких порушень можна виокремити порушення, ознакою яких є спрямованість дій порушника безпосередньо на екологічну цінність, значимість та функціональне призначення лісів, лісових ресурсів, земель лісогосподарського призначення та порушення, в яких відсутня така спрямованість. Перелік таких порушень передбачено КУпАП, ЛК України та Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» [56].

Перший вид порушень можна розглядати перш за все як найбільш шкідливу, що передбачає знищення лісів та лісових ресурсів.

Знищення чужого майна це такий протиправний руйнуючий вплив на майно, внаслідок якого воно повністю втрачає свою споживчу або економічну цінність, приведення його до такого стану, за якого воно взагалі не може бути використане за своїм призначенням, причому втрачені майном властивості не можуть бути відновлені: майно (речі, гроші, цінні папери, будівлі, споруди тощо) - внаслідок знищення перестає існувати як таке [93]. Аналогічний підхід використовується і в судовій практиці. Так, як зазначається у Постанові Пленуму Верховного Суду України № 4 від 02.07.76 року, знищення державного та колективного майна, це приведення його у повну непридатність до використання за цільовим призначенням, у результаті чого майно перестає існувати або повністю втрачає свою цінність [94].

З цього слідує що знищенням лісів та лісових ресурсів можна вважати приведення їх у повну непридатність до використання за цільовим призначенням та неможливість їх відновлення, втрату ними екологічної, культурно-оздоровчої та господарської цінності.

На характер втрати екологічної цінності зверталась увага в судовій практиці, зокрема, визнано, що знищення лісового масиву означає, що він втратив своє господарське, кліматичне або культурно-естетичне значення [94].

Одним із порушень, наслідком якого є знищення є незаконна порубка дерев або чагарників (ст. 65 КУпАП). Древа та чагарники є складовими лісу. Лісом відповідно до ЛК України є тип природних комплексів (екосистема), у якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з

відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище (ч. 1 ст. 1 ЛК України). Спеціальним дозволом на використання лісових ресурсів, відповідно до ст. 69 ЛК України, є лісорубочний квиток, який видається на підставі Постанови КМ України від 12.05.2023 року №483 «Про реалізацію експериментального проекту щодо видачі спеціального дозволу на спеціальне використання лісових ресурсів (лісорубного квитка) та сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів в електронній формі» [66]. Лісорубний квиток є основним документом, на підставі якого: здійснюється спеціальне використання лісових ресурсів; ведеться облік дозволених до відпуску запасів деревини та інших продуктів лісу, встановлюються строки здійснення лісових користувань та вивезення заготовленої продукції, строки і способи очищення лісосік від порубкових решток, а також облік природного поновлення лісу, що підлягає збереженню. Незаконна порубка дерев або чагарників у лісах є підставою для нарахування шкоди. Шкода нараховується відповідно до Постанови КМ України від 23.07.2008 № 665 Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу» у разі заподіяння шкоди лісу підприємствами, установами, організаціями та громадянами незаконним вирубуванням дерев і чагарників до ступеня припинення росту [95]. Отже, незаконна порубка полягає у скоєнні діяння без відповідного дозволу; за дозволом, виданим із порушенням чинного законодавства; до початку чи після закінчення встановлених у дозволі термінів; не на призначених ділянках чи понад установлену кількість; не тих порід дерев, які визначені в дозволі; порід, вирубку яких заборонено [96].

Наступним порушенням є знищення лісових культур, сіянців або саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях, а також молодняка природного походження і самосіву на площах, призначених під лісовідновлення (ст. 65 КУпАП).

Лісові культури це штучно створені лісові насадження, методом висаджування сіянців, саджанців, живців дерев і чагарників чи висіванням їхнього насіння. Під молодняком розуміються життєздатні, що добре вкоренилися дерева головної породи нижчих сходинок товщини із підкореної частини основного полога, що здатні брати участь у формуванні насаджень [97]. Вирощування таких культур становить процес лісорозведення та лісовідновлення, завданням якого є збереження та примноження лісових багатств. Знищення лісових культур полягає у такому впливі на них, що має наслідком повне припинення їх життєдіяльності. Знищення вказаних лісових культур призводить до порушення процесу лісовідновлення та лісорозведення, що негативно впливає на сталий розвиток природного лісового середовища. Завдана шкода обчислюється за відповідними таксами у разі знищення таких культур до ступеня припинення росту. Отже, знищення лісових культур, сіянців або саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях, а також молодняка природного походження і самосіву на площах, призначених під лісовідновлення полягає у вчиненні діянь, які приводять до повної непридатності до використання за цільовим призначенням та неможливості їх відновлення, втрати ними екологічної та господарської цінності.

Ще одним видом лісопорушень є знищення захисних лісових насаджень вздовж берегів річок, каналів, навколо водних об'єктів, гідротехнічних споруд, на смугах відводу автомобільних доріг, залізниць та інших захисних лісових насаджень (ст. 65¹ КУпАП). Вказані захисні лісові насадження відносяться до складу лісового фонду. Захисні лісові насадження - це штучно створені ліса, лісові смуги для захисту ґрунту, доріг, населених пунктів та ін. від засухи, сильного вітру, ерозії тощо, а також для поліпшення кліматичних та гідрогеологічних умов місцевості [98]. До захисних смуг лісів уздовж залізниць належать ліси, що прилягають до діючих та тих, що будуються, залізниць, завширшки 500 метрів з кожного боку. Ширину смуг встановлюють від межі смуги відводу дороги, але не менш як 15 метрів від полотна залізниці.

В гірських районах ширина захисних смуг лісів у разі потреби може бути збільшена на основі спеціальних обстежень до розмірів, що забезпечують надійне збереження доріг і безпеку руху. До захисних смуг лісів уздовж автомобільних доріг державного значення належать ліси, що прилягають до діючих та тих, що будуються, автомобільних доріг, завширшки 250 метрів з кожного боку дороги. Ширину смуг визначають від межі смуги відводу дороги, але не менш як 15 метрів від полотна автомобільної дороги. У гірських районах на дорогах державного значення ширина захисних смуг лісів у разі потреби може бути збільшена на основі спеціальних вишукувань до розмірів, що забезпечують надійне збереження доріг і безпеку руху. Смуги лісів уздовж берегів річок, навколо озер, водоймищ та інших водних об'єктів виділяються з лісів другої групи за встановленими нормативами. До захисних лісових насаджень на смугах відводу каналів належать усі ліси, розташовані в смугах відводу каналів [98]. Значення таких захисних лісових насаджень полягає у виконанні ними важливих екосистемних функцій. Крім того такі насадження мають екологічну, економічну та соціальну цінність. У разі знищення захисних лісових насаджень відбувається порушення лісової екосистеми. Отже, знищення захисних лісових насаджень вздовж берегів річок, каналів, навколо водних об'єктів, гідротехнічних споруд, на смугах відводу автомобільних доріг, залізниць та інших захисних лісових насаджень полягає у скоєнні дій які приводять до повної непридатності використання їх за цільовим призначенням та неможливості їх відновлення, втрату ними екологічної, економічної та соціальної цінності.

Наступним порушенням є знищення підросту у лісах (ст. 66 КУпАП). Підріст - це деревні рослини природного походження, що ростуть під наметом лісу і здатні створити деревостан, висота якого не перевищує 1/4 висоти дерев основного намету [99]. Підростом є молоде покоління деревних рослин, що росте під наметом лісу або на зрубках, яке здатне вийти у перший ярус насадження, замінивши старий материнський деревостан. Підрост буває насінневого та вегетативного походження. Однорічний підріст насінневого

походження називають сходами, а старше одного року — самосівом [100]. Діючим законодавством закріплюється важливе значення підросту для відновлення лісів, що обумовлює його охорону, екологічну та господарську цінність. Вказане регулюється ЛК України [1], Правилами відтворення лісів [64], Правилами поліпшення якісного складу лісів [101], Порядком заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань в лісах України [102] та іншими нормативно-правовими актами. Отже, знищення підросту полягає у такому впливі на нього, що має наслідком повне припинення його життєдіяльності та функціонування до ступеню припинення його росту.

Крім того до цього виду порушень відноситься знищення лісоосушувальних каналів, дренажних систем і шляхів на землях державного лісового фонду (ст. 74 КУпАП). Лісоосушувальні канали - це гідротехнічні споруди, що призначені для збору та розподілення надлишків води, направлення потоку води, переводу потоку води та для інших цілей з метою регулювання кількості та наявності води, умов її протікання. Дренажні системи використовуються для ліквідації підтоплення, заболочення чи вторинного засолення зрошуваних земель шляхом створення штучних водотоків, тобто дренів. Лісові шляхи - це певні стежини, дороги, просіки, що використовуються для проїзду, проходу, переміщення деревини та в інших цілях, які знаходяться у лісі та підлягають занесенню у державний лісовий кадастр. Знищення зазначених об'єктів призводить до неможливості використання їх у відповідних цілях та створення загрози захисту та охороні лісу. Пошкодження полягає у частковому припиненні функціонування, тимчасовому приведенні їх у непридатність тощо. Знищення та пошкодження лісоосушувальних каналів, дренажних систем та лісових шляхів може призвести до шкідливих наслідків. Для настання відповідальності за цією статтею достатньо лише самого факту вчинення перелічених дій [103]. У результаті знищення лісоосушувальних каналів, дренажних систем і шляхів на землях державного лісового фонду завдається шкода, яка обчислюється з

використанням такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу підприємствами, установами, організаціями та громадянами знищенням лісоосушувальних каналів, дренажних систем і доріг на лісових ділянках. Розмір шкоди розраховується з використанням такс, у гривнях за погонний метр відповідно до виду лісоосушувальних каналів і дренажних систем (осушувальних, збиральних та магістральних) від 516 до 1344 грн. та відповідно за квадратний метр доріг залежно від їх виду (асфальтних, цементобетонних, з щебеним покриттям, з гравійним покриттям, ґрунтових поліпшених, ґрунтових) від 200 до 650 грн [95].

Отже, знищенням лісоосушувальних каналів, дренажних систем і шляхів на землях державного лісового фонду є скоєння дій порушником які приводять вказані об'єкти у непридатний стан для використання за цільовим призначенням та втрату ними екологічної та господарської цінності.

Наступним порушенням є знищення корисної для лісу фауни (ст. 76 КУпАП). Лісова фауна є складовою лісу, що в цілому становить лісову екосистему. Лісова фауна - це сукупність тварин, що пристосувалися для проживання в лісах, і для яких ліс є природним ареалом проживання. Окремі види лісової фауни позитивно впливають на розвиток лісу та лісових ресурсів. У разі знищення корисної для лісу фауни можливе порушення лісової екосистеми, що негативно впливатиме на виконання лісами захисних, санітарно-гігієнічних, оздоровчих та інших функцій для забезпечення потреби суспільства в лісових ресурсах. Отже, знищення корисної для лісу фауни полягає у діях порушників, наслідком яких є повне припинення життєдіяльності корисної для лісу фауни як складової лісової екосистеми.

Ще одним порушенням є знищення лісу внаслідок необережного поводження з вогнем, (ст. 77 КУпАП). Лісовий фонд України є високопожежонебезпечним об'єктом. У разі необережного поводження з вогнем у лісі (паління або застосування відкритого вогню у заборонених місцях) можливі виникнення лісових пожеж. Лісовою пожежею є стихійне розповсюдження вогню територією лісового фонду. Пожежна безпека в лісах

забезпечується шляхом проведення планових профілактичних заходів, оперативного виявлення і ліквідації лісових пожеж на території лісового фонду лісогосподарськими підприємствами. Безпосереднє здійснення заходів щодо охорони лісів від пожеж, їх гасіння та обліку покладається на постійних лісокористувачів. Забезпечення пожежної безпеки в лісі покладається на керівників лісогосподарських підприємств та громадян, що ведуть лісове господарство. Дотримання пожежної безпеки у лісах здійснюється на підставі Кодексу Цивільного захисту України [104], Наказу Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні» від 30.12.2014 року № 1417 [105], Наказу Державного комітету лісового господарства України «Про затвердження Правил пожежної безпеки в лісах України» (далі - Правила пожежної безпеки в лісах) від 27.12.2004 року № 278 [106]. Отже, знищення лісу внаслідок необережного поводження з вогнем це скоєння діяння, наслідком чого є повне припинення його життєдіяльності, втрата екологічної, культурно-оздоровчої та господарської цінності, а також порушення лісової екосистеми. В контексті цього порушення представляє інтерес Лісовий кодекс Франції, в якому забезпечення пожежної безпеки у лісах представлено у окремому розділі (ст. L131-1 - L136-1) зокрема щодо обмеження використання вогню у лісах та паління, вимог щодо попереджувальних заходів на територіях з підвищеним ризиком виникнення лісових пожеж, органів та осіб що контролюють питання з попередження (протипожежного захисту) та інші [5].

Таким чином, вищезазначені порушення спрямовані на найбільш негативний вплив на ліси, лісові ресурси, землі лісогосподарського призначення що має бути враховано при притягненні до відповідальності у разі коли відповідна норма статті КУпАП передбачає поряд зі знищенням і інші дії, що охоплюються поняттям пошкодження.

Пошкодження лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення є видом порушень лісового законодавства, які також спрямовані

на зменшення екологічної цінності, значимості та функціонального призначення таких ресурсів.

Відповідно до Великого тлумачного словника сучасної мови пошкоджувати визначається як виводити що-небудь із ладу; псувати, руйнувати [107]. Пошкодження чужого майна це такий протиправний вплив на предмет, внаслідок якого він частково, не в повному обсязі, втрачає свої споживчі властивості та економічну цінність і при цьому істотно обмежується можливість його використання за призначенням. Пошкоджене майно може бути відновлене і знову набути тимчасово або частково втрачених корисних якостей для використання його за функціональним призначенням лише після необхідних фінансових, трудових та інших витрат [93].

Аналогічний підхід використовується і в судовій практиці. Так, як зазначається у Постанові Пленуму Верховного Суду України № 4 від 02.07.76 року, пошкодження майна - це погіршення якості, зменшення цінності речі або приведення її на якийсь час у не придатний до використання за цільовим призначенням стан. [94]. Окремо в судовій практиці зверталась увага на зменшення цінності і в лісових відносинах, зокрема, визнано що під істотним пошкодженням лісового масиву слід розуміти заподіяння йому такої шкоди, яка значно погіршує його якість, зменшує його цінність. Крім того у разі здійснення негативного впливу на ліси, лісові ресурси та землі лісогосподарського призначення, як правило відбувається втрата останніми екологічної, культурно-оздоровчої та господарської цінності.

Отже, пошкодженням лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення можна вважати приведення їх на якийсь час у непридатний до використання за цільовим призначенням стан, який характеризується погіршенням їх якості, втрати екологічної, культурно-оздоровчої чи господарської цінності.

Одним із таких порушень є незаконне використання земель державного лісового фонду (ст. 63 КУпАП). Таке порушення полягає у використанні земель лісогосподарського призначення державної власності (землі лісового

фонду до 2006 року) [108] для розкорчовування, спорудження будівель, переробки деревини, влаштування складів і т. ін. без належного дозволу на використання цих ділянок. Відповідно до ст. 56 ЗК України землі лісогосподарського призначення можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності. Використання земель лісогосподарського призначення здійснюється на підставі дозволів на здійснення права лісокористування у тому числі. Як правило, лісокористування здійснюється одночасно із землекористуванням. До земель лісогосподарського призначення належать землі, вкриті лісовою рослинністю, а також не вкриті лісовою рослинністю, нелісові землі, які надані та використовуються для потреб лісового господарства (ст. 55 ЗК України). Згідно ч. 3 ст. 1 ЛК України усі ліси на території України становлять її лісовий фонд. ЛК України закріплено, що лісовою ділянкою є ділянка лісового фонду України з визначеними межами, яка виділена відповідно до ЛК України для ведення лісового господарства та використання лісових ресурсів без вилучення її у землекористувача або власника землі. Земельні ділянки лісогосподарського призначення за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування надаються в постійне користування спеціалізованим державним або комунальним лісогосподарським підприємствам, іншим державним і комунальним підприємствам, установам та організаціям, у яких створено спеціалізовані підрозділи, для ведення лісового господарства. Використання ділянок земель лісогосподарського призначення державної власності може здійснюватися за різними цілями, що передбачено Постановою КМ України від 23 травня 2007 р. № 761 «Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів», та за наявності відповідних дозволів на здійснення лісокористування (використання земель лісогосподарського призначення), що передбачено у тому числі Експериментальним проектом. У разі відсутності належних дозволів, такі дії можуть вважатися порушенням, що передбачено ст. 63 КУпАП.

Наступним порушенням, що має характер пошкодження є порушення встановленого порядку використання лісосічного фонду, заготівлі деревини та живиці (ст. 64 КУпАП). Порядок використання лісосічного фонду, заготівлі деревини та живиці полягає в тому, що для здійснення такого використання необхідним є дотримання порядку спеціального використання лісових ресурсів, що включає порядок, правила та вимоги щодо заготівлі деревини під час проведення рубок головного користування, заготівлі другорядних лісових матеріалів, а також правила заготівля живиці, які затверджено Постановою КМ України від 8 лютого 1996 р. № 185 «Про затвердження Правил заготівлі живиці в лісах України» [109]. Вказаною Постановою закріплено вимоги щодо здійснення такого користування та строки такого процесу. Лісорубний квиток є підставою для заготівлі та вивезення живиці. У разі порушення вказаних правил, порядку та вимог такі дії можуть вважатися порушенням, передбаченим ст. 64 КУпАП.

Ще одним порушенням, яке має характер пошкодження, є пошкодження лісових культур, сіянців або саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях, а також молодняка природного походження і самосіву на площах, призначених під лісовідновлення (ст. 65 КУпАП). На таке порушення вказують приведення вказаних ресурсів на якийсь час у непридатний до використання за цільовим призначенням стан. Переважна більшість порушень (63, 64, 65¹, 66, 69, 70, 74, 77 КУпАП), щодо пошкоджень полягають в тих самих негативних діях та зниженні екологічної цінності лісових ресурсів. Рівень непридатності для використання за цільовим призначенням та зниження ступеню екологічної цінності лісових ресурсів встановлюється результатами екологічної експертизи.

Така експертиза здійснюється на підставі Закону України «Про судову експертизу» [110], Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень [111], Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [111]. Судова експертиза - це дослідження на основі спеціальних

знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду. Види експертиз визначено вказаним законодавством, серед яких також екологічна та інженерно-екологічна. Таку діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, їх територіальні філії, експертні установи комунальної форми власності, а також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених законодавством. Судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань [110].

Зменшення ступеня екологічної цінності лісових культур, а також самосіву на площах, призначених під лісовідновлення (ст. 65 КУпАП) визначається екологічною експертизою з використанням такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу підприємствами, установами, організаціями та громадянами знищенням або пошкодженням лісових культур, природного підросту та самосіву на землях, призначених для відновлення лісу (додаток 3 до Постанови КМ України № 665).

Зменшення ступеня екологічної цінності молодняка природного походження (ст. 65 КУпАП) визначається екологічною експертизою з використанням такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу підприємствами, установами, організаціями та громадянами пошкодженням дерев і чагарників до ступеня неприпинення росту (додаток 3 до Постанови КМ України № 665).

Зменшення ступеня екологічної цінності сіянців або саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях (ст. 65 КУпАП) визначається екологічною експертизою з використанням такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу підприємствами, установами, організаціями та громадянами знищенням або пошкодженням сіянців, саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях (додаток 4 до Постанови КМ України № 665).

Зменшення ступеня екологічної цінності захисних лісових насаджень (ст. 65¹ КУпАП) визначається екологічною експертизою з використанням такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу підприємствами, установами, організаціями та громадянами пошкодженням дерев і чагарників до ступеня неприпинення росту (додаток 2 до Постанови КМ України № 665).

Зменшення ступеня екологічної цінності підросту в лісах (ст. 66 КУпАП) визначається екологічною експертизою з використанням такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу підприємствами, установами, організаціями та громадянами знищенням або пошкодженням лісових культур, природного підросту та самосіву на землях, призначених для відновлення лісу (додаток 3 до Постанови КМ України № 665).

Зменшення ступеня екологічної цінності сінокосів і пасовищних угідь на землях державного лісового фонду (ст. 69 КУпАП) визначається екологічною експертизою з використанням такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу підприємствами, установами, організаціями та громадянами пошкодженням сіножатей, пасовищ і ріллі на землях лісогосподарського призначення (додаток 7 до Постанови КМ України № 665).

Зменшення ступеня екологічної цінності сінокосів, лісів, земель державного лісового фонду, не вкритих лісом, в результаті самовільного сінокосіння і пасіння худоби (ст. 70 КУпАП) визначається екологічною експертизою з використанням такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу підприємствами, установами, організаціями та громадянами самовільною заготівлею сіна та випасанням худоби на лісових ділянках (додаток 5 до Постанови КМ України № 665).

Зменшення ступеня екологічної цінності лісів, в результаті самовільного збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід (ст. 70 КУпАП) визначається екологічною експертизою з використанням такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу підприємствами, установами, організаціями та громадянами порушенням правил заготівлі лікарських рослин, дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід тощо (додаток 10 до Постанови КМУ № 665).

Зменшення ступеня екологічної цінності лісоосушувальних каналів, дренажних систем і шляхів на землях державного лісового фонду (ст. 74 КУпАП) визначається екологічною експертизою з використанням такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу підприємствами, установами, організаціями та громадянами знищенням або пошкодженням лісоосушувальних каналів, дренажних систем і доріг на лісових ділянках (додаток 8 до Постанови КМ України № 665).

Зменшення ступеня екологічної цінності лісу внаслідок необережного поводження з вогнем (ст. 77 КУпАП) визначається інженерно-технічною експертизою серед якої: пожежно-технічна; інженерно-екологічна тощо, що передбачено п. 1.2.2. Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та розділом VIII (екологічні експертизи) науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень).

До порушень, що мають ознаки пошкоджень відноситься здійснення лісових користувань не у відповідності з метою або вимогами, передбаченими в лісорубному квитку (ордері) або лісовому квитку (ст. 67 КУпАП). Лісові користування здійснюються відповідно до Правил використання корисних властивостей лісів [73], Порядку видачі спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів [65], Порядку реалізації експериментального проекту щодо видачі спеціального дозволу на спеціальне використання лісових ресурсів (лісорубного квитка) в електронній формі [66], Порядку спеціального використання лісових ресурсів [65] в яких закріплено мету використання лісу та лісових ресурсів, а також відповідні вимоги щодо останнього, серед яких: у разі порушення вказаних норм відбувається нецільове використання, наслідком чого може бути погіршення на деякий час стану вказаних ресурсів та втрата ними екологічної, економічної та господарської цінності.

Крім того, до порушень, що мають ознаки пошкоджень відноситься порушення вимог з охорони пралісів, квазіпралісів, природних лісів, а саме: випасання худоби, промислова заготівля недеревинних лісових продуктів,

проїзд транспортних засобів (крім доріг загального користування та служби лісової охорони) (ч. 2 ст. 68 КУпАП). Відповідно до норм ЛК України праліси (пралісові екосистеми) - споконвічний, стародавній ліс (природні лісові екосистеми), що сформувався природним шляхом і в ході розвитку не зазнав безпосереднього антропогенного впливу. Квазіпраліси - умовно пралісові екосистеми, в яких відбувся незначний тимчасовий антропогенний вплив, що не змінив природної структури лісостанів і при припиненні якого натуральний стан екосистем повністю відтворюється протягом короткого періоду. Природні ліси (природні лісові екосистеми) - ліси (лісові екосистеми), в яких локально і тимчасово проявився антропогенний вплив, але він не змінив ценотичної структури фітоценозів і тому природні лісові екосистеми здатні протягом короткого часу регенеруватися (відновитися) природним шляхом до стану пралісових екосистем [ст. 1 ЛК України]. У пралісах та квазіпралісах забороняються всі види рубок (крім догляду за лінійними об'єктами та вирубування окремих дерев під час гасіння пожежі), будівництво споруд, прокладання шляхів, випасання худоби, проїзд транспорту та будь-яку іншу господарську діяльність людини, що може нашкодити цим екосистемам. Навколо виділених пралісів, квазіпралісів, природних лісів також установлюються охоронні зони завширшки не менше подвійної висоти деревостану пралісу, де для забезпечення їх недоторканості заборонені суцільні та поступові рубки (ст. 39¹ ЛК України). Вказане порушення полягає у діях порушника з випасання худоби, промислової заготівлі недеревинних лісових продуктів, проїзду транспортних засобів на території особливо охоронюваних лісів.

Ще одним порушенням є пошкодження лісу стічними водами, хімічними речовинами, нафтою і нафтопродуктами, промисловими і комунально-побутовими викидами, відходами і покидьками, що спричиняє його усихання чи захворювання (ст. 72 КУпАП). Неочищені стічні води - це води, що були використані у промисловості, сільському господарстві, для сільсько-побутових потреб, які характеризуються зміною їх первісних хімічних,

фізичних, біологічних якостей та які не пройшли попереднього очищення. Хімічні речовини - індивідуальні технічні сполуки та технічні продукти (препарати, матеріали), що виробляються згідно з нормативно-технічною документацією, затвердженою у встановленому порядку. Нафта - корисна копалина, що являє собою суміш вуглеводнів та розчинених в них компонентів, які перебувають у рідкому стані за стандартних умов (тиску 760 мм ртутного стовпа і температури 20⁰ C), і є товарною продукцією [112]. До нафти, що забруднює землю, належать і сира нафта, мазут, важке дизельне паливо. Поняття «нафтопродукти» містить крім нафтопродуктів, одержаних з бітумінозних мінералів, також аналогічні продукти, які містять головним чином змішані ненасичені вуглеводні, одержані будь-яким способом, у тому числі й синтетичні вуглеводні (одержані шляхом синтезу), за умови, що маса неароматичних складових перевищує масу ароматичних. Віднесення певної речовини до нафтопродуктів відбувається на підставі інформації про походження (хімічну природу) її складових речовин. У результаті пошкодження лісу вказаними речовинами відбувається усихання та захворювання лісу. Усихання - це такий стан лісу, який передбачає неможливе здійснення фотосинтезу листями дерев, чагарників та іншою рослинністю. До хвороб лісу належать інфекційні та неінфекційні хвороби, внаслідок яких знижується якість деревини, випадає листя, припиняють ріст дерева та чагарники, розмножуються шкідники та спостерігаються інші шкідливі наслідки [113]. Зменшення цінності лісу при пошкодженні небезпечними речовинами визначається відповідною експертизою. Отже, вказане порушення полягає у забрудненні вищевказаними речовинами лісу, наслідком чого є зниження на деякий час його екологічної, господарської та культурно-оздоровчої цінності.

Наступним порушенням є засмічення лісів відходами (ст. 73 КУпАП). Відходи - будь-які речовини, матеріали і предмети, яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися [114]. Засмічення лісу полягає в утворенні сміттєзвалищ на території лісових масивів, у розміщенні на

території лісу різних побутових відходів шляхом утворення звалення цих відходів, вивезення у ліс сміття, а також розповсюдженням є залишення після привалу туристів та відпочинку у лісах різноманітного сміття в результаті чого відбувається забруднення повітря, води та функціонування лісової екосистеми [115, с. 576]. Крім того підпал сміттєзвалищ є загрозою виникнення лісових пожеж та виділенню у результаті пожежі шкідливих хімічних сполук та токсичних речовин. Сміття яке не розкладається сотні років шкідливо впливає на об'єкти лісової фауни. Підприємства, установи, організації та громадяни України, а також іноземні юридичні і фізичні особи та особи без громадянства зобов'язані відшкодувати шкоду, заподіяну ними внаслідок порушення законодавства про відходи, в порядку і розмірах, встановлених законодавством України [116]. На цей період таким нормативним актом є Методика визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства [117]. Отже, засмічення лісів відходами полягає у діях порушника, наслідком яких є пошкодження лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, що призводить до погіршення на деякий час стану вказаних ресурсів та втрати ними екологічної, економічної та господарської цінності.

Порушення лісового законодавства, які характеризуються знищенням та пошкодженням лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, які спрямовані безпосередньо на екологічну цінність, значимість та функціональне призначення вказаних ресурсів доцільно віднести до лісових.

Зокрема на такі порушення, як заходи правової охорони звертається увага в Федеральному Законі про ліси Австрії, серед яких: вимоги щодо правової охорони та захисту лісів від пожеж (§ 40-42), від шкідників лісу (§ 43-46) та забруднювачів повітря (§ 47-57) [78].

Наступний вид порушення лісового законодавства складають порушення, у яких відсутня спрямованість на втрату чи зниження екологічної цінності, і що полягають у порушенні правил, інструкцій та інших норм

порядку ведення лісового господарства. Серед таких порушень самовільна переуступка права лісокористування, а також укладення інших угод, які в прямій чи прихованій формі порушують право державної власності на ліси (ст. 49 КУпАП). Визначення відступлення (переуступка) права вимоги закріплено у ч. 1 ст. 512 ЦК України як передання ним (кредитором) своїх прав іншій особі за правочином. Відповідно до п. 14.1.255. Податкового кодексу України відступлення права вимоги це операція з переуступки кредитором прав вимоги боргу третьої особи новому кредитору з попередньою або наступною компенсацією вартості такого боргу кредитору або без такої компенсації [118].

З урахуванням вищенаведених визначень поняття переуступки, можна припустити що, переуступка права лісокористування передбачає передання такого права іншій особі з попередньою чи наступною компенсацією або без такої компенсації. Відповідно до ЛК України право користування лісами здійснюється в порядку постійного та тимчасового користування лісами. У постійне лісокористування ліси передаються на підставі рішення органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування, прийнятого в межах їх повноважень за погодженням з органами виконавчої влади з питань лісового господарства та з питань охорони навколишнього природного середовища органів виконавчої влади відповідного рівня, що потребує погодження з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища. Коли рішення із зазначених питань приймає КМ України таке погодження не потрібно. Тимчасове користування лісами може бути: довгостроковим - терміном від одного до п'ятдесяти років і короткостроковим - терміном до одного року. Таке лісокористування здійснюється на підставі договору та відповідного дозволу на здійснення права використання лісів та лісових ресурсів, що закріплено нормами ЛК України. Тобто право лісокористування може передаватися постійними лісокористувачами тимчасовому лісокористувачу на підставі договору або дозволу (лісорубний або лісовий квиток). При цьому тимчасовий лісокористувач не має права передавати лісові ділянки в

тимчасове користування іншим особам (ст. 18 ЛК України). Таке право мають постійні лісокористувачі. У разі передавання постійним лісокористувачем права лісокористування іншій особі без належно оформленого договору або дозволу такі дії можна кваліфікувати як самовільну переуступку права лісокористування. Порухенням, передбаченим цією статтею є також укладання інших угод, які в прямій чи прихованій формі, порушують право державної власності на ліси. Статтею 18 ЛК України передбачено укладання договору довгострокового тимчасового користування лісами між постійним лісокористувачем та тимчасовим лісокористувачем. Укладання інших угод, зокрема, купівлі-продажу, обміну, оренди як органами, які мають право передавати ліси та землі лісогосподарського призначення так і лісокористувачами є порушенням передбаченим статтею 49 КУпАП.

Отже, самовільна переуступка права лісокористування полягає у незаконних діях порушника щодо передання прав на користування лісами іншим особам з компенсацією або без такої. Порушення щодо укладення інших угод, які в прямій чи прихованій формі порушують право державної власності на ліси полягає у незаконних діях порушника щодо укладання угод які не передбачено діючим лісовим законодавством.

Ще одним порушенням, яке відноситься до суміжних є перевезення, зберігання незаконно зрубаних дерев або чагарників (ст. 65 КУпАП). Перевозити, відповідно до Великого тлумачного словника сучасної мови це переміщувати з одного місця на інше, змінювати місце розташування [119]. Із визначення слідує, що перевезенням є переміщення чого-небудь з одного місця на інше, результатом чого є зміна місця розташування. При цьому перевізником може бути фізична чи юридична особа. У разі коли перевізником є юридична особа, суб'єктом цього порушення є посадова особа такої юридичної особи. Незаконно зрубаними, як зазначалось раніш, є дерева або чагарники порубка яких здійснена без відповідного дозволу або за дозволом, виданим із порушенням чинного законодавства, чи з порушенням вимог наданого дозволу. Законність порубки дерев або чагарників підтверджуються

відповідними документами, які видаються перевізнику відправником. З вищевказаного слідує, що перевезення незаконно зрубаних дерев або чагарників полягає у переміщенні останніх з одного місця в інше за відсутності документів, які підтверджують законність порубки таких лісових ресурсів. Зберігання регулюється главою 66 ЦК України. За договором зберігання, відповідно до ст. 936 ЦК України, одна сторона (зберігач) зобов'язується зберігати річ, яка передана їй другою стороною (поклажодавцем), і повернути її поклажодавцеві у схоронності [120]. Отже, зберігання незаконно зрубаних дерев або чагарників це дії особи зі схоронності таких ресурсів за відсутності документів, які підтверджують законність порубки дерев або чагарників.

Водночас незаконна порубка дерев або чагарників у багатьох випадках, крім зазначених дій (перевезення та зберігання), супроводжується їх збутом. Збут, відповідно до Великого тлумачного словника (ВТС) сучасної української мови це продаж готової продукції або сировини [121]. Збут майна, одержаного злочинним шляхом це оплатне чи безоплатне відчуження майна іншій особі. Такі дії можуть бути вчинені у формі продажу, дарування, обміну тощо і з правової точки зору являють собою недійсні правочини [122]. За таке порушення щодо дерев та чагарників, відповідно до статті 246 КК України, передбачена кримінальна відповідальність. Тоді як адміністративна відповідальність за це порушення відсутня. Обґрунтовано вважати лісопорушенням збут незаконно зрубаних дерев або чагарників, що полягає у відчуженні таких лісових ресурсів іншій особі на платній або безоплатній основі за відсутності документів, які підтверджують законність порубки дерев або чагарників. Для цього доцільно доповнити перелік порушень, що передбачено ст. 105 ЛК України, таким порушенням як збут незаконно зрубаних дерев або чагарників та внести доповнення до ч. 1. ст. 65 КУпАП словом «та збут» після слова «зберігання».

Наступним порушенням лісового законодавства є порушення правил та інструкцій по відновленню, поліпшенню стану і породного складу лісів, підвищенню їх продуктивності, а також по використанню ресурсів спілої

деревини (ч. 1 ст. 68 КУпАП). Правила відтворення лісів регулюють відносини щодо відтворення лісів, спрямованих на створення високопродуктивних та з високими захисними властивостями деревостанів шляхом розроблення і проведення комплексу лісівничих та агротехнічних заходів. Обсяги робіт щодо відновлення лісів і лісорозведення, створення захисних насаджень лінійного типу визначаються на підставі матеріалів лісовпорядкування або спеціального обстеження, що проводиться власником лісів чи постійним лісокористувачем. Заборонено здійснювати відтворення лісів інвазійними видами дерев, які включені до переліку інвазійних видів дерев із значною здатністю до неконтрольованого поширення, затвердженого Міндовкілля. Проектування лісокультурних об'єктів, на яких передбачається відтворення лісів, проводиться на основі актів огляду місць рубок, передачі земель під захисне лісорозведення, матеріалів обстеження ділянок лісокультурного фонду з урахуванням наукових рекомендацій та передового досвіду. Зруби і згарища повинні бути залісені протягом одного - двох років. Лісові культури, що загинули, відновлюються в наступному році. Лісове насіння і садивний матеріал повинні відповідати державним стандартам ДСТУ 2980:1995 «Культури лісові. Терміни та визначення», ДСТУ 5036:2008 «Насіння дерев та кущів. Методи відбирання проб, визначання чистоти, маси 1000 насінин та вологості», ДСТУ 7127:2009 «Насіння дерев та кущів. Методи фітопатологічної та ентомологічної експертизи», ДСТУ 8558:2015 «Насіння дерев і кущів. Методи визначання посівних якостей (схожості, життєздатності, доброякісності), ДСТУ 9053:2020 «Насіння дерев і кущів. Посівні якості. Технічні умови» (п. 33 Правил відтворення лісів). Використання лісового насіння та садивного матеріалу деревних і чагарникових порід повинно відповідати вимогам лісонасіннєвого (лісокультурного) районування та вимог Закону України «Про насіння і садивний матеріал» [123]. Правила поліпшення якісного складу лісів [101] визначають основні вимоги до здійснення лісогосподарських заходів, спрямованих на підвищення стійкості та продуктивності деревостанів, збереження біорізноманіття лісів, їх

оздоровлення і посилення захисних, санітарно-гігієнічних, оздоровчих та інших функцій шляхом проведення рубок формування і оздоровлення лісів. Невиконання та недотримання вимог вищезазначених правил є порушенням передбаченим частиною першою ст. 68 КУпАП.

Наступним порушенням є введення в експлуатацію нових і реконструйованих підприємств, цехів, агрегатів, транспортних шляхів, магістральних трубопроводів, комунальних та інших об'єктів, не забезпечених обладнанням, що запобігає шкідливому впливу на стан і відтворення лісів (ст. 71 КУпАП). Введення в експлуатацію зазначених об'єктів полягає в їх здачі виконавцем відповідним уповноваженим органам на підставі перевірки встановленої документації, після чого об'єкта приводиться у стан роботи та виконання ним відповідних функцій. Прийняття об'єкту здійснюють посадові особи, які зобов'язані при виявленні недоліків, а саме виявлення відсутності обладнання, що запобігає шкідливому впливу на ліси, відмінити або відкласти введення об'єкта в експлуатацію до усунення порушених вимог [124]. Введення в експлуатацію нових і реконструйованих підприємств, цехів, агрегатів, транспортних шляхів, магістральних трубопроводів, комунальних та інших об'єктів, не забезпечених обладнанням, що запобігає шкідливому впливу на стан і відтворення лісів здійснюється Державною інспекцією архітектури та містобудування України, яка здійснює повноваження на підставі Положення [125]. Крім того планована діяльність, яка пов'язана з можливим впливом на навколишнє природне середовище, підлягає оцінці впливу на довкілля, що також є умовою щодо введення в експлуатацію. Оцінка впливу на довкілля здійснюється на підставі Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» уповноваженим центральним органом виконавчої влади або територіальним органом у межах наданої компетенції [126]. Отже, вказаним порушенням є дії порушника з незабезпечення обладнанням об'єктів, які можуть негативно впливати на стан лісів та лісових ресурсів.

Ще одним порушенням є знищення або пошкодження відмежувальних знаків у лісах (ст. 75 КУпАП). Відмежувальні знаки встановлюються для

визначення меж відповідної території. Так, наприклад, ділянки молодняків і середньовікових деревостанів площею 0,3 гектара і більше, розташовані серед лісосіки, відмежовуються в натурі, наносяться на план лісосіки і не включаються в експлуатаційну площу; відмежування територій відтворювальних ділянок проводиться межовими попереджувальними знаками; також межі земель іншого природоохоронного призначення закріплюються на місцевості межовими або інформаційними знаками. Види межових знаків і порядок відновлення меж визначаються центральним органом виконавчої влади з питань земельних ресурсів. Відмежувальні знаки можуть бути у вигляді стовпів (візирних, квартальних, межових, вказівних), кілометрових та пікетних колів та інших наземних споруд. Власники та землекористувачі земельних ділянок у лісах та відповідальні посадові особи зобов'язані забезпечувати зберігання межових знаків [127]. Отже, порушення полягає у скоєнні дій порушником, які приводять до повної непридатності використання відмежувальних знаків за цільовим призначенням та неможливості їх відновлення або приведення їх на деякий час у непридатний до використання за цільовим призначенням стан.

Крім того до суміжних порушень щодо порядку ведення лісового господарства відноситься невиконання законних розпоряджень чи приписів, інших законних вимог посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, радіаційної безпеки або охорону природних ресурсів, ненадання їм необхідної інформації або надання неправдивої інформації, вчинення інших перешкод для виконання покладених на них обов'язків (ст. 188⁵ КУпАП). Державний контроль, у тому числі в сфері використання лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення здійснює Державна екологічна інспекція та її територіальні органи на підставі Положення «Про державну екологічну інспекцію» [70]. Відповідно до норм вказаного положення посадові особи Державної екологічної інспекції мають право: вилучати в осіб незаконно добуті лісові

ресурси і їх продукцію, що з них вироблена, а також вилучати відповідні документи (ліцензії, дозволи тощо) (пп. 7, п. 6 Положення); здійснювати відповідно до закону фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку, як допоміжний засіб для запобігання та розкриття порушень законодавства, здійснення нагляду (контролю) за додержанням якого належить до повноважень Держекоінспекції (пп. 8, п. 6 Положення); безперешкодно обстежувати в установленому законодавством порядку підприємства, установи та організації, їх об'єкти нерухомого майна, виробничі потужності та технічне обладнання під час здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища та з метою здійснення розрахунку розміру шкоди, збитків і втрат, завданих навколишньому природному середовищу та лісовим ресурсам держави внаслідок виникнення аварій, надзвичайних ситуацій, військової агресії, військових, терористичних або інших злочинних дій (підпункт 14, п. 6 Положення).

Ще одним органом, що здійснює державний контроль за додержанням вимог лісового законодавства, забезпечення охорони лісів від пожеж, незаконних рубок, шкідників і хвороб, пошкодження внаслідок антропогенного та іншого шкідливого впливу є Державна лісова охорона, яка здійснює повноваження на підставі Положення про державну лісову охорону, лісову охорону інших постійних лісокористувачів та власників лісів [69]. Відповідно до норм вказаного положення посадові особи Державної лісової охорони мають право: перевіряти в установленому порядку в громадян і юридичних осіб наявність дозволів та інших документів на використання лісових ресурсів і користування лісами (абз. 3, п. 7 Положення); проводити перевірки додержання лісокористувачами, власниками лісів вимог нормативно-правових актів і нормативних документів з питань ведення лісового господарства (абз. 4, п. 7 Положення); зупиняти на території лісового фонду транспортні засоби та проводити огляд транспортних засобів, знарядь, добутих деревини та інших продуктів лісу (абз. 6, п. 7 Положення); вилучати

в установленому законом порядку у громадян і юридичних осіб, які порушили лісове законодавство документи на право використання лісових ресурсів, добуті деревину та інші продукти лісу, що з них вироблена, та зняття правопорушень (абз. 9, п. 7 Положення); проводити у випадках, встановлених законом, фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку як допоміжний засіб для запобігання порушенням у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів (абз. 11, п. 7 Положення); викликати громадян, у тому числі посадових осіб, для одержання від них усних або письмових пояснень у зв'язку з порушенням ними лісового законодавства (абз. 12, п. 7 Положення); видавати обов'язкові для виконання приписи з питань, що належать до їх повноважень (абз. 19, п. 7 Положення). Отже, порушення полягає у відмові чи створенні перешкод виконання посадовими особами Державної екологічної інспекції та Державної лісової охорони покладених на них обов'язків.

Статтею 105 ЛК України передбачено підстави відповідальності за порушення лісового законодавства, у тому числі адміністративної, перелік яких не є вичерпним. Так, відповідно до п. 5, ч. 2 ст. 14 ЛК України закріплено обов'язок громадян та юридичних осіб, які мають у приватній власності ліси вести первинний облік лісів, надавати в установленому законодавством порядку статистичну звітність та інформацію про стан лісів і використання лісових ресурсів. Відповідно до п. 4, ч. 2 ст. 19 ЛК України закріплено обов'язок постійних лісокористувачів вести первинний облік лісів.

Облік лісів, відповідно до ст. 54 ЛК України, включає збір та узагальнення відомостей, які характеризують кожну лісову ділянку за площею, кількісними та якісними показниками. Документація державного лісового кадастру ведеться органом виконавчої влади з питань лісового господарства Автономної Республіки Крим, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства, окремо по власниках лісів і постійних лісокористувачах на основі державного земельного кадастру, матеріалів лісовпорядкування, обстежень, первинного

обліку лісів, національної інвентаризації лісів (ст. 52 ЛК України). Проте відповідальність за невиконання цих обов'язків відсутня.

Порядок ведення обліку лісів встановлюється КМ України. Порядком ведення державного лісового кадастру та обліку лісів передбачено обов'язки щодо внесення власниками лісів та постійними лісокористувачами інформації про зміни у лісовому фонді у матеріали первинного обліку лісів станом на 1 січня поточного року. Власники лісів та постійні лісокористувачі до 1 березня чергового року проведення обліку лісів надсилають документацію первинного обліку лісів відповідним державним лісогосподарським підприємствам Держлісагентства для узагальнення та подання органам Держлісагентства. У подальшому Держлісагентство перевіряє повноту і достовірність зведених відомостей кадастру, узагальнює їх в цілому по Україні і до 1 листопада року проведення чергового державного обліку лісів подає Мінекономрозвитку, Міндовкіллю та Держгеокадастру. Інструкцією про порядок ведення державного лісового кадастру і первинного обліку лісів визначено склад документації державного лісового кадастру і первинного обліку лісів, порядок та єдині вимоги до постійних лісокористувачів та власників лісів (підприємств, організацій і окремих громадян) з її ведення, які є обов'язковими для останніх [128]. Вказаною Інструкцією передбачено заповнення відповідних форм документації державного лісового кадастру, що складається на підставі даних державного земельного кадастру. Крім того Інструкцією закріплено обов'язки власників лісів та лісокористувачів щодо здійснення комплексу підготовчих робіт у рік що, передуює року проведення державного обліку лісів, у разі відсутності бази даних щодо кожної лісової ділянки, яка підлягає обліку. Серед таких робіт: внесення за потреби пропозицій щодо уточнення поділу лісів за категоріями; огляд у натурі і оформлення відповідними актами змін в структурі лісового фонду, які сталися в поточному та попередніх роках; здійснення перевірки достовірності і повноти внесених змін до характеристики лісового фонду і запасів деревостанів. Також Інструкцією закріплено вимоги до ведення документації державного лісового

кадастру, у тому числі щодо заповнення форм такого кадастру власниками лісів та постійними лісокористувачами. До Інструкції додаються додатки, з бланками форм державного лісового кадастру, які повинні заповнювати власники лісів та постійні лісокористувачі. Ведення обліку має суттєве значення для охорони та збереження лісів та лісових ресурсів проте за порушення обов'язку щодо ведення такого обліку відсутня відповідальність. Отже, порушення правил та вимог по веденню обліку лісів є порушенням.

Таке порушення полягає у неналежному зборі та узагальненні відомостей, щодо лісових ділянок, недотримання вимог та строків виконання такого збору та узагальнення відомостей, порушення вимог ведення документації з обліку лісів, внесення недостовірних або неповних даних у матеріали первинного обліку лісів, у тому числі невиконання, або неналежне виконання власниками лісів та постійними лісокористувачами комплексу підготовчих робіт щодо обліку лісів.

Для встановлення відповідальності за вищезазначене доцільно доповнити перелік правопорушень ст. 105 ЛК України таким, як порушення правил та вимог по веденню обліку лісів і доповнити КУпАП статтею 76¹ наступного змісту «порушення правил та вимог по веденню обліку лісів».

Серед обов'язків постійних лісокористувачів, закріплених ЛК України також є забезпечення безперешкодного доступу до об'єктів електромереж, інших інженерних споруд, які проходять через лісову ділянку, для їх обслуговування, за невиконання якого відсутня відповідальність. Вказаний обов'язок закріплено п. 8 ч. 2 ст. 19 ЛК України. Крім того Законом України «Про ринок електричної енергії» передбачено дії, що перешкоджають оперативному персоналу та посадовим особам об'єктів електроенергетики виконувати свої службові обов'язки, як правопорушення на ринку електричної енергії. Відповідно до ст. 1 вищевказаного закону об'єктом електроенергетики є електрична станція (крім ядерної частини атомної електричної станції), електрична підстанція, електрична мережа. Електричною мережею є

сукупність електроустановок для передачі та/або розподілу електричної енергії [129].

Отже, перешкоджання доступу до об'єктів електромереж, інших інженерних споруд, які проходять через лісову ділянку, для їх обслуговування є порушенням лісового законодавства за яке доцільно встановити адміністративну відповідальність. Це порушення полягає у здійсненні перешкод оперативному персоналу та посадовим особам об'єктів електроенергетики здійснювати свої службові обов'язки. Для встановлення відповідальності за вищезазначене доцільно доповнити перелік правопорушень ст. 105 ЛК України та доповнити КУпАП статтею 76² «перешкоджання доступу до об'єктів електромереж, інших інженерних споруд, які проходять через лісову ділянку, для їх обслуговування».

Таким чином, другий вид порушень лісового законодавства складають такі порушення що полягають у посяганні на встановлений правопорядок в лісових відносинах, у яких відсутня безпосередня спрямованість на втрату чи зниження екологічної цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення. Такі правопорушення доцільно віднести до суміжних з лісовими порушеннями.

Окремої уваги потребують порушення лісового законодавства, що вчиняються юридичними особами, серед яких як лісові так і суміжні з лісовими порушеннями. До лісових порушень, суб'єктом яких можуть бути юридичні особи, відноситься діяльність юридичних осіб, яка завдає шкоди навколишньому природному середовищу, що передбачено ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [56]. Такою діяльністю може бути будь-яка діяльність, як пов'язана з використанням лісу так і не пов'язана з таким використанням. Шкода лісу, як зазначалось раніше, визначається екологічною експертизою з використанням такс. У разі, коли здійснення діяльності юридичної особи призводить до заподіяння шкоди, що підлягає розрахуванню у встановленому законом порядку, така діяльність може бути визнана лісопорушенням.

Ще одним лісопорушенням є використання лісових ресурсів способами, які завдають шкоду навколишньому природному середовищу, не забезпечують збереження оздоровчих, захисних та інших корисних властивостей лісів, негативно впливають на їх стан і відтворення (п. 2, ч. 1 ст. 22 ЛК України). Вказане порушення передбачає вчинення дій способами, які завдають шкоду лісу та навколишньому природному середовищу в цілому. Використання цих способів як правило призводить до знищення чи пошкодження лісу, результатом чого може бути часткова або повна втрата екологічної цінності лісів. Крім того можливе зниження або повна втрата господарської та культурно-оздоровчої цінності. Зниження екологічної цінності, як вже вказувалось раніш, визначається результатами екологічної експертизи.

До суміжних з лісовими правопорушень, суб'єктами яких можуть бути юридичні особи, відноситься невідшкодування в установленому порядку збитків, заподіяних лісовому господарству внаслідок порушень лісового законодавства, та невиконання вимог щодо усунення виявлених недоліків (п. 8, ч. 1 ст. 78 ЛК України). Таке порушення полягає у відмові сплатити суму, що визначена судом відповідно до висновків екологічної експертизи, та розрахунків, що зроблені фахівцями. Невиконання вимог щодо усунення виявлених недоліків, як зазначалось раніше, це невиконання приписів спеціально уповноважених органів, серед яких можуть бути державна екологічна інспекція та державна лісова охорона.

Ще одним порушенням, яке відноситься до суміжних є використання лісової ділянки не за цільовим призначенням (п. 3, ч. 1 ст. 22; п. 7, ч. 1 ст. 78 ЛК України). Ціль використання лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення вказується у рішеннях відповідних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, які наділені правом надавати право лісокористування постійним лісокористувачам, або у документах, що додаються до рішень, у яких визначається цільове призначення, в межах якого лісокористувач має право використовувати ліс, лісові ресурси або землі

лісогосподарського призначення; у договорі довгострокового тимчасового користування лісами при здійсненні такого лісокористування, а також мета може бути конкретизована у спеціальних дозволах (лісорубочному або лісовому квитку) під час здійснення тимчасового короткострокового користування лісами. У разі, коли юридична особа не дотримується мети лісокористування у вищезазначених документах, такі дії можуть бути кваліфіковані як порушення лісового законодавства, що є суміжним з лісовими. При цьому, таке лісопорушення, може бути як пов'язане та і не пов'язане із заподіянням шкоди, тому, у разі, коли така шкода є, це правопорушення буде відноситись до лісопорушень.

Такий поділ має значення для встановлення факту порушення лісового законодавства, де поряд з дією та бездіяльністю має бути доведено факт шкоди та при притягненні до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства.

Близький за змістом підхід використано в законодавстві інших країн. Так, відповідно до Кодексу про адміністративні правопорушення Литовської республіки, такі порушення як самовільна порубка, знищення або пошкодження дерев і чагарників на земельних ділянках лісового фонду державної власності (ст. 272); самовільні рубки, знищення або пошкодження дерев і чагарників у приватних лісах (ст. 273); незаконне знищення або пошкодження лісових насаджень, лісових саджанців і осоки, насінневих лісонасаджень, підросту і саджанців (ст. 275) можна віднести до лісових, а такі порушення як порушення вимог нормативно-правових актів, що регулюють відвідування лісу (ст. 278); невиконання вимог обов'язкового припису інспектора державного контролю за охороною навколишнього природного середовища (ст. 317) можна віднести до суміжних [77].

Таким чином, на підставі аналізу порушень лісового законодавства, можна уточнити, що порушення лісового законодавства це протиправне, винне, суспільно-небезпечне або суспільно шкідливе діяння, яке вчинено відповідними суб'єктами, що посягає на відносини щодо використання,

охорони та захисту лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення або встановлений правопорядок в лісових відносинах та завдає чи створює загрозу спричинення шкоди екологічній цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, за яке передбачено юридичну відповідальність винної у цьому особи. Такі правопорушення вважаються адміністративними, коли за них законом передбачена адміністративна відповідальність.

Висновки до підрозділу 2.1

Таким чином, наведений вище аналіз підстав відповідальності за порушення лісового законодавства дає можливість зробити наступні висновки та пропозиції. Констатовано, що найбільш прийнятною підставою адміністративної відповідальності у сфері лісових відносин є порушення лісового законодавства які є адміністративними правопорушеннями у разі, якщо за них передбачена адміністративна відповідальність. Виокремлено дві групи порушень лісового законодавства, серед яких лісові порушення та суміжні з ними порушення.

Конкретизовано визначення поняття лісопорушення як порушення лісового законодавства, які характеризуються знищенням та пошкодженням лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, які спрямовані безпосередньо на екологічну цінність, значимість та функціональне призначення вказаних ресурсів.

Уточнено види лісопорушень з урахуванням екологічної спрямованості та характеру дій порушень лісового законодавства. До першого виду лісопорушень запропоновано віднести знищення лісів та лісових ресурсів, тобто приведення їх у повну непридатність до використання за цільовим призначенням та неможливість їх відновлення, втрату ними екологічної, культурно-оздоровчої та господарської цінності. До другого виду лісопорушень запропоновано віднести пошкодження лісів, лісових ресурсів та

земель лісогосподарського призначення, а саме приведення їх на якийсь час у непридатний до використання за цільовим призначенням стан, який характеризується погіршенням їх якості, втрати екологічної, культурно-оздоровчої чи господарської цінності.

Обґрунтовано вважати лісопорушенням збут незаконно зрубаних дерев або чагарників, що полягає у відчуженні таких лісових ресурсів іншій особі на платній або безоплатній основі за відсутності документів, які підтверджують законність порубки дерев або чагарників. Для цього доцільно доповнити перелік порушень, передбачених ст. 105 ЛК України зазначеним порушенням та доповнити частину першу ст. 65 КУпАП словом «та збут» після слова «зберігання».

До суміжних порушень лісового законодавства запропоновано віднести такі порушення, що полягають у посяганні на встановлений правопорядок в лісових відносинах, у яких відсутня безпосередня спрямованість на втрату чи зниження екологічної цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення.

Аргументовано доповнити перелік суміжних порушень лісового законодавства такими як порушення правил та вимог по веденню обліку лісів, перешкоджання доступу до об'єктів електромереж, інших інженерних споруд, які проходять через лісову ділянку, для їх обслуговування для чого запропоновано доповнити перелік порушень передбачених ст. 105 ЛК України зазначеними порушеннями та доповнити КУпАП статтею 76¹ «порушення правил та вимог по веденню обліку лісів» та статтею 76² «перешкоджання доступу до об'єктів електромереж, інших інженерних споруд, які проходять через лісову ділянку, для їх обслуговування» та встановлення відповідного виду адміністративного стягнення.

Доопрацьовано визначення поняття порушення лісового законодавства, як протиправного, винного, суспільно-небезпечного або суспільно шкідливого діяння, яке вчинено відповідними суб'єктами, що посягає на відносини щодо використання, охорони та захисту лісів, лісових ресурсів та земель

лісогосподарського призначення або встановлений правопорядок в лісових відносинах та завдає чи створює загрозу спричинення шкоди екологічній цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, за яке передбачено юридичну відповідальність винної у цьому особи. Аргументовано, що такі правопорушення вважаються адміністративними правопорушеннями, якщо за них законом передбачена адміністративна відповідальність.

2.2 Суб'єкти адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства

Серед питань адміністративної відповідальності, що потребують аналізу, одним із основних є питання кола суб'єктів такої відповідальності. З'ясувати коло цих суб'єктів можна взявши за основу склад суб'єктів права власності та права лісокористування, які визначені ЛК України.

Суб'єктами права власності на ліси є держава, територіальні громади, громадяни та юридичні особи (ст. 7 ЛК України). У свою чергу суб'єктами права лісокористування залежно від виду (постійне або тимчасове) є наступні: спеціалізовані державні (комунальні) лісогосподарські підприємства, інші державні (комунальні) підприємства, установи та організації, у яких створено спеціалізовані лісогосподарські підрозділи (ст. 17 ЛК України); власники лісів або уповноважені ними особи; підприємства, установи, організації, громадяни України, іноземці та особи без громадянства, іноземні юридичні особи (ст. 18 ЛК України). Вищевказані суб'єкти наділені певними правами та обов'язками щодо раціонального використання та охорони лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення. У разі невиконання або неналежного виконання обов'язків, якщо ці дії містять ознаки адміністративного правопорушення та, за наявності інших підстав відповідальності, суб'єкти права власності на ліси та права лісокористування можуть набувати ознак суб'єктів адміністративної відповідальності.

Водночас визначення поняття суб'єктів адміністративної відповідальності та коло таких суб'єктів потребує подальшого уточнення.

Суб'єкти адміністративних правопорушень неодноразово були предметом дослідження в науковій літературі. Проте коло таких суб'єктів залишається дискусійним. Питання суб'єктів адміністративної відповідальності доцільно розглядати на основі загальних засад суб'єктів відповідальності в цілому, що в свою чергу ґрунтується на теорії щодо суб'єкта правопорушення [130, с. 217-221].

Так суб'єктом правопорушення, на думку М.С. Кельман та В.М. Стратонова визнаються фізичні та юридичні особи, що мають здатність і можливість нести юридичну відповідальність за свої протиправні дії (деліктоздатність) [131, с. 438].

Водночас, суб'єктами правопорушення, пов'язаного з тимчасовим користуванням лісами, на думку Д.М. Мікуліна є фізичні та юридичні особи, які порушили норми законодавства України в частині регулювання тимчасового користування лісами [132, с. 12].

Наукові підходи щодо суб'єктів адміністративного правопорушення мають певні відмінності. Перший підхід полягає у визнанні такими суб'єктами фізичних осіб.

Осудність та вік є загальними ознаками суб'єкта адміністративних порушень, в тому числі порушень лісового законодавства. Вік суб'єкта адміністративного правопорушення згідно ст. 12 КУпАП становить 16 років. У разі якщо особа не досягла вказаного віку, скоєне нею протиправне діяння не вважається адміністративним правопорушенням і притягнути її до адміністративної відповідальності неможливо. У КУпАП відсутнє визначення поняття осудності. Водночас ст. 20 КУпАП закріплено поняття неосудності як стану, при якому особа не могла усвідомлювати свої дії або керувати ними внаслідок хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу душевної діяльності, слабоумства чи іншого хворобливого стану. Виходячи з цього можна стверджувати що осудністю є здатність особи усвідомлювати свої дії,

керувати ними та відповідно нести за них адміністративну відповідальність. Неосудна особа не підлягає адміністративній відповідальності (ст. 17 КУпАП). Крім того дія, яка хоч і передбачена КУпАП та іншим законодавством, яке встановлює відповідальність за адміністративні правопорушення, але вчинена у стані крайньої необхідності, не є адміністративним правопорушенням (ст. 18 КУпАП).

Такі особи визнаються суб'єктами адміністративних правопорушень переважною більшістю фахівців адміністративного права. Так, цієї думки притримується В.Б. Авер'янов, який вважає осудних фізичних осіб суб'єктом адміністративного проступку, яким на момент учинення адміністративного правопорушення виповнилось 16 років [20, с. 189]. Такої ж позиції притримується В.В. Зуй [31 с. 178-179]. Аналогічної думки дотримується А.Т. Комзюк, який також вважає фізичну осудну особу суб'єктом адміністративного правопорушення, яка досягла на момент учинення проступку віку, з якого настає адміністративна відповідальність [134, с. 78].

Фізичних осіб як суб'єктів адміністративних правопорушень визнає і В.В. Костицький на думку якого суб'єктами таких правопорушень в галузі охорони довкілля, забезпечення раціонального природокористування та екологічної безпеки, дотримання в цій галузі різноманітних правил і нормативів в основному є фізичні осудні (деліктоздатні) особи, які досягли 16-річного віку [134, с. 312-322].

Фізичну особу, як суб'єкта адміністративного правопорушення у галузі лісового законодавства вважає Н.Г. Габлей. Авторка зауважує, що фізична особа може бути суб'єктом адміністративного порушення у разі наявності осудності та на момент учинення адміністративного правопорушення досягла 16 років [54, с. 71].

Такі особи визнаються суб'єктами правопорушення і багатьма іншими вченими, серед яких О.В. Белікова [135, с. 23], О.В. Брусакова [136], Л.В. Коваль [137, с.136], О.В. Панасюк [25, с. 167-168], І.Ю. Хомишин [138] та інші.

На думку В.Б. Авер'янова фізичні особи, як суб'єкти адміністративного права (що рівною мірою стосується і суб'єктів адміністративного правопорушення, авт.) поділяються на громадян України, іноземців та осіб без громадянства [20, с. 198-200]. В.К. Колпаков виділяє п'ять груп суб'єктів адміністративного процесу, серед яких також і громадяни [139, с. 151].

Громадяни як суб'єкти адміністративної відповідальності визнаються переважною більшістю статей КУпАП. Громадянином України за нормами вищевказаним законом вважається особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України.

Іноземцем, на підставі ст. 1. Закону України «Про громадянство України» вважається особа, яка не перебуває в громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав [140]. Особою без громадянства вважають особу, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином відповідно до ст. 1 Закону України «Про громадянство України» [140]. Іноземці та особи без громадянства, у разі вчинення ними адміністративного правопорушення на території України підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах з громадянами України, що слідує із ст. 16 КУпАП, тому у подальшому буде використовуватися як громадяни, що включає у себе громадяни України, іноземці та особи без громадянства.

Водночас серед фізичних осіб виокремлюють і посадові особи. Н.В. Дараганова акцентує увагу на узагальненні щодо поняття посадової особи, що дозволяє це зробити шляхом аналізу нормативно-правових актів, документів рекомендаційно-роз'яснювального характеру [141]. На її думку з аналізу листа Міністерства юстиції України від 11 березня 2014 р. слідує що головним критерієм віднесення особи до посадової є наявність у неї організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій [142]. Опис вказаних функцій закріплено у Постанові Пленуму Верховного суду

України від 26 квітня 2002 р. № 5 «Про судову практику у справах про хабарництво» [143].

Організаційно-розпорядчими є обов'язки по здійсненню керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності. Такі функції виконують, зокрема, керівники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних, колективних чи приватних підприємств, установ і організацій, їх заступники, керівники структурних підрозділів (начальники цехів, завідувачі відділами, лабораторіями, кафедрами), їх заступники, особи, які керують ділянками робіт (майстри, виконробы, бригадири тощо). Адміністративно-господарськими обов'язками закріплено обов'язки по управлінню або розпорядженню державним, колективним чи приватним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації, забезпечення контролю за цими операціями тощо). Такі повноваження в тому чи іншому обсязі є у начальників планово-господарських, постачальних, фінансових відділів і служб, завідувачих складами, магазинами, майстернями, ательє, їх заступників, керівників відділів підприємств, відомчих ревізорів та контролерів тощо.

На думку П.М. Білого та А.С. Васильєва, посадовими особами у відповідних статтях КУпАП визнаються працівники, які перебувають на державній або громадській службі та займають посади, пов'язані з виконанням організаційно-владних, адміністративно-управлінських функцій, унаслідок яких виникають визначені правові наслідки для осіб та організацій, яким вони адресовані [144, с. 31].

О.П. Світличний визначає посадову особу як фізичну особу, яка постійно або тимчасово виконує обов'язки в установленому законом порядку, що пов'язані з виконанням обов'язків керівника, заступника керівника в органах державної влади, в органах місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності, а також інші особи, які з огляду на свої посадові (службові) обов'язки відповідають за виконання

вимог, встановлених законами та іншими нормативно-правовими актами, і які входять до виконуваних ними трудових (службових) обов'язків або на підставі спеціально їм наданих повноважень [145, с. 208].

Посадових осіб, як суб'єктів адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення, відповідно до КУпАП визнають С.В. Матчук та Т.В. Кріпостна поряд з громадянами України, іноземцями та особами без громадянства [146, с. 48].

Відповідно до ст. 14 КУпАП посадові особи, як суб'єкти адміністративних правопорушень підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з недотриманням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного й громадського порядку, природи, здоров'я населення та інших правил, забезпечення виконання яких належить до їхніх службових обов'язків.

Посадові особи, як суб'єкти адміністративних правопорушень, відповідно до статті 14 КУпАП, підлягають адміністративній відповідальності у разі невиконання ними своїх службових обов'язків. Крім того на таких суб'єктів як посадові особи адміністративного правопорушення вказує ст. 27 КУпАП, якою серед осіб на яких може бути накладено штраф як адміністративне стягнення, зазначено поряд з громадянами та юридичними особами і посадові особи.

Посадові особи, як суб'єкти порушення лісового законодавства це такі працівники, які наділені спеціальними трудовими посадовими обов'язками. Посадові особи також визнані суб'єктами адміністративних правопорушень згідно КУпАП, в якому в главі сьомій, присвяченій лісовим правопорушенням, серед суб'єктів таких правопорушень, в багатьох випадках зазначено посадові особи.

Таким чином суб'єктами правопорушень є фізичні особи (громадяни України, іноземці та особи без громадянства), та посадові особи, що підлягають адміністративній відповідальності.

За другим підходом до суб'єктів адміністративного правопорушення крім фізичних осіб відносяться і юридичні особи. Достатньо велика кількість науковців присвятили свої праці дослідженню питань юридичних осіб як суб'єктів адміністративної відповідальності. Серед прибічників визнання юридичної особи, як суб'єкта адміністративної відповідальності є науковці, які заперечують існування такого суб'єкта саме адміністративної відповідальності. Факт заперечення у першу чергу обумовлений відсутністю окремого кодифікованого акту та цілісної системи норм щодо адміністративної відповідальності юридичних осіб.

Юридичною особою, на думку О.В Кузьменко, В.Г. Чорної та А.В. Омельченко вважається організація або суб'єкт права, який має здатність від імені самої себе набувати різноманітні права та обов'язки, брати участь у правовідносинах, а також виступати як позивач або відповідач у судових процесах. Крім того вчені вказують на умови, серед яких процедура державної реєстрації та внесення даних до Єдиного державного реєстру, у разі виконання яких організація може стати юридичною особою [147, с. 127-132].

Необхідність забезпечення прав юридичних осіб в адміністративних провадженнях у загальному контексті досліджували Т.О. Коломоєць, В.Г. Лукашевич та Ю.А. Дорохіна [148; 149, с. 63-64].

Так, В. Кротюк, А. Іоффе, Д. Лук'янець вважають, що юридичні особи не є суб'єктами адміністративних правопорушень у контексті КУпАП, але адміністративні відносини в широкому розумінні охоплюють і відносини за участю юридичних осіб [150, с.29-33]. Виокремлюючи юридичних осіб, як суб'єктів адміністративних правопорушень, Д.М. Лук'янець зосереджує увагу на їх особливостях, серед яких: відсутність у юридичних осіб власних психічних характеристик; участь юридичних осіб у правовідносинах через уповноважених представників; наявність у юридичних осіб внутрішньої організаційної структури; специфічні параметри оцінки діяльності юридичних осіб [151, с. 18].

Водночас Л. Кравченко та О. Плетньова стверджують, що в умовах розвитку ринкових відносин і появи великої кількості суб'єктів підприємницької діяльності різних організаційно-правових форм норми чинного КУпАП стосуються не лише фізичних осіб а й юридичних [152, с.69-72].

При цьому О.М. Миколенко акцентує увагу на вирішенні питання віднесення юридичної особи до суб'єктів адміністративної відповідальності саме у нормотворчій площині. На думку науковця, юридична особа стане повноцінним суб'єктом адміністративної відповідальності лише тоді, коли це чітко буде прописано в КУпАП [153, с. 210].

Аналіз дослідження І.Й. Службського свідчить про те, що вчений акцентував увагу на поширенні кола суб'єктів адміністративної відповідальності поряд з фізичними на юридичних осіб. І.Й. Службський вказував на можливість застосування великих штрафних санкцій та інших стягнень до приватних та акціонерних організацій як суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення обов'язкових правил, встановлених законодавством [154].

Ю.П. Битяк та В.М. Гаращук, відносять до суб'єктів адміністративних правопорушень юридичних осіб незалежно від організаційно-правових форм і форм власності [31]. Серед прихильників доцільності запровадження адміністративної відповідальності юридичних осіб також П.С. Лютіков [155, с. 635-641].

Юридичних осіб суб'єктами адміністративних правопорушень визнає і О.В. Белікова, яка вважає, що ними є такі особи, у разі коли вони мають здатність і фактичну можливість нести юридичну відповідальність за вчинене протиправне діяння [135, с. 23].

З позиції М.О. Кравець юридичні особи, як і фізичні особи, є повноправними суб'єктами всіх видів правовідносин, а тому можуть здійснювати різного роду протиправні діяння. При цьому авторка вказує, що будь-яка юридична особа є правовою формою структурно організованих

соціальних утворень, організацій. Юридичною особою є організація, яка створена та зареєстрована у встановленому законом порядку [156].

До суб'єктів правопорушення, пов'язаного з тимчасовим користуванням лісами Д.М. Мікулін відносить юридичних осіб, які порушили норми законодавства України в частині регулювання тимчасового користування лісами [132, с. 12].

Юридичною особою відповідно до Цивільного кодексу України (ст. 80) є організація створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Юридична особа наділяється юридичною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем та відповідачем у суді [120].

Крім того на таких суб'єктів, як юридичні особи адміністративного правопорушення вказує ст. 27 КУпАП, якою серед осіб на яких може бути накладено штраф як адміністративне стягнення, зазначено поряд з громадянами та посадовими особами і юридичні особи.

На юридичних осіб як суб'єктів адміністративної відповідальності вказують і відповідні статті ЛК України, які будуть досліджені у подальшому.

Наразі в КУпАП відсутнє чітке закріплення юридичних осіб як суб'єктів адміністративної відповідальності, що викликає спірні тлумачення окремих положень законодавства та ускладнює його застосування на практиці. Крім того вказане не дозволяє чітко розмежовувати адміністративну та інші види відповідальності юридичних осіб. Аналіз наукової літератури свідчить про наявність позицій щодо неможливості застосування адміністративної відповідальності щодо юридичних осіб за порушення у сфері державного управління у відповідності з приписами КУпАП, однак це вказує на відсутність такої відповідальності, а лише свідчить про те що інститут адміністративної відповідальності юридичних осіб знаходиться на стадії розвитку. При цьому адміністративні санкції до юридичних осіб нині передбачені низкою Законів України: «Про ветеринарну медицину» [157], «Про виключну (морську) економічну зону» [158] та іншими.

Крім того, варто зазначити, що першим офіційним кодифікованим актом, який визнав адміністративну відповідальність юридичних осіб та містить загальні положення щодо такої відповідальності є ГК України (глава 28) [159]. У разі порушення законодавства юридичними особами, до них застосовується адміністративне стягнення у формі адміністративно-господарських санкцій. Нормами ГК України регулюється певна сфера відносин, серед яких: відповідальність юридичних осіб за порушення в сферах обмеження монополізму, захисту конкуренції, захисту прав споживачів, зовнішньоекономічної діяльності, містобудування, реклами, виконання державних замовлень тощо. Однак, вказані загальні положення не поширюються на сферу використання природних ресурсів [31, с. 192-196].

У науковій літературі багато вчених досліджували вищевказані питання. Серед таких вчених можна зазначити таких, які визнають юридичну особу суб'єктом адміністративної відповідальності. Т.О. Коломєць відзначає визнання юридичної особи суб'єктом адміністративно-деліктних відносин у правовій доктрині і у законодавстві і, в той же час, вказує на суперечливість нормативного підґрунтя існування інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб, подолати яке пропонує з урахуванням запозичення позитивного досвіду зарубіжних країн. Вченою представлено власний перелік стягнень, що накладаються в адміністративному порядку на юридичних осіб, а також їх класифікаційний розподіл [42, с. 22].

Так, А.Т. Комзюк, акцентує увагу на основній проблемі, суть якої полягає у відсутності систематизованого нормативного акту, що регламентував би адміністративну відповідальність юридичних осіб, яка наразі регулюється багатьма нормативними актами. На думку вченого у теорії права адміністративною відповідальністю юридичних осіб визнається застосування до них різних фінансових санкцій, які мають штрафний характер, обмеження (припинення) діяльності та інших подібних заходів, що не переслідують компенсаційної мети, тобто заходів, мета та зміст яких дозволяє співвіднести їх з адміністративними стягненнями [160, с. 97]. Крім того

А.Т. Комзюк наголошує на установленні загальних правил та процедури притягнення юридичних осіб до адміністративної відповідальності, що, на думку вченого, сприятиме забезпеченню законності цієї відповідальності [161, с. 37].

Також прибічником визнання юридичної особи суб'єктом адміністративної відповідальності є О.Л. Жильцов. На думку вченого, юридична особа, виступаючи суб'єктом адміністративно-правових відносин, може скоювати правопорушення, а отже має нести за їх вчинення саме адміністративну відповідальність. Окрім цього О.Л. Жильцов вказує на наявність найважливіших ознак адміністративної відповідальності юридичних осіб, не дивлячись на відсутність вказівки у законодавстві на протиправні дії юридичних осіб як адміністративних правопорушень [162, с. 9].

На думку О.Т. Зими виділення адміністративної відповідальності юридичних осіб в окремий підінститут має істотне практичне значення, що полягає у розмежуванні процедури притягнення до відповідальності фізичних та юридичних осіб, а також встановленні системи стягнень, які можуть застосовуватись до юридичних осіб [163, с. 10]. Крім того О.Т. Зима виділяє загальний та спеціальний суб'єкти адміністративного проступку. Загальним суб'єктом правопорушення, як вказує вчений, є правосуб'єктна юридична особа, тобто така, яка пройшла процедуру державної реєстрації в порядку, встановленому для цього виду юридичних осіб, і включена до Єдиного державного реєстру. Спеціальним суб'єктом, як вказує науковець, є юридична особа, яка, крім загальних, має спеціальні, додаткові ознаки. Такі ознаки, як зазначає О.Т. Зима, необхідні для статусу спеціального суб'єкта, можна набути двома шляхами: нормативним, що полягає в отриманні державного дозволу, ліцензії, делегуванні повноважень, наявність яких робить можливим скоєння правопорушення; фактичним, що полягає в набутті певних реальних ознак (монопольне становище на ринку), не пов'язаних з державним дозволом, але за відсутності яких конкретне правопорушення вчинене бути не може [163, с. 11].

Крім того низка авторів пропонує доповнити коло суб'єктів адміністративних правопорушень юридичними особами.

Прибічником виокремлення юридичних осіб, як суб'єктів адміністративної відповідальності, є також І.А. Куян. Вчена пропонує поєднання адміністративної відповідальності безпосередньо юридичної особи (за сам факт заподіяння екологічної шкоди) та її посадових осіб за невиконання своїх обов'язків щодо забезпечення дотримання екологічного законодавства, неналежний контроль за виконанням вимог законодавства підлеглими тощо [164, с. 68, 70].

У.М. Парпан та Н.В. Лесько акцентують увагу на розширенні сфери відносин адміністративної відповідальності шляхом установаження відповідальності юридичних осіб, оскільки останні порушують адміністративно-правові норми поряд із фізичними особами, особливо у галузі підприємницької діяльності, що безпосередньо стосуються норм лісового законодавства. Науковці вказують на необхідність встановлення особливостей юридичних осіб як суб'єктів адміністративної відповідальності, а саме: юридична особа стає суб'єктом адміністративної відповідальності з моменту її державної реєстрації та втрачає статус юридичної особи як відповідного суб'єкта з моменту її виключення з ЄДРПОУ [40, с. 403-405]

Аналогічної позиції притримується Н.Г. Габлей, яка вказує на недостатню розробленість законодавства щодо адміністративної відповідальності юридичних осіб в Україні, як от некодифікованість та розрізненість. Авторка вказує на деякі випадки несення відповідальності юридичними особами нарівні з громадянами-підприємцями. Юридична особа, як зауважує вчена, стає правоздатною і може створювати для себе права та обов'язки з моменту її державної реєстрації і втрачає права та обов'язки юридичної особи з моменту виключення її з ЄДРПОУ [54, с. 71-72].

Отже, можна погодитись з тим, що суб'єктами адміністративного правопорушення є і юридичні особи. Таким чином за основу подальшого дослідження питань щодо суб'єктів порушення лісового законодавства може

бути взяте що суб'єктами такого правопорушення є особи, які вчинили адміністративне правопорушення, серед яких можуть бути фізичні особи (громадяни, іноземці, особи без громадянства, посадові особи) та юридичні особи.

Одним із основних суб'єктів адміністративного порушення лісового законодавства є фізичні особи.

Фізична особа – це будь-яка людина, яка в силу своєї сутності має низку законних прав та обов'язків щодо суспільства [141, с. 273]. Так, громадяни відповідно до ч. 1. ст. 66 ЛК України мають право в лісах державної та комунальної власності, а також за згодою власника в лісах приватної власності вільно перебувати, безоплатно без видачі спеціального дозволу збирати для власного споживання дикорослі трав'яні рослини, квіти, ягоди, горіхи, гриби тощо, крім випадків, передбачених цим Кодексом та іншими законодавчими актами України. Відповідно до ч. 3 ст. 66 ЛК України вказані особи під час здійснення загального використання лісових ресурсів зобов'язані виконувати вимоги пожежної безпеки в лісах, користуватися лісовими ресурсами, зазначеними у частині першій цієї статті, способами і в обсягах, що не завдають шкоди відтворенню цих ресурсів, не погіршують санітарного стану лісів.

З урахуванням загальних положень щодо фізичних осіб, як суб'єктів адміністративного правопорушення, можна вважати, що суб'єктами порушення лісового законодавства є громадяни, які на момент вчинення адміністративного правопорушення досягли шістнадцятирічного віку та які є осудними, тобто могли усвідомлювати свої дії або керувати ними на момент скоєння правопорушення. Фізичні особи є суб'єктами порушення лісового законодавства у разі вчинення ними діяння яке передбачено ст. 49 КУпАП та главою 7 КУпАП (ст. 63-77; ст. 188⁵) за які передбачено адміністративну відповідальність. Так, громадяни визнані суб'єктами порушення лісового законодавства за знищення або пошкодження підросту в лісах (ст. 66 КУпАП); самовільне сінокосіння і пасіння худоби, самовільне збирання дикорослих

плодів, горіхів, грибів, ягід (ст. 70 КУпАП); порушення вимог пожежної безпеки в лісах (ст. 77 КУпАП) та інші. Крім того, фізична особа як суб'єкт адміністративного порушення лісового законодавства повинна бути деліктоздатною, тобто здатність особи нести відповідальність за вчинені нею правопорушення. Суб'єктами адміністративного порушення лісового законодавства є громадяни України, іноземці та особи без громадянства, що слідує із статті 16 КУпАП. При цьому іноземці та особи без громадянства несуть адміністративну відповідальність за порушення лісового законодавства на загальних підставах з громадянами України.

Як зазначалось раніш, серед фізичних осіб як суб'єктів порушення лісового законодавства виокремлюються посадові особи. Посадові особи, як суб'єкти порушення лісового законодавства, це такі фізичні особи будь-якого органу державної влади, місцевого самоврядування, а також підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності. Посадові особи є суб'єктами порушення лісового законодавства та підлягають адміністративній відповідальності у разі недодержання установлених правил в сфері використання, охорони та захисту лісів, що передбачено нормами КУпАП. Такими посадовими особами, як суб'єктами порушення лісового законодавства, можуть бути такі особи, які займають відповідні посади у районних державних адміністраціях у сфері лісових відносин та приймають рішення про виділення в установленому порядку для довгострокового тимчасового користування лісами лісових ділянок, що перебувають у державній власності, у межах сіл, селищ, міст районного значення (п. 4, ч. 1 ст. 32 ЛК України). Наприклад, ці суб'єкти можуть бути суб'єктами порушення лісового законодавства у разі укладення угод, які в прямій чи прихованій формі порушують право державної власності на ліси, що передбачено ст. 49 КУпАП.

Посадовими особами, як суб'єктами порушення лісового законодавства, можуть бути посадові особи спеціалізованих державних (комунальних) лісогосподарських підприємств, лісогосподарських підприємств та інших

державних (комунальних) підприємств, установ, організацій у яких створені спеціалізовані лісогосподарські підрозділи (ст. 17 ЛК України), наприклад, у разі самовільної переуступки права лісокористування, які порушують право державної власності на ліси, що передбачено ст. 49 КУпАП. Посадові особи є суб'єктами порушення лісового законодавства за ст. 49 КУпАП, ст. 188⁵ КУпАП та главою 7 КУпАП. Вказані посадові особи можуть бути суб'єктами порушення лісового законодавства у разі, коли вони порушили правила та інструкції по відновленню, поліпшенню стану і породного складу лісів, підвищенню їх продуктивності, а також по використанню ресурсів спілої деревини (ч. 1 ст. 68 КУпАП).

Посадові особи є суб'єктами адміністративного порушення лісового законодавства у разі виконання ними організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій. Так організаційно-розпорядчими функціями наділено посадових осіб державної лісової охорони, у разі коли державна лісова охорона діє у складі Державного агентства лісових ресурсів. До них відносяться: голова, його перший заступник, заступник, начальник управління лісового господарства, заступник начальника - начальник відділу лісового господарства, начальник відділу лісорозведення та спеціалісти управління всіх категорій; начальник управління державної охорони лісів та внутрішнього аудиту, заступник начальника управління, начальник відділу охорони лісів від пожеж та захисту їх від інших шкідливих явищ та спеціалісти управління всіх категорій; начальник управління мисливського господарства, заступник начальника - начальник відділу мисливського господарства та полювання і спеціалісти відділу всіх категорій відповідно до Додатку до Положення про державну лісову охорону, лісову охорону інших постійних лісокористувачів та власників лісів; керівник, головний лісничий, у разі коли державна лісова охорона діє у складі підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Держлісагентства [69]. Адміністративно-господарськими функціями наділено керівника, головного лісничого, начальника відділу (сектору) лісового господарства та інженерів відділу

(сектору) всіх категорій, начальників відділу (сектору) охорони і захисту лісу та інженерів відділу (сектору) всіх категорій; старшого майстра лісу, майстра лісу як посадових осіб підприємств, установ та організацій, які належать до сфери управління Держлісагентства на підставі Додатку до Положення про державну лісову охорону, лісову охорону інших постійних лісокористувачів та власників лісів [69]. Так, наприклад, майстер лісу Яблуницького лісництва ДП «Путильське лісове господарство» як посадова особа неналежно виконував свої службові обов'язки, не вживав заходів щодо виявлення та недопущення лісопорушень, припинення таких та встановлення лісопорушників, належний контроль за станом та охороною лісу не забезпечив, акти про лісопорушення не складав, факти самовільних рубок деревини не задокументував, та не проводив заходів з охорони лісу, в результаті чого допустив незаконну порубку 26 дерев породи ялина невідновленими особами, чим порушив посадову інструкцію. Відповідно до посадової інструкції майстра лісу входить: перевірка документів на право рубок лісу, випасання тварин, сінокосіння та інші види користування, полювання в лісі; прийняття мір до припинення незаконного сінокосіння і незаконного користування та полювання в лісі; складання протоколів про самовільні рубки лісу та інші порушення, у випадку виникнення лісової пожежі негайно повідомляти лісничого і приймати всі міри по їх ліквідації; слідкування за виконанням правил пожежної безпеки в лісі; затримування винних у виникненні лісових пожеж і повідомлення відповідним органам влади, безпосередньо на порушників пожежної безпеки складання протоколів, повідомлення в лісництво при виявленні на майстерській ділянці шкідників лісу, хвороб, вітровалів, буреломів, всихання дерев та інших техногенних явищ, які можуть принести шкоду лісовому господарству; проведення на своїх майстерських ділянках лісокультурних і протипожежних робіт, рубки догляду за лісом; ведення обліку виходу на роботу робітників; здійснення контролю за роботою працівників; організування виконання всіх видів робіт на закріплених за ним ділянках; охорона лісу від самовільних рубок та інших

видів лісопорушень; затримування лісопорушників і накладення арешту на вивезений з лісу незаконно добутий лісоматеріал; складання протоколів (актів) про всі види лісопорушень і направлення їх в лісництво; слідкування за санітарним станом лісу; проведення за дорученням лісного відведення і таксації лісосік; виконання лісових робіт; контролювання дотримання робітниками виробничої і трудової дисципліни, правил охорони праці і техніки безпеки; ведення обліку об'ємів і якості виконаних робіт; складання первинних документів на виконані роботи; вживання заходів щодо забезпечення виконання робітниками норм виробітку; здійснення формування бригад; встановлення і своєчасне доведення до бригад і робітників виробничих завдань; проведення виробничого інструктажу робітників; вжиття заходів для забезпечення виконання норм охорони праці, виробничої санітарії, технічної експлуатації машин [165].

Посадові особи, як суб'єкти порушення лісового законодавства, це такі працівники які наділені трудовими, службовими та спеціально наданими їм повноваженнями в сфері лісових відносин, які закріплено ЛК України, відповідними Положеннями та Інструкціями. Так, повноваження посадових осіб державної лісової охорони передбачено ст. 90 ЛК України та Положенням «Про державну лісову охорону, лісову охорону інших постійних лісокористувачів та власників лісів». У разі невиконання таких обов'язків, вказані посадові особи можуть бути суб'єктами порушення лісового законодавства.

Водночас, можна відзначити, що в окремих адміністративних порушеннях лісового законодавства посадових осіб як суб'єктів таких правопорушень залишати недоцільно, так як такі правопорушення як правило здійснюються лише громадянами, тому пропонується виключення посадових осіб із кола суб'єктів порушення лісового законодавства за самовільне сінокосіння і пасіння худоби, самовільне збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід з обґрунтуванням відповідних змін до ст. 70 КУпАП.

Отже, аналіз відповідних положень ЛК України, КУпАП та інших нормативно-правових актів підтверджує, що суб'єктами порушення лісового законодавства є фізичні особи, серед яких громадяни України, іноземці, особи без громадянства та посадові особи.

Ще одним суб'єктом порушення лісового законодавства є юридичні особи. Юридична особа як суб'єкт адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства це особа, яка зареєстрована в установленому законом порядку, встановленому для цього виду юридичних осіб, і включена до Єдиного державного реєстру таких осіб. Так, юридична особа Державне спеціалізоване господарське підприємство Ліси України (ДП «Ліси України») зареєстрована 26.10.2022 за юридичною адресою Україна, **1, місто Київ, вул. Руставелі Шота, будинок **А. Керівником організації є Болоховець Юрій Віталійович. Розмір статутного капіталу складає 309 082 761,99 грн. Основним видом діяльності за КВЕД (02.10) є лісівництво та інша діяльність у лісовому господарстві [166].

Юридична особа є суб'єктом адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства у разі, коли відповідне адміністративне правопорушення скоєне працівником або безпосередньо посадовою особою юридичної особи. Зокрема, коли працівник діє за вказівкою керівника або іншої посадової особи до повноважень якої відноситься надання таких вказівок.

Такими особами може бути як будь яка юридична особа, що не є власником чи користувачем лісів, лісових ресурсів та земель лісгосподарського призначення, так і ті юридичні особи, що безпосередньо використовують зазначені природні ресурси на законних підставах. Будь яка юридична особа може бути суб'єктом порушення лісового законодавства у разі використання лісової ділянки не за цільовим призначенням (п. 7, ч. 1 ст. 78 ЛК України); невідшкодування в установленому порядку збитків, заподіяних лісовому господарству внаслідок порушень лісового законодавства, та невиконання вимог щодо усунення виявлених недоліків (п.

7, ч. 1 ст. 78 ЛК України) та у разі здійснення діяльності яка завдає шкоди навколишньому середовищу, що передбачено ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». Серед осіб, які використовують на законних підставах ліси, лісові ресурси та землі лісогосподарського призначення, ЛК України визначено постійних та тимчасових лісокористувачів, якими є спеціалізовані державні (комунальні) лісогосподарські підприємства, інші державні (комунальні) підприємства, установи і організації у яких створені спеціалізовані лісогосподарські підрозділи. Підприємства, установи, організації будь якої форми власності та іноземні юридичні особи, як постійні лісокористувачі або тимчасові лісокористувачі можуть бути суб'єктами порушення лісового законодавства у разі: порушення правил і норм, умов спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів; використання лісових ресурсів способами, які негативно впливають на стан і відтворення лісів, призводять до погіршення навколишнього природного середовища; порушення встановлених строків справляння збору за використання лісових ресурсів; використання лісової ділянки не за цільовим призначенням; невідшкодування в установленому порядку збитків, заподіяних лісовому господарству внаслідок порушень лісового законодавства, та невиконання вимог щодо усунення виявлених недоліків. У цих випадках зазначені до юридичних осіб, як суб'єктів порушення лісового законодавства, може бути застосоване таке адміністративне стягнення як припинення права лісокористування. Крім того юридичні особи, якими є тимчасові лісокористувачі, у разі надання їм права використання лісових ресурсів, у випадках здійснення ними вищезазначених порушень лісового законодавства, передбачених ст. 78 ЛК України також можуть нести відповідальність у формі припинення права використання лісових ресурсів. Юридичні особи, якими є спеціалізовані державні (комунальні) лісогосподарські підприємства, інші державні (комунальні) підприємства, установи та організації, у яких створено спеціалізовані лісогосподарські підрозділи, як постійні лісокористувачі (ст. 17 ЛК України),

можуть бути суб'єктами порушення лісового законодавства у разі коли вони використовують лісові ресурси способами, які завдають шкоду навколишньому природному середовищу, не забезпечують збереження оздоровчих, захисних та інших корисних властивостей лісів, негативно впливають на їх стан і відтворення; використовують лісову ділянку не за цільовим призначенням (ст. 22 ЛК України). У цьому разі до таких суб'єктів порушення лісового законодавства може застосовуватися таке адміністративне стягнення як припинення діяльності лісокористувачів.

Отже, суб'єктами порушення лісового законодавства є фізичні (громадяни України, іноземці, особи без громадянства та посадові особи) особи та юридичні особи. Але це коло суб'єктів не завжди співпадає з суб'єктами адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства.

Слушною є думка О.Л. Чернецького, згідно з якою суб'єктом адміністративної відповідальності є особа, яка має всі ознаки суб'єкта адміністративного правопорушення та до якої застосовується одне з адміністративних стягнень або один із заходів впливу. Термін суб'єкт адміністративної відповідальності, на думку вченого, є ширшим за змістом ніж суб'єкт адміністративного правопорушення, оскільки особа, яка вчинила адміністративне правопорушення за певних обставин, може бути й не притягнена до адміністративної відповідальності [167, с. 205].

З такою позицією можна погодитись та уточнити визначення поняття суб'єктів порушення лісового законодавства з урахуванням запропонованого раніш визначення адміністративної відповідальності за такі правопорушення, а саме того, що ця відповідальність полягає у потерпанні винною особою, що вчинила порушення лісового законодавства, негативних втрат організаційного, майнового або особистого характеру як адміністративних стягнень, що проявляється у державному примусі з боку державних компетентних органів, який застосовується в установленому законом порядку.

Таким чином суб'єктами адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є: фізичні (громадяни України, іноземці, особи без громадянства; посадкові особи) та юридичні особи, які порушили норми законодавства, пов'язаного з використанням, охороною та захистом лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, та, які, за наявності підстав, передбачених чинним законодавством України, притягнуті до адміністративної відповідальності.

Ще одним аспектом, щодо суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є питання поділу їх на види. Як зазначалось раніш, загально визнаним є поділ фізичних та посадових осіб, які в науковій літературі розглядаються як загальні та спеціальні суб'єкти адміністративної відповідальності.

Загальним суб'єктом адміністративного правопорушення, на думку І.Ю. Хомишин є фізична, дієздатна особа, яка досягла встановленого віку адміністративної відповідальності. З позиції авторки, таким суб'єктом є особа, яка не відрізняється специфічними ознаками, які б впливали на реалізацію адміністративної відповідальності, в той час як спеціальним суб'єктом адміністративної відповідальності є особа, зазначена у диспозиції конкретної статті КУпАП та наділена до загальних ознак особливими характеристиками. І.Ю. Хомишин вказує на ознаки, характерні для спеціального суб'єкта адміністративної відповідальності, які прямо зазначені у диспозиції відповідної статті КУпАП [138, с. 226-230].

Водночас О.В. Белікова класифікує фізичних осіб як суб'єктів адміністративних правопорушень на суб'єктів загальної адміністративної відповідальності, які в свою чергу поділяються на громадян України, іноземних громадян (наразі, іноземців) і осіб без громадянства, та суб'єктів спеціальної адміністративної відповідальності, які окрім загальних ознак (осудність і вік) мають спеціальні ознаки, зокрема ознаки посадової особи [135, с. 24].

До спеціальних ознак суб'єкта адміністративного правопорушення А.В. Нефедова відносить ознаки, котрі включаються до складів лише окремих правопорушень, вчинення яких нерозривно пов'язане з певним правовим, професійним, фізичним, поведінковим або іншим статусом особи. Авторка акцентує увагу на їх обов'язкову наявність у змісті законодавчих положень про відповідальність за конкретні проступки та обов'язковість для встановлення при їх кваліфікації. Такі суб'єкти у науковій літературі відносять до спеціальних [168, с. 135].

Під спеціальним суб'єктом адміністративного правопорушення у теорії адміністративного права А.В. Гуржій та В.В. Макаренко розуміють особу, яка поряд із загальними ознаками суб'єкта (досягнення необхідного віку, осудність) характеризується також додатковими ознаками, що є обов'язковими для даного складу делікту. Вчені акцентують увагу на підкресленні законодавцем специфіки окремих деліктів та правового статусу порушника шляхом вказівки таких ознак у адміністративно-правовій нормі [169, с. 117, 170, с. 111].

Враховуючи загальні положення щодо поділу фізичних осіб на види, можна зазначити, що загальним суб'єктом адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є фізична осудна особа, яка вчинила правопорушення передбачене КУпАП, серед яких можуть бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства. Серед таких загальних суб'єктів можна вказати: громадян, які здійснили пошкодження сінокосів і пасовищних угідь на землях державного лісового фонду (ст. 69 КУпАП); знищення або пошкодження підросту в лісах (ст. 66 КУпАП). Посадова особою, як спеціальним суб'єктом адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є особа яка наділена поряд із загальними ознаками суб'єкту ще й спеціальними ознаками, що є обов'язковими для конкретного складу порушення лісового законодавства. Так, посадовою особою як спеціальним суб'єктом порушення лісового законодавства можна вважати особу, яка здійснила лісові користування не у відповідності з метою або

вимогами, передбаченими в лісорубному квитку (ордері) або лісовому квитку (ст. 67 КУпАП) або порушення правил та інструкцій по відновленню, поліпшенню стану і породного складу лісів, підвищенню їх продуктивності, а також по використанню ресурсів спілої деревини (ст. 68 КУпАП).

Посадові особи, як суб'єкти адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, в свою чергу, доцільно поділити на два види, що має значення при виборі виду та розміру адміністративного стягнення щодо таких осіб. Так, коли йдеться про посадову особу будь-якої юридичної особи, то можна вважати, що рівень її усвідомлення негативних наслідків своїх дій є нижчого рівня через необізнаність ролі, значення, місця лісових ресурсів в цілому для життєдіяльності людини та суспільства.

Зазначені пропозиції щодо поділу суб'єктів адміністративної відповідальності переважно стосуються і поділу суб'єктів порушень лісового законодавства, хоча відповідні статті КУпАП, як правило, не містять прямої вказівки безпосередньо на посадову особу спеціально уповноважених органів.

Водночас слід визнати, що коло посадових осіб також є неоднорідним і може бути поділено на загальних та спеціальних посадових осіб як суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства. Загальними посадовими особами, як суб'єктами відповідальності за порушення лісового законодавства, є посадові особи будь-якої юридичної особи, яка не наділена безпосередньо повноваженнями щодо використання, охорони та захисту лісів, та водночас може здійснювати діяльність пов'язану з лісгосподарською. Так, будь яка посадова особа підприємств, установ та організацій може бути суб'єктом адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства за пошкодження лісу стічними водами, хімічними речовинами, нафтою і нафтопродуктами, шкідливими викидами, відходами і покидьками (ст. 72 КУпАП). Спеціальними посадовими особами, як суб'єктами відповідальності за порушення лісового законодавства, є посадові особи спеціалізованих державних (комунальних) лісгосподарських підприємств, інших державних (комунальних) підприємств, установ та

організацій, у яких створено спеціалізовані лісогосподарські підрозділи та органів виконавчої влади, серед повноважень яких використання, охорона та захист лісів.

Так, до спеціальних суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства можна віднести посадових спеціального органу виконавчої влади (Держлісагентства), якими відповідно Додатку до Положення про державну лісову охорону, лісову охорона інших постійних лісокористувачів та власників лісів є керівник, головний лісничий, начальник відділу (сектору) лісового господарства та інженери відділу (сектору) всіх категорій, начальник відділу (сектору) охорони і захисту лісу та інженери відділу (сектору) всіх категорій, начальник відділу (сектору), лісничий, державний районний мисливствознавець, мисливствознавець, помічник лісничого, старший майстер лісу, майстер лісу, начальник лісової пожежної станції.

Посадова особа спеціально уповноважених органів (спеціалізованих державних або комунальних лісогосподарських підприємств; інших державних (комунальних) підприємств, установ та організацій у яких створені спеціалізовані лісогосподарські підрозділи) може бути суб'єктом адміністративної відповідальності за порушення правил відновлення і поліпшення лісів, використання ресурсів спілої деревини, вимог з охорони пралісів, квазіпралісів та природних лісів (ст. 68 КУпАП).

Такий поділ має значення при виборі виду та розміру адміністративного стягнення. Коли мова йде про посадову особу будь-якої юридичної особи, можна вважати що рівень її усвідомлення негативних наслідків своїх дій є нижчого рівня через необізнаність ролі, значення, місця, лісових ресурсів в цілому для життєдіяльності людини та суспільства.

Так, наприклад, при притягненні до відповідальності посадової особи за незаконну порубку, пошкодження та знищення лісових культур і молодняка передбачену ч. 1 ст. 65 КУпАП має бути враховане віднесення посадової особи до загального чи спеціального виду при визначенні розміру штрафу що

встановлений за це правопорушення у розмірі від 150 до 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Поділ на загальні та спеціальні суб'єкти адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства доцільно провести і щодо юридичних осіб. Про доцільність такого поділу вказувала Н.Г. Габлей [54, с. 69-70].

Поділ юридичних осіб, як суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, дозволить мету адміністративної відповідальності щодо відновлення екологічної цінності лісу, лісових ресурсів, земель лісгосподарського призначення найбільш повно врахувати при притягненні таких осіб до відповідальності.

Так, у разі здійснення діяльності, що завдає шкоди навколишньому природному середовищу юридичною особою загального виду, така діяльність може бути припинена за рішенням суду відповідно до ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» з відшкодуванням шкоди заподіяної такою діяльністю відповідно до статті 69 вказаного Закону за якою ця шкода підлягає компенсації в повному обсязі. У разі застосування такого стягнення до юридичної особи спеціального виду поряд з цим стягненням компенсація заподіяної шкоди може здійснюватися як у грошовій так і у натуральній формі, зокрема, шляхом покладення обов'язків на спеціального суб'єкта щодо безпосереднього відновлення екологічного стану лісів, лісових ресурсів та земель лісгосподарського призначення що існував до правопорушення.

Отже, доцільним є поділ посадових осіб та юридичних осіб як суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства на загальні та спеціальні.

Висновки до підрозділу 2.2.

Таким чином проведений аналіз положень щодо суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства дає можливість зробити наступні висновки. Констатовано, що такими суб'єктами є: фізичні (громадяни України, іноземці, особи без громадянства; посадові особи) та юридичні особи, які порушили норми законодавства, пов'язаного з використанням, охороною та захистом лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, та які, за наявності підстав, передбачених чинним законодавством України, притягнуті до адміністративної відповідальності. Уточнено поділ посадових осіб як суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства на загальні та спеціальні. Загальними посадовими особами як суб'єктами відповідальності за порушення лісового законодавства є посадова особа будь-якої юридичної особи, яка не наділена безпосередньо повноваженнями щодо використання, охорони та захисту лісів, та водночас може здійснювати діяльність пов'язану з лісогосподарською. Спеціальними посадовими особами як суб'єктами відповідальності за порушення лісового законодавства є посадові особи спеціалізованих державних (комунальних) лісогосподарських підприємств, інших державних (комунальних) підприємств, установ та організацій, у яких створено спеціалізовані лісогосподарські підрозділи та органів виконавчої влади, серед повноважень яких використання, охорона та захист лісів.

Аргументовано виключення посадових осіб із кола суб'єктів адміністративної відповідальності за самовільне сінокосіння і пасіння худоби, самовільне збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід з обґрунтуванням відповідних змін до ст. 70 КУпАП.

Запропоновано поділ юридичних осіб як суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства на юридичних осіб загального та спеціального виду. Такими особами може бути як будь яка

юридична особа, що не є власником чи користувачем лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, так і ті юридичні особи, що безпосередньо використовують зазначені природні ресурси на законних підставах.

2.3 Форми адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства

Ще одним питанням, що потребує з'ясування, при дослідженні адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є форми такої відповідальності.

Наразі існує плуралізм думок щодо визначення поняття, сутності та змісту форм юридичної відповідальності, на що вказує наявність наукових дискусій з цього приводу, що рівною мірою стосуються дискусій стосовно форм адміністративної відповідальності

Загальновідомим у теорії права є твердження щодо застосування заходів юридичної відповідальності за порушення правових норм. Порушення норм екологічного законодавства, заподіяння шкоди довкіллю, у тому числі лісам, також передбачає застосування заходів юридичної відповідальності, що пов'язано з конкретними позбавленнями та супроводжується для винного негативними наслідками, в тому числі утиском його особистих, майнових та інших прав. Такі заходи мають різні форми, розуміння яких особливо важливо для відповідальності за порушення лісового законодавства.

На практиці помилковість у виборі форми відповідальності в зазначених відносинах може призвести до неможливості чи лише часткового відновлення порушеного права чи законного інтересу [171, с. 194-198].

На законодавчому рівні форми адміністративної відповідальності визначено нормами багатьох нормативно-правових актів і тільки певна частина з них передбачена ЛК України. Такий стан законодавства негативно впливає на забезпечення завдань лісового законодавства.

Серед науковців, які досліджували питання визначення, сутності та змісту юридичної відповідальності, у тому числі співвідношення її форм, можна вказати наступних: А.П. Гетьман, В.К. Грищук, О.А. Заярний, Л.І. Каленіченко, В.В. Костицький, З.Ф. Татькова та інші. Разом з тим залишаються дискусійними питання щодо форм адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства. Перш за все, доцільно з'ясувати визначення поняття форми відповідальності, оскільки це питання є дискусійним. Досліджуючи поняття форми відповідальності, можна звернутись до визначення поняття «форма» взагалі. Так, поняття «форма» у Великому тлумачному словнику сучасної української мови подається як обриси, контури, зовнішні межі предмета, що визначають його зовнішній вигляд. З філософської точки зору вказана категорія розглядається як спосіб існування змісту, його внутрішня структура, організація і зовнішній вираз [172]. Подібні трактування вказаного поняття також закріплено у Академічному тлумачному словнику, публічному електронному словнику української мови [173; 174] і можуть бути взяті за основу для дослідження цього питання.

Для з'ясування визначення поняття форми відповідальності доцільно взяти до уваги що юридична відповідальність є обов'язком особи потерпати певні позбавлення державно-владного характеру, передбачені законом за вчинення правопорушення. У цьому випадку акцентується увага на суб'єктивному розумінні відповідальності, тобто з боку правопорушника, при цьому сутність відповідальності полягає у потерпанні винною особою позбавлень, передбачених законодавством. Відтак, зовнішній вираз такого потерпання можна вважати формою відповідальності. Для подальшого дослідження форм адміністративної відповідальності доцільно звернутись до напрацювань з цього питання в інших галузях науки.

Так у науковій літературі, зокрема цивільно-правовій та господарсько-правовій, мова йде про форми юридичної відповідальності, які визначаються як додаткові обтяження (особисті, майнові або організаційні), що

покладаються на правопорушника [175, с. 370]. Так, форма цивільно-правової відповідальності являє собою засіб вираження додаткових майнових обтяжень, що покладаються на правопорушника. Цивільне законодавство встановлює різні форми відповідальності. До них, зокрема, належать: відшкодування збитків (ст. 22 ЦК України); компенсація моральної шкоди (ст. 23 ЦК України); сплата неустойки (ст. 624 ЦК України); втрата завдатку (ст. 571 ЦК України) та інші.

Аналогічний підхід представлено і в науковій літературі і щодо форм господарсько-правової відповідальності, хоча немає єдиного підходу до визначення кількості та видів форм такої відповідальності та їх співвідношення з санкціями. Питанням форм відповідальності суб'єктів господарювання присвячено дисертацію З.Ф. Таткової, в якій проаналізовано основні форми такої відповідальності і запропоновано шляхи удосконалення положень щодо кожної із форм такої відповідальності [176]. Так, з аналізу ст. 217 ГК України слідує, що формами господарсько-правової відповідальності можна вважати відшкодування збитків; сплату штрафних санкцій; застосування оперативно-господарських санкцій та застосування адміністративно-господарських санкцій, які визначаються цією статтею як господарські санкції.

Близькою за змістом є і позиція В.К. Грищука, який вважає, що форма негативної (ретроспективної) кримінально-правової відповідальності людини розуміється як передбачений чинним КК України (спосіб застосування норми (норм) кримінального законодавства до особи, яка вчинила злочин [177, с. 93-98].

Наведені підходи не суперечать розумінню форми відповідальності як зовнішнього виразу потерпання негативних наслідків правопорушником відповідно до закону.

При дослідженні форм відповідальності доцільно розглянути співвідношення понять форми та санкції відповідальності. Завдяки полісемантичності української мови термін «санкція» використовується у

різних значеннях, що, насамперед, залежить від сфери використання. У загальній теорії права санкція розуміється як структурний елемент норми права, яка вказує на вид і міру можливої юридичної відповідальності за її порушення. Деякі вчені розглядають санкцію як примус та несприятливі наслідки для порушника правової норми. При цьому санкції притаманні наступні ознаки: це елемент норми права; виступає способом захисту правила поведінки, викладеного в диспозиції правової норми, від можливих його порушень, з метою попередити їх вчинення; це вказівка на несприятливі наслідки, що настають у разі порушення норми права; застосовується уповноваженими на притягнення до юридичної відповідальності суб'єктами [171, с. 195].

Названі ознаки рівною мірою стосуються і санкцій за адміністративні правопорушення щодо яких використовується і поняття адміністративних стягнень. В науковій літературі питанням співвідношення адміністративних санкцій та адміністративних стягнень приділяється увага. Так, на думку Т.О. Коломоєць, адміністративними стягненнями є зафіксовані в санкціях адміністративно-правових норм заходи примусу, які вживаються органами адміністративної юрисдикції щодо особи, котра вчинила адміністративне правопорушення, з метою попередження вчинення нових правопорушень як цією особою, так й іншими особами, а також виховання та покарання цієї особи [178, с. 190, 192].

В.К. Колпаков розглядає стягнення як запобіжний захід на шляху вчинення нових правопорушень з боку винного (індивідуальна превенція) і правопорушень з боку інших осіб (загальна превенція). На думку вченого покарання є необхідним засобом виховання і запобігання правопорушенням [179, с. 97].

Водночас Ю.П. Битяк адміністративне стягнення розглядає як форму реагування держави (її органів) на порушення тієї чи іншої адміністративно-правової норми, захід адміністративної відповідальності у вигляді застосування до правопорушника адміністративного примусу [31, с. 182].

О.І. Миколенко виокремлює два складники у визначенні адміністративного стягнення. На думку вченого, адміністративне стягнення – це, по-перше, міра відповідальності, встановлена законом, що застосовується до особи, яка винна у вчиненні адміністративного проступку, по-друге, правові наслідки вчинення адміністративного проступку, що полягають в осуді поведінки порушника й обмеженні його особистих благ, матеріальних і інших правових інтересів із метою покарання правопорушника, виховання його в дусі поваги законів і попередження нових правопорушень із боку як самого правопорушника, так й інших осіб [180, с. 59].

В науковій літературі пропонується три підходи щодо визначення адміністративних стягнень. Зокрема, адміністративні стягнення розглядаються: в інституційному аспекті – як елемент інституту адміністративної відповідальності; у нормативно-структурному аспекті – як елемент у структурі правової норми, тобто санкція правової норми; як вид адміністративної-правової санкції – як форма державного примусу [23, с. 35].

Санкція, що застосовується за вчинення адміністративного правопорушення, за визначенням Л.В. Шестак – це форма і міра адміністративної відповідальності, визначена законодавцем як можливе покарання за вчинення протиправного діяння [181, с. 196].

Виходячи з аналізу поняття санкції, як міри відповідальності та поняття форми відповідальності, як зовнішнього виразу потерпання, можна дійти висновку щодо співвідношення вказаних діалектичних категорій як змісту (санкція) та форми. Зазначені положення покладено в основу дослідження форм адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства [171, с. 195].

З урахуванням проведеного раніш аналізу щодо юридичної відповідальності в цілому та адміністративної зокрема, наукових точок зору щодо форм відповідальності, для подальшого дослідження, за основу доцільно взяти таке розуміння форми відповідальності як зовнішнього виразу потерпання негативних додаткових наслідків особистого, майнового чи

організаційного характеру фізичною або юридичною особою за вчинення правопорушення [171, с. 195]. Зазначене визначення повною мірою стосується і адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства. Хоча співвідношення понять санкція, стягнення та форма адміністративної відповідальності залишаються дискусійними. Так, на думку Л.В. Шестак адміністративні стягнення (санкції) – це форма і міра юридичного осуду винного, протиправної поведінки, у результаті якої порушник у чомусь обмежується, позбавляється певних благ чи цінностей; на нього з моменту виконання санкції здійснюється каральний та профілактичний вплив [181, с. 196].

Водночас, з урахуванням вище запропонованого визначення, форми відповідальності та раніш уточненого визначення адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, формою останньої пропонується вважати зовнішній вираз потерпання негативних додаткових наслідків організаційного, майнового або особистого характеру (адміністративних стягнень) фізичною або юридичною особою за вчинення адміністративних правопорушень в сфері використання лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення.

Форми адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства можна поділити на основні та додаткові. До основних форм адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства відноситься: стягнення штрафу; припинення лісових відносин або відповідної діяльності. Додатковими формами такої відповідальності можуть бути позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення.

Найбільш поширеною основною формою адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є стягнення штрафу. Штраф є одним із усталених адміністративних стягнень, закріплених діючим законодавством. Відповідно до ст. 27 КУпАП штраф є грошовим стягненням,

що накладається на громадян, посадових та юридичних осіб за адміністративні правопорушення у випадках і розмірі, встановлених КУпАП та іншими законами України. Адміністративний штраф має фіксований, встановлений КУпАП грошовий вираз і стягується примусово у разі вчинення правопорушення.

На думку М.В. Гордійчук та Н.М. Котенко призначення штрафу, полягає в тому, щоб, впливаючи на свідомість правопорушників, попереджати нові порушення з боку винного (приватна превенція) та правопорушення інших осіб (загальна превенція). Крім того вчені вказують на вибірковість штрафу, яка підкреслюється притаманним кожному адміністративному стягненню особистим характером правообмежувального впливу [182, с. 168]. Д.М. Лук'янець обґрунтовує необхідність забезпечення відповідності адміністративних стягнень у вигляді штрафу рівню фактичних доходів правопорушника та встановлення таких розмірів штрафів, щоб інтерес у уникненні адміністративної відповідальності переважав інтерес у вчиненні адміністративного правопорушення і, таким чином, утримував би особу від його вчинення [24, с. 10].

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення адміністративної відповідальності у вигляді штрафу» від 7 лютого 1997 р. за одиницю обчислення адміністративного штрафу прийнято неоподатковуваний мінімум доходів громадян [183].

Розмір штрафів за порушення лісового законодавства для громадян встановлено від одного до дев'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а для посадових осіб від трьох до однієї тисячі восьмисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Для дослідження такої форми адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства як стягнення штрафу, представляє інтерес аналіз розміру штрафів який представлено у таблиці 2.3.1 та 2.3.2.

Таблиця 2.3.1 Розмір штрафу, що накладається на громадян за порушення лісового законодавства

№	Розмір штрафу	Правопорушення	Юридична підстава
<i>Низький розмір штрафу від одного до трьох нмдг (від 17 до 51 грн.)</i>			
1.	від одного до трьох нмдг від 17 до 51 грн.	Здійснення лісових користувань не у відповідності з метою або вимогами, передбаченими в лісорубному квитку (ордері) або лісовому квитку	ст. 67 КУпАП
2.		Пошкодження сінокосів і пасовищних угідь на землях державного лісового фонду	ст. 69 КУпАП
3.		Самовільне сінокосіння і пасіння худоби в лісах і на землях державного лісового фонду, не вкритих лісом, самовільне збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід і т. ін. на ділянках, де це заборонено або допускається тільки за лісовими квитками	ч. 1 ст. 70 КУпАП
4.		Збирання дикорослих плодів, горіхів, ягід і т. ін. з порушенням установлених строків їх збирання	ч. 2 ст. 70 КУпАП
5.		Знищення або пошкодження лісоосушувальних каналів, дренажних систем і шляхів на землях державного лісового фонд	ст. 74 КУпАП
6.		Знищення або пошкодження відмежувальних знаків у лісах	ст. 75 КУпАП
7.		Знищення корисної для лісу фауни	ст. 76 КУпАП
<i>Середній розмір штрафу від трьох до шістдесяти нмдг (від 51 до 1020 грн.)</i>			
8.	від трьох до семи нмдг від 51 до 119 грн.	Самовільна переуступка права лісокористування, а також укладення інших угод, які в прямій чи прихованій формі порушують право державної власності на ліси	ст. 49 КУпАП
9.	від трьох до шести нмдг	Знищення або пошкодження підросту в лісах	ст. 66 КУпАП

	від 51 до 102 грн.		
10.	від п'яти до десяти нмдг від 85 до 170 грн.	Використання ділянок земель державного лісового фонду для розкорчовування, спорудження будівель, переробки деревини, влаштування складів і т. ін. без належного дозволу на використання цих ділянок	ст. 63 КУпАП
11.	від шести до чотирнадцяти нмдг від 102 до 238 грн.	Порушення встановленого порядку використання лісосічного фонду, заготівлі і вивезення деревини та заготівлі живиці	ст. 64 КУпАП
12.	від дев'яти до п'ятнадцяти нмдг від 153 до 255 грн.	Невиконання законних розпоряджень чи приписів, інших законних вимог посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, радіаційної безпеки або охорону природних ресурсів, ненадання їм необхідної інформації або надання неправдивої інформації, вчинення інших перешкод для виконання покладених на них обов'язків	ст. 188 ⁵ КУпАП
13.	від двадцяти п'яти до п'ятдесяти нмдг від 425 до 850 грн.	Засмічення лісів відходами	ст. 73 КУпАП
14.	від тридцяти до сорока п'яти нмдг від 510 до 765 грн.	Знищення або пошкодження пожезахисних лісових смуг, захисних лісових насаджень вздовж берегів річок, каналів, навколо водних об'єктів, гідротехнічних споруд, на смугах відводу автомобільних доріг, залізниць та інших захисних лісових насаджень	ст. 65 ¹ КУпАП
15.	від тридцяти до	Незаконна порубка і пошкодження дерев або чагарників; перевезення, зберігання незаконно зрубаних дерев	ч. 1 чт. 65 КУпАП

	шістдесяти нмдг від 510 до 1020 грн.	або чагарників; знищення або пошкодження лісових культур, сіянців або саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях, а також молодняка природного походження і самосіву на площах, призначених під лісовідновлення	
16.	від тридцяти до дев'яноста нмдг від 510 до 1530 грн.	Пошкодження лісу стічними водами, хімічними речовинами, нафтою і нафтопродуктами, промисловими і комунально-побутовими викидами, відходами і покидьками, що спричиняє його усихання чи захворювання	ст. 72 КУпАП
<i>Високий розмір штрафу від шістдесяти до дев'ятисот нмдг (від 1020 до 15300 грн)</i>			
17.	від шістдесяти до дев'яноста нмдг від 1020 до 1530 грн.	Незаконна порубка і пошкодження дерев або чагарників; перевезення, зберігання незаконно зрубаних дерев або чагарників; знищення або пошкодження лісових культур, сіянців або саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях, а також молодняка природного походження і самосіву на площах, призначених під лісовідновлення, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень	ч. 2 ст. 65 КУпАП
18.	від дев'яноста до двохсот сімдесяти нмдг від 1530 до 4590 грн.	Порушення вимог пожежної безпеки в лісах	ч. 1 ст. 77 КУпАП
19.	від ста до двохсот нмдг від 1700 до 3400 грн.	Порушення вимог з охорони пралісів, квазіпралісів, природних лісів, а саме: випасання худоби, промислова заготівля недеревинних лісових продуктів, проїзд транспортних засобів (крім доріг загального користування та служби лісової охорони)	ч. 2 ст. 68 КУпАП
20.	від двохсот сімдесяти до	Знищення або пошкодження лісу внаслідок необережного поводження з	ч. 2 ст. 77 КУпАП

	дев'ятисот нмдг від 4590 до 15300 грн.	вогнем, а також порушення вимог пожежної безпеки в лісах, що призвело до виникнення лісової пожежі або поширення її на значній площ	
--	---	--	--

Розміри штрафів, що накладаються на громадян за порушення лісового законодавства можна розділити на три групи низький, середній та високий. Звертає на себе увагу те, що за третину порушень лісового законодавства встановлено розмір від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що на сьогодні складає від 17 до 51 гривні, тобто суму, що є досить низькою і ніяк не може сприяти забезпеченню мети адміністративної відповідальності.

Середній розмір штрафів передбачено за дев'ять порушень лісового законодавства в межах від трьох до шестидесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян що складає від 51 до 1020 грн. Отже, такий розмір встановлено за переважну більшість зазначених порушень, тоді як розмір штрафів незначною мірою співвідноситься з характером та негативним впливом тих порушень за які вони встановлені, що можна прослідкувати за вищенаведеною таблицею.

Високі розміри штрафів для громадян за порушення лісового законодавства встановлено за чотири правопорушення у розмірі від шістдесяти до дев'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що складає від 1020 до 15300 грн. Хоча високий розмір штрафу передбачено лише за одне порушення лісового законодавства, а саме в розмірі від двохсот сімдесяти до дев'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що складає від 4590 до 15300 грн. за знищення або пошкодження лісу внаслідок необережного поводження з вогнем, а також порушення вимог пожежної безпеки в лісах, що призвело до виникнення лісової пожежі або поширення її на значній площ.

Таблиця 2.3.2 Розмір штрафу, що накладається на посадових осіб за порушення лісового законодавства

№	Розмір штрафу	Правопорушення	Юридична підстава
<i>Низький розмір штрафу від трьох до семи нмдг (від 51 до 119 грн.)</i>			
1.	від трьох до семи нмдг від 51 до 119 грн.	Здійснення лісових користувань не у відповідності з метою або вимогами, передбаченими в лісорубному квитку (ордері) або лісовому квитку	ст. 67 КУпАП
2.		Пошкодження сінокосів і пасовищних угідь на землях державного лісового фонду	ст. 69 КУпАП
3.		Самовільне сінокосіння і пасіння худоби в лісах і на землях державного лісового фонду, не вкритих лісом, самовільне збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід і т. ін. на ділянках, де це заборонено або допускається тільки за лісовими квитками	ч. 1 ст.70 КУпАП
4.		Збирання дикорослих плодів, горіхів, ягід і т. ін. з порушенням установлених строків їх збирання	ч. 2 ст.70 КУпАП
5.		Знищення або пошкодження лісоосушувальних каналів, дренажних систем і шляхів на землях державного лісового фонд	ст. 74 КУпАП
6.		Знищення або пошкодження відмежувальних знаків у лісах	ст. 75 КУпАП
7.		Знищення корисної для лісу фауни	ст. 76 КУпАП
<i>Середній розмір штрафу від п'яти до шістдесяти нмдг (від 85 до 1020 грн.)</i>			
8.	від п'яти до восьми нмдг від 85 до 136 грн.	Самовільна переуступка права лісокористування, а також укладення інших угод, які в прямій чи прихованій формі порушують право державної власності на ліси	ст. 49 КУпАП
9.	від семи до десяти нмдг	Знищення або пошкодження підросту в лісах	ст. 66 КУпАП

	від 119 до 170 грн.		
10.	від дев'яти до вісімнадцяти нмдг від 153 до 306 грн.	Використання ділянок земель державного лісового фонду для розкорчовування, спорудження будівель, переробки деревини, влаштування складів і т. ін. без належного дозволу на використання цих ділянок	ст. 63 КУпАП
11	від десяти до шістнадцяти нмдг від 170 до 272 грн.	Порушення встановленого порядку використання лісосічного фонду, заготівлі і вивезення деревини та заготівлі живиці	ст. 64 КУпАП
12.	від п'ятнадцяти до тридцяти п'яти нмдг від 255 до 595 грн.	Введення в експлуатацію нових і реконструйованих підприємств, цехів, агрегатів, транспортних шляхів, магістральних трубопроводів, комунальних та інших об'єктів, не забезпечених обладнанням, що запобігає шкідливому впливу на стан і відтворення лісів	ст. 71 КУпАП
13.	від п'ятнадцяти до сорока п'яти нмдг від 255 до 765 грн.	Невиконання законних розпоряджень чи приписів, інших законних вимог посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, радіаційної безпеки або охорону природних ресурсів, ненадання їм необхідної інформації або надання неправдивої інформації, вчинення інших перешкод для виконання покладених на них обов'язків	ст. 188 ⁵ КУпАП
14	від п'ятидесяти до ста нмдг від 850 до 1700 грн.	Порушення правил та інструкцій по відновленню, поліпшенню стану і породного складу лісів, підвищенню їх продуктивності, а також по використанню ресурсів спілої деревини	ч. 1 ст. 68 КУпАП

15.	від п'ятдесяти до ста нмдг від 850 до 1700 грн.	Засмічення лісів відходами	ст. 73 КУпАП
16	від шістдесяти до дев'яноста нмдг від 1020 до 1530 грн.	Знищення або пошкодження полезахисних лісових смуг, захисних лісових насаджень вздовж берегів річок, каналів, навколо водних об'єктів, гідротехнічних споруд, на смугах відводу автомобільних доріг, залізниць та інших захисних лісових насаджень	ст. 65 ¹ КУпАП
<i>Високий розмір штрафу від ста до однієї тисячі вісімсот нмдг (від 1700 до 30600 грн)</i>			
17.	від ста до двохсот нмдг від 1700 до 3400 грн	Порушення вимог з охорони пралісів, квазіпралісів, природних лісів, а саме: випасання худоби, промислова заготівля недеревинних лісових продуктів, проїзд транспортних засобів (крім доріг загального користування та служби лісової охорони)	ч. 2 ст. 68 КУпАП
18.	від ста п'ятдесяти до двохсот п'ятдесяти нмдг від 2550 до 4250 грн.	Пошкодження лісу стічними водами, хімічними речовинами, нафтою і нафтопродуктами, промисловими і комунально-побутовими викидами, відходами і покидьками, що спричиняє його усихання чи захворювання	ст. 72 КУпАП
19.	від ста п'ятдесяти до трьохсот нмдг від 2550 до 5100 грн	Незаконна порубка і пошкодження дерев або чагарників; перевезення, зберігання незаконно зрубаних дерев або чагарників; знищення або пошкодження лісових культур, сіянців або саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях, а також молодняка природного походження і самосіву на площах, призначених під лісовідновлення	ч. 1 ст. 65 КУпАП
20.	від двохсот сімдесяти до дев'ятисот нмдг від 4590 до 15300 грн	Порушення вимог пожежної безпеки в лісах	ч. 1 ст. 77 КУпАП

21.	від шестисот до дев'ятисот нмдг від 10200 до 15300 грн	Незаконна порубка і пошкодження дерев або чагарників; перевезення, зберігання незаконно зрубаних дерев або чагарників; знищення або пошкодження лісових культур, сіянців або саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях, а також молодняка природного походження і самосіву на площах, призначених під лісовідновлення, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень	ч. 2 ст. 65 КУпАП
22.	від шістсот тридцяти до однієї тисячі восьмисот нмдг від 10710 до 30600 грн	Знищення або пошкодження лісу внаслідок необережного поводження з вогнем, а також порушення вимог пожежної безпеки в лісах, що призвело до виникнення лісової пожежі або поширення її на значній площі	ч. 2 ст. 77 КУпАП

Розмір штрафів, що накладаються на посадових осіб за порушення лісового законодавства можна також розділити на три групи низький, середній та високий. Наведені в таблиці дані вказують на те, що за сім порушень лісового законодавства, які вчиняються посадовими особами, встановлено розмір штрафів від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що на сьогодні складає від 51 до 119 гривень, що дорівнює 1.7% від мінімальної заробітної плати, встановленої на 01.01.2024 року.

Такий розмір штрафів на посадових осіб фактично означає відсутність адміністративної відповідальності за третину порушень лісового законодавства.

Середній розмір штрафів передбачений за дев'ять порушень лісового законодавства в межах від п'яти до шестидесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що складає від 85 до 1020 грн. Як слідує з таблиці 2.3.2, максимальний розмір штрафу на посадових осіб складає 14,4% від мінімальної заробітної плати, встановленої станом на 01.01.2024 року, а отже не може бути

стимулюючим фактором дотримання посадовими особами норм лісового законодавства.

Високий розмір штрафів для посадових осіб за порушення лісового законодавства встановлено за шість порушень у розмірі від ста до однієї тисячі восьмисот неоподаткованих мінімумів доходів громадян, що складає від 1700 до 30600 грн. Аналіз співставлення таких розмірів штрафів та порушень лісового законодавства за які вони передбачені дозволяє дійти висновку що мета адміністративної відповідальності по суті забезпечується при незначній кількості порушень.

Наведені в таблицях дані щодо розміру штрафів як громадян так і посадових осіб за порушення лісового законодавства, переконливо свідчить про необхідність їх зміни, оскільки нині встановлені розміри штрафів знецінюють адміністративну відповідальність за порушення такого законодавства. На необхідність збільшення штрафів вказує аналіз законодавства інших країн, зокрема Кодекс про адміністративні правопорушення Литовської республіки. У Кодексі встановлено мінімальний розмір штрафу 10 євро (ч. 1 ст. 277) та максимальний 6000 євро (ч. 7-8 ст. 272-274), які різняться залежно від суб'єкта відповідальності, ступеня суспільної небезпеки, об'єкта посягання та повторності [77]. Певний інтерес щодо застосування штрафу як виду стягнення за адміністративні лісові порушення представляє лісове законодавство Австрії. Так, Федеральний Закон про ліси містить три групи розмірів штрафів, що застосовуються за адміністративні лісопорушення залежно від об'єкта посягання скоєних порушень, серед яких: до 7270 євро, до 3630 євро та до 360 євро [78].

Дослідження питання розміру штрафів потребує зусиль фахівців різних напрямів, зокрема, спеціалістів лісового господарства, екологів, економістів та юристів. Тому це питання не було предметом детального дослідження в дисертаційній роботі і обмежено лише постановкою проблеми.

До основних форм адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства відноситься припинення лісових відносин або

відповідної діяльності. Як зазначалось раніш, припинення лісокористування може мати місце у разі таких дій юридичних осіб, як використання лісових ресурсів способами, які завдають шкоду навколишньому природному середовищу, не забезпечують збереження оздоровчих, захисних та інших корисних властивостей лісів, негативно впливають на їх стан і відтворення та використання лісової ділянки не за цільовим призначенням (ст. 22 ЛК України). Таке стягнення може бути застосовано і до фізичних осіб, у разі порушення правил і норм, умов спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів; використання лісових ресурсів способами, які негативно впливають на стан і відтворення лісів, призводять до погіршення навколишнього природного середовища; порушення встановлених строків справляння збору за використання лісових ресурсів; використання лісової ділянки не за цільовим призначенням (ст. 78 ЛК України). Припиняти, відповідно до словника української мови, означає переставати виконувати або переривати на якийсь час яку-небудь дію, діяльність, якийсь процес [184]. Припинення лісокористування полягає у забороні або зупиненні виконання певних дій лісокористувачів компетентним органом, у тому числі на деякий час. До таких дій можна віднести: побічні лісові користування; заготівля другорядних лісових матеріалів. Таке припинення здійснюється шляхом анулювання лісорубного або лісового квитка органом, який видав такі дозволи.

Припинення діяльності фізичних та юридичних осіб як форма відповідальності можливе на підставі частини другої ст. 10 та частини третьої ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», відповідно до яких така діяльність, що завдає шкоди навколишньому природному середовищу, може бути припинена за рішенням суду. Процес припинення юридичної особи за судовим рішенням здійснюється в два етапи. На першому етапі державний реєстратор вносить інформацію про судові рішення щодо припинення юридичної особи до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців. На другому етапі відбувається державна реєстрація припинення юридичної особи за судовим рішенням [185].

Коли таку діяльність здійснює лісокористувач, то припинення лісокористування відповідно до ст. 78 ЛК України може бути підставою для припинення діяльності такого суб'єкта. У такому разі Державна екологічна інспекція може обмежити чи зупинити (тимчасово) в установленому порядку діяльність підприємств, установ та організацій незалежно від їх підпорядкування та форми власності, якщо вона здійснюється з порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, вимог дозволів на використання природних ресурсів (п. 3 ст. 29² ЛК України).

Умовою застосування такого стягнення є наявність шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу, у тому числі лісам та лісовим ресурсам. Така шкода розраховується, як зазначалось раніше, на підставі рішення екологічної (інженерно-екологічної, судово-екологічної) експертизи з використанням такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу підприємствами, установами, організаціями та громадянами.

Основні форми відповідальності за порушення лісового законодавства доцільно доповнити такою формою адміністративної відповідальності як виконання суспільно корисних робіт, які передбачені ст. 31¹ КУпАП, що полягають у виконанні особою, яка вчинила адміністративне правопорушення, оплачуваних робіт. При цьому вид таких робіт та перелік об'єктів, на яких такі роботи повинні виконувати порушники, визначає відповідний орган місцевого самоврядування. Такі роботи призначаються районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею) на строк від ста двадцяти до трьохсот шістдесяти годин і виконуються не більше восьми годин, а неповнолітніми - не більше двох годин на день. Крім того існують обмеження щодо суб'єктів застосування суспільно корисних робіт, а саме такі роботи не застосовуються до осіб з інвалідністю першої або другої групи, вагітним жінкам, жінкам, старше 55 років та чоловікам, старше 60 років. Застосування такого виду стягнення доцільно при скоєнні порушень лісового законодавства у разі, коли такі роботи впливають на стан лісів, та безпосередньо пов'язані з лісовідновленням, підтриманням лісу у безпечному стані та іншими роботами

щодо покращення стану лісів. До таких робіт можливо віднести: збір сміття у лісі, виконання окремих додаткових робіт у лісових розсадниках та лісових плантаціях, пов'язаних з вирощуванням лісів. Вказане стягнення можливо застосовувати за таке порушення як знищення або пошкодження лісових культур, сіянців або саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях, а також молодняка природного походження і самосіву на площах, призначених під лісовідновлення (ст. 65 КУпАП) та засмічення лісів відходами (ст. 73 КУпАП) як альтернативу штрафу, зокрема для громадян. Для цього необхідно доповнити абзац другий частини першої ст. 65 КУпАП словами «або на громадян виконання суспільно корисних робіт на строк від ста двадцяти до ста п'ятдесяти годин» після слів «громадян» в кінці абзацу; абзац другий частини другої ст. 65 КУпАП словами «або на громадян виконання суспільно корисних робіт на строк від ста п'ятидесяти до двохсот годин» після слів «громадян» в кінці абзацу; абзац другий ст. 73 КУпАП словами «або на громадян виконання суспільно корисних робіт на строк від ста двадцяти до ста п'ятдесяти годин» після слів «громадян» в кінці абзацу.

Представляє певний інтерес використання такої основної форми відповідальності за порушення лісового законодавства як позбавлення волі у Федеральному Законі про ліси Австрії. Така основна форма адміністративної відповідальності поділяється на три види, серед яких позбавлення волі до чотирьох тижнів, до двох та одного тижнів, що може застосовуватися залежно від ступеня суспільної небезпеки правопорушень [78].

До додаткової форми адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства відноситься позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Вказана форма такої відповідальності передбачена ст. 30 КУпАП, яка застосовується судом строком від шести місяців до одного року. Застосування вказаної форми можливе без вказівки на те у санкції відповідної статті Особливої частини КУпАП, у разі визнання судом неможливості збереження за правопорушником права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Так, завданнями лісової охорони

відповідно до Положення про державну лісову охорону, лісову охорону інших постійних лісокористувачів та власників лісів [69] є забезпечення охорони лісів від пожеж, незаконних рубок, шкідників і хвороб, пошкодження внаслідок антропогенного та іншого шкідливого впливу та запобігання злочинам і адміністративним правопорушенням у сфері лісового та мисливського господарства, а також використання лісових ресурсів і мисливських тварин. Для виконання цих завдань відповідно до п. 7 вищевказаного Положення посадові особи лісової охорони наділені відповідними повноваженнями, а саме: безперешкодно обстежувати в установленому законодавством порядку ліси, що перебувають у власності чи користуванні громадян і юридичних осіб; перевіряти в установленому порядку в громадян і юридичних осіб наявність дозволів та інших документів на використання лісових ресурсів і користування лісами та на право полювання і використання ресурсів державного мисливського фонду; складати протоколи та розглядати відповідно до законодавства справи про адміністративні правопорушення, правопорушення у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів, а також у галузі мисливського господарства та полювання; зупиняти на території лісового фонду транспортні засоби та проводити огляд транспортних засобів, знарядь, добутих деревини та інших продуктів лісу; вилучати в установленому законом порядку у громадян і юридичних осіб, які порушили лісове законодавство, документи на право використання лісових ресурсів, добути деревину та інші продукти лісу та знаряддя правопорушень та інші.

У разі неналежного здійснення вказаних повноважень посадовими особами лісогосподарських підприємств та з урахуванням характеру адміністративного правопорушення, вчиненого такою особою, а також інших обставин справи суд може визнати за неможливе збереження за нею права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у разі, коли їх дії кваліфікуються як адміністративне правопорушення.

В такому випадку до посадової особи лісогосподарського підприємства, може застосовуватися стягнення у формі позбавлення права займати таку посаду як додаткове. Таке стягнення безпосередньо за порушення лісового законодавства, не передбачені у ст. 49, 63-77 та ст. 188⁵ КУпАП. Водночас, відповідно до ст. 30 КУпАП позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може призначатися судом на строк від шести місяців до одного року, незалежно від того, чи передбачене воно в санкції статті Особливої частини КУпАП. Отже, таке стягнення може бути застосовано до будь-якої посадової особи при скоєнні нею будь-якого порушення, за яке передбачена адміністративна відповідальність.

До додаткової форми адміністративної відповідальності відноситься конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, що передбачено ст. 29 КУпАП. Вказана форма може застосовуватися у разі здійснення діяльності пов'язаної з використанням лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення та полягає у примусовій безоплатній передачі цього предмета у власність держави за рішенням суду. На застосування такого виду стягнення впливає тяжкість скоєного порушення лісового законодавства та безпосередньо наслідки вчиненого. У разі, коли виявлене порушення лісового законодавства здійснюється не вперше також можливе застосування конфіскації предмета, який став знаряддям вчинення такого правопорушення. Крім того на застосування такого виду стягнення впливає заподіяна шкода лісу та лісовим ресурсам. Шкода, яка спричинена діями порушника може розглядатися як кваліфікуюча ознака при призначенні окремих адміністративних стягнень з урахуванням порядку розрахування збитків заподіяної шкоди. Конфіскації можуть підлягати бензопили, коси, транспортні засоби та інші що використовувалися порушником для вчинення відповідного порушення лісового законодавства. Так, наприклад, при незаконній порубці дерев або чагарників (ст. 65 КУпАП) може бути конфісковано бензопилу, якою безпосередньо здійснювалась незаконна порубка дерев або чагарників.

Таке стягнення може бути застосоване також, при здійсненні самовільного сінокосіння (ст. 70 КУпАП), зокрема, може бути конфісковано косу за допомогою якою було скоєне таке порушення. Крім того, у разі засмічення лісів відходами (ст. 73 КУпАП), з урахування тяжкості вчиненого порушення, а саме шкоди заподіяної лісу таким засміченням, можливе застосування конфіскації транспортного засобу за допомогою або з використанням якого здійснювалось таке порушення. Важливо відмітити, що конфіскації підлягає тільки те, що знаходиться у приватній власності, тоді як те, що знаходиться у використанні конфіскації не підлягає, на що зверталась увага у науковій літературі [186, с. 153]. На доцільність використання цієї форми вже зверталась увага в науковій літературі, зокрема щодо її застосування при видобуванні корисних копалин як місцевого так і загальнодержавного значення [45, с. 143], що є не менш важливим при знищенні чи пошкодженні лісових ресурсів.

Цікавим є досвід Литовської республіки стосовно застосування конфіскації, як адміністративного стягнення, відповідно до якого за окремі правопорушення зазначено що конфіскація є обов'язковим стягненням яке має бути застосоване у разі скоєння такого порушення (ст. 272-274) [77]. Крім того аналіз Лісового кодексу Франції також вказує на обов'язковість застосування конфіскації речі, яка була використана або призначена для вчинення порушення, а також речі, яка є його продуктом поряд зі штрафом у разі вчинення окремих порушень лісового законодавства (ст. R261-2, ст. R261-3, ст. R261-8) [5].

Наведені додаткові форми адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства можуть бути застосовані поряд із основними. Крім того КУпАП передбачено й інші додаткові форми адміністративної відповідальності, які, наразі, не передбачено за порушення лісового законодавства, проте в подальшому вони можуть бути розповсюджені і на такі відносини, зокрема: оплатне вилучення предмета,

який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення.

Оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення передбачено ст. 29 КУпАП, що полягає в примусовому забиранні предмета, який є знаряддям вчинення правопорушення та поверненні порушнику вартості вилученого майна, з відрахуванням витрат по реалізації вилученого на підставі рішення суду. Вилученню підлягає тільки те майно, яке стало безпосереднім предметом або знаряддям вчинення порушення лісового законодавства. Таке майно підлягає продажу в спеціальних установах. Для цього потребується забезпечення зберігання вилученого у порушника майна. При цьому необхідно проводити експертизу по оцінці такого майна, з урахування зносу та інших характеристик для встановлення його вартості для продажу. Серед такого майна може бути, наприклад, транспортний засіб, за допомогою якого було здійснено засмічення лісу відходами виробництва. У такому разі, на підставі рішення суду, можливе застосування оплатного вилучення предмета, який став знаряддям вчинення порушення лісового законодавства до порушника, у разі, коли таке вилучення визнано доцільним.

Таким чином до основних форм адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства відносяться: стягнення штрафу, припинення лісових відносин або відповідної діяльності та виконання суспільно корисних робіт, до додаткових форм такої відповідальності: позбавлення права обіймати певні посади, або займатися певною діяльністю, конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення та оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення.

Отже, форми адміністративної відповідальності доцільно розглядати як основні та додаткові. Основні це які передбачені статтею КУпАП. Додаткові застосовуються в індивідуальному порядку, можуть мати тимчасовий

характер в залежності від тяжкості порушення, обставин, характеру порушення, способу здійснення.

Питання форм адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, як зазначалось раніш, безпосередньо пов'язані зі змістом таких форм, тобто адміністративних стягнень. В науці адміністративного права є усталеною позиція щодо таких стягнень як певних втрат правопорушника різного характеру.

На поділ адміністративних стягнень за характером та орієнтацією безпосереднього впливу, прояву їх ресурсу на особисті (попередження, громадські роботи, виправні роботи, адміністративний арешт, позбавлення спеціального права, адміністративне видворення), майнові (штраф, конфіскація, оплатне вилучення предмету), вказує і Т.О. Коломоєць [187, с. 105-106].

Ю. Ведерніков та В. Шкарупа зазначають, що адміністративні стягнення – це матеріалізований вияв адміністративної відповідальності, негативний правовий наслідок неправомірної поведінки особи, яка вчинила адміністративний проступок і повинна відповісти за свій протиправний вчинок та понести за це відповідне покарання у вигляді певних несприятливих заходів морального, матеріального, та фізичного впливу [188, с. 153].

Адміністративне стягнення, на думку Є.В. Шульги, не є єдиним заходом адміністративної відповідальності, а лише однією з її форм. Змістом адміністративних стягнень є позбавлення або обмеження деліквентів певних прав, благ, тобто притерпіння вказаними особами різного роду несприятливих наслідків [189, с. 169]. З позиції С.Л. Дембіцької адміністративне стягнення визначається як реакція держави примусового характеру на вчинене адміністративне правопорушення, що застосовується визначеним колом уповноважених владних суб'єктів в межах чітко закріпленої в законі процедури до особи порушника з метою виховання такої особи, загальної та спеціальної превенції правопорушень, а також кари, і полягає в обов'язку

правопорушника зазнавати обмежень майнового, морального та особистого характеру [190, с. 129].

На думку Н.В. Павловської адміністративні стягнення є каральними, «штрафними» санкціями, які виявляються в позбавленні винного певних прав та привілеїв. У такий спосіб досягається мета – стягнення з правопорушника. За вчинений проступок він позбавляється якогось суб'єктивного права, обмежується його правосуб'єктність та на нього накладаються певні «штрафні» обов'язки [191, с. 165-166].

О.В. Панасюк пропонує класифікувати адміністративні стягнення залежно від характеру позбавлень (наслідків), які вони спричиняють особі, що притягується до адміністративної відповідальності: адміністративні стягнення, що спричиняють наслідки морального характеру (практично всі види адміністративних стягнень); адміністративні стягнення, що спричиняють наслідки особистісного характеру: попередження; адміністративний арешт; арешт з утриманням на гауптвахті; адміністративні стягнення, що спричиняють наслідки майнового характеру: штраф, оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення або грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення, виправні роботи; адміністративні стягнення, що спричиняють наслідки організаційно-правового характеру – позбавлення спеціального права; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; адміністративне видворення за межі України іноземців і осіб без громадянства за вчинення адміністративних правопорушень, які грубо порушують правопорядок [192, с. 129-130].

З урахуванням наведених точок зору та запропонованого раніше визначення адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства можна стверджувати що наслідками застосування

адміністративних стягнень можуть бути втрати організаційного, майнового та особистого характеру.

З наведених загальних підходів до негативного впливу адміністративних стягнень можна зробити висновок що такі стягнення за порушення лісового законодавства є втратами організаційного, майнового або особистого характеру.

До втрат організаційного характеру може бути віднесено втрати при застосуванні такого стягнення як припинення лісових відносин та відповідної діяльності. При застосування такого адміністративного стягнення як припинення лісових відносин, втрати полягають у неможливості лісокористувачів користуватися корисними властивостями лісів у культурно-оздоровчих, рекреаційних, туристичних, освітньо-виховних цілях, а також неможливості здійснювати господарську діяльність в лісах та отримувати продукцію і доходи від її реалізації (ст. 20 ЛК України). При застосуванні такого адміністративного стягнення як припинення діяльності, у разі завдання шкоди лісу, втрати полягають у припиненні виробництва будь-якої продукції у тому числі лісопродукції, наданні послуг в сфері діяльності, якою займається відповідне підприємство, результатом діяльності якого стало спричинення шкоди лісам та лісовим ресурсам; неможливості укладання відповідних договорів та виконання діючих.

До основного виду втрат майнового характеру за порушення лісового законодавства відноситься стягнення штрафу, що полягає у позбавлення порушника матеріальних благ, тобто грошових коштів. Стягнення штрафу застосовується як основне за скоєння порушень лісового законодавства передбачених КУпАП. Як зазначалось раніш, розмір таких втрат розрізняється для фізичних та посадових осіб і залежить від характеру дій порушника, тяжкості порушення, обставин та способу здійснення.

До втрат майнового характеру за порушення лісового законодавства при застосуванні конфіскації може бути віднесено позбавлення порушника права приватної власності на майно. В такому разі порушник втрачає право

користування, володіння та розпорядження таким майном та повну вартість конфіскованого майна без будь-якої компенсації.

Ще одним видом втрат майнового характеру за порушення лісового законодавства є втрати при застосуванні оплатного вилучення майна. Такі втрати полягають у позбавленні порушника права приватної власності на майно з поверненням йому вартості такого майна вирученої при його реалізації з відрахуванням плати за реалізацію цього майна.

До втрат особистого характеру за порушення лісового законодавства при застосуванні таких стягнень як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може бути віднесено позбавлення порушника права виконувати роботу за відповідним рівнем кваліфікації, права на роботу відповідно до отриманої кваліфікації та досвіду роботи.

Отже, змістом форм адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є втрати організаційного, майнового та особистого характеру, що можуть бути наслідками застосування адміністративних стягнень.

З урахуванням наведених точок зору та запропонованого раніше визначення адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства можна стверджувати що наслідками застосування адміністративних стягнень можуть бути втрати організаційного, майнового та особистого характеру.

Питання форм адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, як зазначалось раніш, безпосередньо пов'язані зі змістом таких форм, тобто адміністративних стягнень. В науці адміністративного права є усталеною позиція щодо таких стягнень як певних втрат правопорушника різного характеру.

З наведених загальних підходів до негативного впливу адміністративних стягнень можна зробити висновок що такі стягнення за порушення лісового законодавства є втратами організаційного, майнового або особистого характеру.

Висновки до підрозділу 2.3

Таким чином на підставі проведеного аналізу питань щодо форм адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства запропоновано таку форму відповідальності вважати зовнішнім виразом потерпання негативних додаткових наслідків організаційного, майнового або особистого характеру (адміністративних стягнень) фізичною або юридичною особою за вчинення адміністративних правопорушень в сфері використання лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення.

Доопрацьовано види форм адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства шляхом їх поділу на основні та додаткові, за такими критеріями як: підстави та міри відповідальності. До основних форм такої відповідальності запропоновано віднести: стягнення штрафу; припинення лісових відносин або відповідної діяльності, виконання суспільно корисних робіт.

Обґрунтовано віднесення такої форми відповідальності як виконання суспільно корисних робіт до основних форм адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства як альтернативну стягненню штрафу, зокрема для громадян, за такі порушення як знищення або пошкодження лісових культур, сіянців або саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях, а також молодняка природного походження і самосіву на площах, призначених під лісовідновлення (ст. 65 КУпАП) та засмічення лісів відходами (ст. 73 КУпАП).

До додаткових форм адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства запропоновано віднести: позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення.

Уточнено зміст форм адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства як втрат організаційного, майнового та особистого характеру, що можуть бути наслідками застосування адміністративних стягнень.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Таким чином, наведений вище аналіз підстав адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, суб'єктів та форм такої відповідальності дає можливість зробити наступні висновки та пропозиції.

1. Констатовано, що найбільш прийнятною підставою адміністративної відповідальності у сфері лісових відносин є порушення лісового законодавства які є адміністративними правопорушеннями у разі, якщо за них передбачена адміністративна відповідальність. Виокремлено дві групи порушення лісового законодавства, серед яких лісові порушення та суміжні з ними порушення.

2. Конкретизовано визначення поняття лісопорушення як порушення лісового законодавства, які характеризуються знищенням та пошкодженням лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, які спрямовані безпосередньо на екологічну цінність, значимість та функціональне призначення вказаних ресурсів.

Уточнено види лісопорушень з урахуванням екологічної спрямованості та характеру дій порушень лісового законодавства. До першого виду лісопорушень запропоновано віднести знищення лісів та лісових ресурсів, тобто приведення їх у повну непридатність до використання за цільовим призначенням та неможливість їх відновлення, втрату ними екологічної, культурно-оздоровчої та господарської цінності. До другого виду лісопорушень запропоновано віднести пошкодження лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, а саме приведення їх на якийсь час у непридатний до використання за цільовим призначенням стан, який характеризується погіршенням їх якості, втрати екологічної, культурно-оздоровчої чи господарської цінності.

Обґрунтовано доповнити перелік лісопорушень таким порушенням як збут незаконно зрубаних дерев або чагарників, для чого запропоновано доповнити перелік порушень передбачених ст. 105 ЛК України зазначеним

порушеннями та внести доповнення до ч. 1. ст. 65 КУпАП словом «та збут» після слова «зберігання».

3. До суміжних порушень лісового законодавства запропоновано віднести такі порушення, що полягають у посяганні на встановлений правопорядок в лісових відносинах, у яких відсутня безпосередня спрямованість на втрату чи зниження екологічної цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення.

Аргументовано доповнити перелік суміжних порушень лісового законодавства такими як порушення правил та вимог по веденню обліку лісів, перешкоджання доступу до об'єктів електромереж, інших інженерних споруд, які проходять через лісову ділянку, для їх обслуговування для чого запропоновано доповнити перелік порушень передбачених ст. 105 ЛК України зазначеними порушеннями та доповнити КУпАП ст. 76¹ «порушення правил та вимог по веденню обліку лісів» та ст. 76² «перешкоджання доступу до об'єктів електромереж, інших інженерних споруд, які проходять через лісову ділянку, для їх обслуговування» та встановлення відповідного виду адміністративного стягнення.

4. Доопрацьовано визначення поняття суб'єкта адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, якими є: фізичні (громадяни України, іноземці, особи без громадянства; посадові особи) та юридичні особи, які порушили норми законодавства, пов'язаного з використанням, охороною та захистом лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, та які, за наявності підстав, передбачених чинним законодавством України, притягнуті до адміністративної відповідальності.

5. Узагальнено поділ посадових осіб як суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства на загальні та спеціальні. Загальними посадовими особами як суб'єктами відповідальності за порушення лісового законодавства є посадова особа будь-якої юридичної особи, яка не наділена безпосередньо повноваженнями щодо використання,

охорони та захисту лісів, та водночас може здійснювати діяльність пов'язану з лісогосподарською. Спеціальними посадовими особами як суб'єктами відповідальності за порушення лісового законодавства є посадові особи спеціалізованих державних (комунальних) лісогосподарських підприємств, інших державних (комунальних) підприємств, установ та організацій, у яких створено спеціалізовані лісогосподарські підрозділи та органів виконавчої влади, серед повноважень яких використання, охорона та захист лісів.

Аргументовано виключення посадових осіб із кола суб'єктів адміністративної відповідальності за самовільне сінокосіння і пасіння худоби, самовільне збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід з обґрунтуванням відповідних змін до ст. 70 КУпАП.

Узагальнено поділ юридичних осіб як суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства на юридичних осіб загального та спеціального виду. Такими особами може бути як будь яка юридична особа, що не є власником чи користувачем лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, так і ті юридичні особи, що безпосередньо використовують зазначені природні ресурси на законних підставах

6. Запропоновано форму адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства вважати зовнішнім виразом потерпання негативних додаткових наслідків організаційного, майнового або особистого характеру (адміністративних стягнень) фізичною або юридичною особою за вчинення адміністративних правопорушень в сфері використання лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення.

Доопрацьовано види форм адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства шляхом їх поділу на основні та додаткові, за такими критеріями як: підстави та міри відповідальності. До основних форм такої відповідальності запропоновано віднести: стягнення штрафу; припинення лісових відносин або відповідної діяльності; виконання суспільно корисних робіт.

Обґрунтовано віднесення такої форми відповідальності як виконання суспільно корисних робіт до основних форм адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства як альтернативну стягненню штрафу, зокрема для громадян, за такі порушення як знищення або пошкодження лісових культур, сіянців або саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях, а також молодняка природного походження і самосіву на площах, призначених під лісовідновлення (ст. 65 КУпАП) та засмічення лісів відходами (ст. 73 КУпАП).

До додаткових форм адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства запропоновано віднести: позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення.

Уточнено зміст форм адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства як втрат організаційного, майнового та особистого характеру, що можуть бути наслідками застосування адміністративних стягнень.

РОЗДІЛ 3.

ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЛІСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

3.1 Встановлення факту порушення лісового законодавства

Однією з обов'язкових умов притягнення до адміністративної відповідальності за такі дії є фактична підстава відповідальності порушення лісового законодавства, що впливає на вибір відповідальності за такі правопорушення.

В юридичній науці є безспірною точка зору, що фактична підстава є обов'язковою умовою для притягнення до будь-якої відповідальності, в тому числі адміністративної. До різних аспектів фактичної підстави відповідальності звертались вчені різних галузей права. Позиції вчених сходяться в тому, що такою підставою є вчинене правопорушення, хоча в наукових працях подекуди звертається увага на різні аспекти фактичних підстав. Як правило фактичною підставою визнається сукупність обставин, наявність яких робить юридичну відповідальність можливою і належною. Так, як зазначалось раніш, фактичною підставою юридичної відповідальності, на думку Л.І. Каленіченко, є наявність факту порушення суб'єктивних прав, правопорушення, об'єктивно протиправного діяння (у визначених законом, договором випадках) [79, с. 23].

В.Я. Тацій, А.П. Гетьман та В.І. Борисова під фактичними підставами розуміють ті життєві обставини (юридичні факти), з наявністю яких норми права пов'язують настання юридичної відповідальності. [193, с. 22].

Така думка є усталеною і в науці адміністративного права. До питань фактичної підстави притягнення до адміністративної відповідальності долучалося багато вчених такої науки. Так, на думку В.Б. Авер'янова основною підставою адміністративної відповідальності фізичних осіб, за

чинним законодавством України, визнається вчинення адміністративного правопорушення, що передбачене особливою частиною КУпАП [194, с. 530].

Схожої думки притримується О.В. Панасюк, яка підставою притягнення до адміністративної відповідальності вважає також вчинення адміністративного правопорушення [25, с. 217]

Фактичною підставою адміністративної відповідальності, на думку О.О Герасименко, є факт вчинення суспільно-небезпечного діяння, яке має ознаки адміністративного проступку, передбаченого КУпАП або іншими законами України, та за яке законом передбачено адміністративну відповідальність [195, с. 70], тобто автор звертає увагу на те, що фактичними підставами можуть бути як вчинені порушення передбачені КУпАП так і іншими законами.

На думку М.В. Колеснікової, підставами виникнення відповідальності є вчинення адміністративного правопорушення, здійснення винного проступку, що спричинило порушення чинного адміністративного законодавства. Вчена акцентує увагу на фактичному аспекті, а саме вчиненні протиправної дії [196, с. 270].

На дещо інші аспекти фактичних підстав адміністративної відповідальності звертає увагу І.І. Каракаш, який вважає, що підставою для притягнення до адміністративної відповідальності є адміністративне правопорушення (адміністративна провина) у сфері використання природних ресурсів та охорони довкілля, тобто винне, протиправне діяння, що порушує екологічний правопорядок в суспільстві, за яке законодавством передбачена адміністративна відповідальність [197, с. 430-432].

Отже, з аналізу наведених і інших позицій науковців можна зробити висновок, що сутність фактичної підстави полягає у наявності факту правопорушення [198, с. 38-42]. Такий факт, як обов'язкова умова притягнення до відповідальності має бути встановлений в установленому законом порядку.

На законодавчому рівні питання встановлення факту правопорушення лісового законодавства урегульовано КУпАП [47; 60]; Інструкцією з оформлення органами Державного комітету лісового господарства України матеріалів про адміністративні правопорушення [73]; Положенням про Єдину екологічну платформу «ЕкоСистема» [199]; Положенням про Державну екологічну інспекцію [70]; Положенням про державну лісову охорону, лісову охорону інших постійних лісокористувачів та власників лісів [69]; Порядком взаємодії між органами прокуратури, Національної поліції України, Служби безпеки України, уповноваженими органами державного нагляду (контролю), державними спеціалізованими установами під час виявлення та здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля [200] і іншими.

В ЛК України визначено органи, які мають право встановлювати факт порушення лісового законодавства, серед яких центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства (ст.28¹ ЛК України) та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, у сфері лісових відносин (ст. 29² ЛК України).

В КУпАП главою 7, а також ст. 49 та 188⁵ КУпАП закріплено порушення лісового законодавства, вчинення яких є фактичною підставою для притягнення до адміністративної відповідальності за такі порушення. Крім того у КУпАП закріплено уповноважені посадові особи які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення (ст. 255) та вимоги щодо оформлення документів про факт адміністративного правопорушення. Інструкцією № 262 врегульовано питання щодо вимог до оформлення протоколу про адміністративні правопорушення та інших процесуальних актів посадовими особами органів лісового господарства. До Інструкції додаються бланки протоколу про адміністративне правопорушення, акту огляду місця

вчинення порушення лісового законодавства та опису знять незаконного добування (заготівлі) лісових ресурсів, транспортних засобів, лісопродукції, документів, які також підлягають заповненню посадовими особами органів лісового господарства. Положенням про Єдину екологічну платформу «ЕкоСистема» врегульовано питання стосовно вимог та порядку фіксації фактів заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу через зазначену загальнодержавну екологічну автоматизовану інформаційно-аналітичну систему, яка забезпечує подання користувачами електронних звернень щодо виявлених фактів заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу. В Положенні Про державну екологічну інспекцію закріплено повноваження посадових осіб щодо складання протоколів про адміністративні правопорушення та інших дій, що належать до компетенції посадових осіб державної екологічної інспекції та її територіальних органів, як суб'єкта встановлення факту порушення лісового законодавства [70]. Положенням про державну лісову охорону, лісову охорону інших постійних лісокористувачів та власників лісів закріплено повноваження посадових осіб державної лісової охорони щодо складання протоколів про адміністративні правопорушення та інших дій, що пов'язані зі встановленням факту порушення лісового законодавства, які належать до компетенції таких посадових осіб, перелік яких додається до положення [69].

Порядком взаємодії між органами прокуратури, Національної поліції України, Служби безпеки України, уповноваженими органами державного нагляду (контролю), державними спеціалізованими установами під час виявлення та здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля закріплено вимоги та порядок щодо взаємодії уповноваженого органу державного нагляду (контролю) з органами прокуратури, СБУ та Національної поліції, у тому числі під час виявлення порушень лісового законодавства та закриття кримінального провадження, за наявності в діях порушника ознак адміністративного правопорушення, невідшкодованої шкоди чи інших негативних наслідків [200].

Однак окремі питання встановлення факту правопорушення лісового законодавства недостатньо конкретизовано на законодавчому рівні та потребують уточнення, серед яких етапи встановлення факту порушення лісового законодавства та форми, характерні для кожного з таких етапів.

Практика встановлення факту порушення лісового законодавства чітко простежується у відповідних рішеннях суду, а її аналіз вказує на наявність певних проблем, що впливають на притягнення до відповідальності. Серед таких проблем є невизначеність чіткого кола суб'єктів виявлення факту правопорушення лісового законодавства та етапів таких відносин.

У науковій літературі до цього питання звертались такі вчені, В.Б. Авер'янов, О.О. Герасименко, А.П. Гетьман, М.В. Колесникова, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, Л.В. Мендик та інші, проте питання встановлення факту правопорушення лісового законодавства розглядалися в загальних рисах. Відносно всіх природних ресурсів виявлення факту адміністративного правопорушення було предметом дослідження Ю.О. Легези, що частково стосується правопорушень лісового законодавства [201]. Найбільш повно дослідження встановлення факту правопорушення лісового законодавства проведено Н.В. Марфіною в дисертаційному дослідженні «Адміністративна відповідальність за порушення лісового законодавства» 2007 року [38]. Проте питання визначення такого поняття та його етапів не були предметом розгляду. Подальшого дослідження та уточнення потребує визначення поняття встановлення факту правопорушення лісового законодавства та його етапів.

Аналіз правового регулювання встановлення факту правопорушення, практики таких відносин та наукових підходів до цього питання вказує на доцільність дослідження та подальшого опрацювання окремих аспектів встановлення факту порушення лісового законодавства, з урахуванням погіршення стану лісу, лісових ресурсів та земель лісгосподарського призначення за останні два роки через їх забруднення вибухонебезпечними предметами, зумовлене воєнними діями на території України.

Такими аспектами є визначення поняття встановлення факту порушення лісового законодавства, суб'єктів виявлення таких фактів, етапів встановлення фактів порушення лісового законодавства та форм щодо кожного етапу.

Спершу доцільно зосередити увагу на визначенні поняття факту взагалі. За визначенням тлумачного словника української мови, факт - це дійсна, невігадана подія, дійсне явище; те, що сталося, відбулося насправді. Аналогічні визначення наведені у словнику української мови, новому тлумачному словнику української мови та словнику іншомовних слів поняття факту як реальності, дійсності, безсумнівності, того, що об'єктивно існує та вважається незаперечним [202; 203; 204, с. 667]. Враховуючи поняття факту у словниках української мови та словниках іншомовних слів, для подальшого дослідження, за основу можна взяти наступне визначення факту як дійсної, реальної події або явища, що об'єктивно існують, вважаються безсумнівними та незаперечними.

Для того щоб ті чи інші соціальні факти набули правової природи, тобто стали юридичними, необхідно дотриматися певних вимог, які у сукупності і характеризуватимуть останні як підстави для здійснення учасниками правовідносин своїх суб'єктивних прав та юридичних обов'язків [205]. Поняття факту досліджується в юридичній літературі. Юридичні факти розуміють як обставини, з якими норми права пов'язують настання певних правових наслідків: установлення, зміну, припинення та інші трансформації правовідносин. При цьому встановлені та зафіксовані належним чином факти набувають правовстановлюючого, правозмінюючого та правоприпиняючого значення. Так, факти багатоманітної дійсності стають юридичними за умови, що вони породжують певні правові відносини або приводять їх у рух. У реальному побуті юридичні факти надзвичайно різноманітні. Їх аналізу (соціальних подій, правомірних і протиправних явищ і діянь, договорів, актів, часових значень тощо) присвячена велика кількість наукової літератури та судових рішень. Серед багатьох видів фактів важливе місце займають факти порушення відповідного законодавства у тому числі адміністративного [206].

Правопорушенням в адміністративному законодавстві є протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність (ст. 9 КУпАП) [47]. З урахуванням наведеного та раніше зроблених досліджень, порушення лісового законодавства це протиправне, винне, суспільно-небезпечне, або суспільно шкідливе діяння, яке вчинено відповідними суб'єктами, що посягають на відносини щодо використання, охорони та захисту лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення або встановлений правопорядок в лісових відносинах та завдає, чи створює загрозу спричинення шкоди екологічній цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, за які передбачено юридичну відповідальність винної у цьому особи [57, с. 112]. Таким чином, взявши за основу вищезазначене визначення факту та правопорушень, можна дійти висновку, що факт порушення лісового законодавства це дія або бездіяльність, що відбулися в реальній дійсності, які мають ознаки правопорушення, посягають на відносини щодо використання, охорони та захисту лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення або встановлений правопорядок в лісових відносинах та завдають, чи створюють загрозу спричинення шкоди екологічній цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, за які передбачено юридичну відповідальність винної у цьому особи.

Для притягнення до відповідальності важливе значення має встановлення факту порушення лісового законодавства. Відповідно до Публічного електронного словника української мови та Академічного тлумачного словника української мови термін «встановлення» це: визначення, розпізнавання за певними ознаками; відкривати або стверджувати що-небудь довівши або обґрунтувавши; створюючи, утверджувати, узаконювати що-небудь; уводити в дію, визначати що-небудь якимись заходами [207]. Найбільш прийнятним із наведеного, для подальшого дослідження може буде

взято за основу поняття встановлення як: фіксація події або дії шляхом їх визначення певними заходами, доведення та обґрунтування. Отже, встановлення факту порушення лісового законодавства це фіксація дійсних, реальних дій чи бездіяльності, які є об'єктивно існуючими та незаперечними, що мають ознаки правопорушення.

Встановлення факту відбувається за участю певних суб'єктів. Серед таких суб'єктів: Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства (Державна лісова охорона); Лісова охорона; Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів (Державна екологічна інспекція); Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки (Державна служба з надзвичайних ситуацій) [208]. Відповідні повноваження названих органів передбачені діючим законодавством.

Одним із суб'єктів, до обов'язків якого належить встановлення факту порушення лісового законодавства є Державна лісова охорона, повноваженнями якої є здійснення державного контролю за додержанням лісового законодавства, забезпечення охорони лісів від пожеж, незаконних рубок, захист від шкідників і хвороб, пошкодження внаслідок антропогенного та іншого шкідливого впливу, запобігання злочинам і адміністративним правопорушенням у сфері лісового та мисливського господарства. Державна лісова охорона, яка має статус правоохоронного органу, діє у складі посадових осіб підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Держлісагентства. До таких посадових осіб відносяться: керівник, головний лісничий, начальник відділу (сектору) лісового господарства та інженери відділу (сектору) всіх категорій, начальник відділу (сектору) охорони і захисту лісу та інженери відділу (сектору) всіх категорій, начальник відділу (сектору), лісничий, помічник лісничого, старший майстер лісу, майстер лісу, начальник

лісової пожежної станції, які вказані в Додатку до вищезазначеного положення. Вказані посадові особи державної лісової охорони, якщо це передбачено їх посадовими інструкціями, можуть бути суб'єктами встановлення факту порушення лісового законодавства, відповідно до ч. 5, п. 7 Положення Про державну лісову охорону, лісову охорону інших постійних лісокористувачів та власників лісів та ст. 90 - 91 ЛК України, чим закріплено право таких посадових осіб складати протоколи про адміністративні правопорушення [69]. Ці протоколи складаються під час здійснення перевірок такими посадовими особами в установленому порядку наявності дозволів та інших документів на використання лісових ресурсів і користування лісами та виконання, здійснення державного контролю за додержанням лісового законодавства, а також забезпечення охорони лісів від пожеж, незаконних рубок, захист від шкідників і хвороб, пошкодження внаслідок антропогенного та іншого шкідливого впливу, а також інших обов'язків, передбачених посадовою інструкцією.

Так, майстром лісу, як посадовою особою державної лісової охорони, було встановлено факт здійснення незаконної порубки дерев на землях лісогосподарського призначення Полянницького лісництва державного підприємства «Болехівське лісове господарство» як порушення лісового законодавства передбаченого ст. 65 КУпАП (Вирок Болехівського міського суду Івано-Франківської області від 21 січня 2022 року) [209]. Ще одним прикладом встановлення факту порушення лісового законодавства посадовими особами державної лісової охорони є виявлення інженером з охорони та захисту лісу Поясником А.М. за участю лісничого Томилівського лісництва Костянюка А.Б. та майстра лісу Томилівського лісництва Середняка А.П. у кварталі 17 виділу 1 Томилівського лісництва ДП «Білоцерківський лісгосп» незаконної порубки дерев у кількості 22 шт. (дуб, ясен, берест), як порушення лісового законодавства передбаченого ст. 65 КУпАП, що зафіксовано у акті № 2 огляду місця вчинення порушення лісового законодавства від 13.03.2019 року [210].

Цікавим є підхід до таких відносин представлений у Лісовому кодексі Франції відповідно до якого органи Національного управління лісового господарства діють на підставі договору укладеного між Національним управлінням лісового господарства та державою (ст. L221-3) [5].

Ще одним суб'єктом встановлення факту порушення лісового законодавства є лісова охорона інших постійних лісокористувачів та власників лісів, яка діє у складі підприємств, установ, організацій, які не належать до сфери управління Державного агентства лісових ресурсів, та у постійному користуванні або власності яких перебувають ліси. Це закріплено Постановою Кабінету Міністрів України від 20 травня 2022 р. № 612 [211]. Перелік посадових осіб лісової охорони, інших постійних лісокористувачів та власників лісів визначено Додатком до Положення про державну лісову охорону, лісову охорону інших постійних лісокористувачів та власників лісів [69]. До таких посад, зокрема, відносяться: керівник, головний лісничий, начальник відділу (сектору) лісового господарства та інженери відділу (сектору) всіх категорій, начальник відділу (сектору) охорони і захисту лісу та інженери відділу (сектору) всіх категорій, начальник відділу (сектору), лісничий, помічник лісничого, старший майстер лісу, майстер лісу, начальник лісової пожежної станції. Повноваження щодо встановлення факту порушення лісового законодавства вказаних посадових осіб лісової охорони, якщо це передбачено їх посадовими інструкціями слідує з ч. 5 п. 7 Положення, що полягає у складанні протоколів про адміністративні правопорушення. Такі повноваження поширюються на посадових осіб лісової охорони, діяльність яких проваджується лише на території постійного лісокористувача або власника лісів.

Ще одним суб'єктом встановлення факту порушення лісового законодавства є Державна екологічна інспекція та її територіальні органи, які наділені повноваженнями щодо проведення перевірок у рамках реалізації державної політики зі здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального

використання, відтворення і охорони природних ресурсів та здійснення у межах повноважень, передбачених законом, державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства, зокрема, щодо раціонального використання, охорони, захисту та відтворення природних ресурсів та навколишнього середовища взагалі [70]. Територіальні органи Державної екологічної інспекції діють відповідно до Положення про територіальні та міжрегіональні територіальні органи Держекоінспекції, затвердженого Наказом Міністерства енергетики та захисту довкілля України від 07 квітня 2020 року № 230 [212]. До таких органів, які підпорядковуються Держекоінспекції відносяться: Державні екологічні інспекції відповідної області, які є територіальними органами Держекоінспекції та Державні екологічні інспекції відповідного округу, які є міжрегіональними територіальними органами Держекоінспекції. До територіальних органів Держекоінспекції відносяться такі інспекції у одинадцяти областях [213]. До міжрегіональних територіальних органів Держекоінспекції відносяться: Державна екологічна інспекція Столичного округу, Центрального округу, Поліського округу, Придніпровського округу (Дніпропетровська та Кіровоградська області), Південно-Західного округу (Миколаївська та Одеська області), Південного округу (Запорізька та Херсонська області), Карпатського округу [214]. Вказані територіальні органи Держекоінспекції діють на підставі відповідних положень, які затверджено наказами Державної екологічної інспекції.

Державна екологічна інспекція має право бути суб'єктом встановлення факту порушення лісового законодавства відповідно до пп. 3 п. 3 Положення про державну екологічну інспекцію під час проведення перевірок, у тому числі документальних із застосуванням інструментально-лабораторного контролю шляхом складання актів по результатам здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства з питань, що належать до її компетенції.

Так, наприклад, Державною екологічною інспекцією Карпатського округу встановлено факт незаконної рубки дерев на території Манявського лісництва, підпорядкованого ДП «Солотвинське лісове господарство», як порушення лісового законодавства передбаченого ст. 65 КУпАП. Такий факт підтверджено актом планового заходу від 19.04.2019 року, складеного за результатами проведення позапланового заходу державного нагляду (контролю), щодо додержання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів на території Манявського лісництва [215].

Водночас можна зазначити, що на першому етапі встановлення факту порушення лісового законодавства, яким є виявлення такого факту в окремих випадках, крім вищезазначених суб'єктів, можуть бути: посадові особи органів прокуратури, зокрема, спеціалізованих екологічних прокуратур на правах відділів (управління), національна поліція, посадові особи інших органів держави, органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій; громадські інспектори з охорони довкілля, громадські лісові інспектори; егері та посадові особи користувачів мисливських угідь, уповноважених на охорону державного мисливського фонду; громадяни та громадські організації. Так, Спеціалізовану екологічну прокуратуру, на підставі ч. 2 ст. 7 Закону України «Про прокуратуру» [216], утворено у структурі Офісу Генеральної прокуратури на підставі Наказу Генерального прокурора від 23.04.2021, завданнями якої є організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням та підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення у сфері охорони навколишнього природного середовища; представництво інтересів держави в суді у сфері охорони навколишнього природного середовища. У подальшому в структурі обласних прокуратур утворено спеціалізовані екологічні прокуратури на правах відділів (управління), пріоритетними завданнями цих

прокуратур поряд з протидією правопорушенням у сфері охорони навколишнього природного середовища, у тому числі незаконної рубки лісів є й відновлення (стану навколишнього природного середовища, у тому числі лісів та лісових ресурсів) шляхом захисту у суді становища, яке існувало до порушення, або у разі неможливості це зробити – стягнути шкоду, заподіяну природі [217]. На роль та місце екологічних прокуратур вказувалось в науковій літературі, зокрема в умовах воєнного стану [218, с. 126].

Ще одним суб'єктом виявлення факту порушення лісового законодавства є Національна поліція. Так, виявлення факту порушення лісового законодавства може бути здійснено працівниками Національної поліції України на підставі ст. 32 Закону України «Про Національну поліцію України», у разі якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення; якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події; якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об'єктом вчинення правопорушення [219].

Так, наприклад, працівниками ВП Синельниківського ВГІ ГУНП в Дніпропетровській області виявлено факт незаконного спилювання сироростучих (живих) дерев акації та сироростучих (живих) дерев ясену, а саме: 2 (два) дерева акації зі стовбуром діаметром в місці зрізу 36 см та 40 см відповідно та 4 (чотири) дерева ясену зі стовбурами діаметром в місці зрізу: 26 см, 26 см, 30 см та 30 см відповідно, як порушення лісового законодавства передбаченого ст. 65 КУпАП (Вирок Покровського районного суду Дніпропетровської області від 10 листопада 2020 року) [220].

Таким чином, можна зробити висновок, що встановлення факту порушення лісового законодавства це фіксація уповноваженими на те органами держави, що підтверджена відповідними діями та доказами у встановленому законом порядку, дійсних, реальних дій чи бездіяльності, які є

об'єктивно існуючими та незаперечними, що мають ознаки правопорушення, посягають на відносини щодо використання, охорони та захисту лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення або встановлений правопорядок в лісових відносинах та завдають, чи створюють загрозу спричинення шкоди екологічній цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, за які передбачено адміністративну відповідальність винної у цьому особи.

Встановлення факту порушення лісового законодавства є процес який складається з кількох етапів. *Першим етапом встановлення факту* є виявлення факту порушення законодавства. Цей етап є визначальним щодо встановлення такого факту, оскільки від нього залежить наявність подальших етапів. У разі виявлення порушення, за яке відповідно до законодавства відсутня відповідальність, встановлення факту правопорушення не відбувається. Виявлення факту може здійснюватися у наступних формах: безпосереднє засвідчення факту правопорушення уповноваженими на те органами держави; повідомлення самого правопорушника про вчинене ним протиправне діяння; заяви (скарги) громадян; повідомлення посадових осіб інших органів держави, органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій; засвідчення громадських інспекторів з охорони довкілля, громадських лісових інспекторів; повідомлення в засобах масової інформації; розміщення будь-ким інформації у соціальних мережах та інших Інтернет ресурсах та інші.

Так, наприклад, факт незаконної порубки 57 кущів чагарників та 1 дерева, передбачений ст. 65 КУпАП встановлено помічником лісничого Ірпінського лісництва Кузьмічем М.С. та старшим майстром лісу Зіневичем О.А. та зафіксовано у акті від 12.07.2022 року [221].

Суб'єктами виявлення факту порушення лісового законодавства є громадські інспектори з охорони довкілля та громадські лісові інспектори, зокрема. Діяльність вказаних суб'єктів регулюється Положенням Про громадських інспекторів з охорони довкілля [222]. Такі особи здійснюють

діяльність на громадських засадах, в порядку та відповідно до вимог Положення. Громадські інспектори призначаються Головним державним інспектором України з охорони навколишнього природного середовища та головними державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища відповідних територій після співбесіди у порядку встановленому законодавством. Громадський інспектор здійснює діяльність з виявлення фактів порушення в сфері охорони навколишнього природного середовища (лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення); участі у перевітках додержання вимог природоохоронного (лісового) законодавства підприємствами, установами, організаціями та громадянами, поряд з посадовими особами контролюючих органів; складанні протоколів про адміністративні правопорушення та передачі їх відповідному органу Держекоінспекції для притягнення винних до відповідальності; проведення у випадках, установлених законом, фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку як допоміжний засіб для попередження і розкриття порушень лісового, законодавства в галузі охорони, раціонального використання і відтворення лісових ресурсів. Зазначені обов'язки громадські інспектори з охорони довкілля та громадські лісові інспектори, зокрема, здійснюють на відповідній території, яка зазначена у посвідченнях інспекторів. Крім того, на такі повноваження громадських інспекторів як встановлення факту порушення лісового законодавства вказує ст. 255 КУпАП, якою зазначено коло осіб, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення. Так згідно п. 4, ч. 2 ст. 255 КУпАП громадський лісовий інспектор має право складати протоколи про адміністративні правопорушення стосовно винних осіб за статтями 63, 64-70, 73, 76, 77 КУпАП, громадський інспектор з охорони довкілля згідно п. 7, ч. 2 ст. 255 КУпАП відповідно за статтями 63-70, 73, 76-77 КУпАП. Крім того до суб'єктів виявлення факту порушення лісового законодавства можна віднести егерів та посадових осіб користувачів мисливських угідь, уповноважених на охорону державного мисливського фонду, які мають право складати протоколи про адміністративні

правопорушення за ст. 65, 65¹, 66, 72, 73, 77 КУпАП. Таке право визначено п. 20, ч. 2 ст. 255 КУпАП.

Так, наприклад, у разі знаходження громадянами сміттєзвалищ в лісі, інтерактивна мапа Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів надає можливість громадянам надіслати звернення з геоприв'язкою та фотографіями щодо виявлених сміттєзвалищ. Надана інформація надходить до відповідних органів місцевого самоврядування, або до відповідного лісокористувача. Стан опрацювання звернення та прийняті заходи щодо цього відображатимуться у персональному кабінеті заявника [223].

Певний інтерес стосовно питання виявлення порушень лісового законодавства представляє Лісовий кодекс Литовської республіки, на що вказує система управління лісовим господарством, яка включає окрім державних контролюючих органів також муніципалітети та власників приватних лісів, які можуть об'єднуватись у товариства та кооперативи, а також створювати відповідні підприємства та організації. Так, вищевказані органи та їх посадові особи можуть бути суб'єктами виявлення фактів порушення лісового законодавства [76].

На значення та роль громадських організацій при здійсненні контролю, в результаті якого виявляються факти порушення екологічного законодавства, зверталась увага в науковій літературі [218, с. 126].

Важливо зазначити, що в умовах воєнного стану до здійснення цього етапу доцільно залучати іноземних фахівців, що мають відповідний досвід з виявлення, фіксації правопорушень, встановлення предмету доказування обсягу необхідної доказової бази, фіксації негативних наслідків та отримання доказової бази [218, с. 126], на що вже зверталась увага в науковій літературі.

Другим етапом встановлення факту правопорушення лісового законодавства є перевірка виявлених фактів. Формами перевірки є: огляд місця вчинення правопорушення спеціально уповноваженими органами; ознайомлення з дозвільними документами органами, що мають відповідні повноваження; службове розслідування, що проводиться спеціально

уповноваженим органом; здійснення лабораторних, експертних та інших досліджень, суб'єктами, що наділені відповідними правами. Так, огляд місця вчинення правопорушення здійснено державною лісовою охороною ДП «Кодимське лісове господарство», спільно з працівниками Котовської місцевої прокуратури, Кодимського ВП, а саме незаконних рубок дерев у кв. 23, вид. 3 та 4 Слобідського лісництва ДП «Кодимське лісове господарство». Під час огляду місця вчинення правопорушення лісового законодавства виявлено незаконну порубку 53 дерев породи «дуб», 14 дерев породи «клен», 1 дерево породи «ясен», 1 дерева породи «клен сухий», 3 дерева породи «липа» як порушення лісового законодавства передбаченого ст. 65 КУпАП [224]. У разі коли перевірку здійснюють спеціальні органи, то перевірка має місце одночасно з фактом виявлення, тобто співпадає з першим етапом. Зокрема, це має місце коли факт правопорушення виявлено посадовими особами Державної екологічної інспекції та державної лісової охорони. Так, наприклад, актом перевірки за додержанням вимог законодавства у сфері лісового господарства, складеним робочою групою ДП «Чугуєво-Бабчанське лісове господарство» встановлено факт нецільового використання лісової ділянки тимчасовим лісокористувачем як порушення лісового законодавства, передбаченого ст. 78 ЛК України. Нецільове використання лісової ділянки полягає у зведенні додаткових тимчасових споруд (приміщення) для відпочинку в кількості 5 будинків, без додаткових погоджень, що закріплено п. 4.1.2 договору довгострокового тимчасового користування лісами №05-11 від 05.08.2011 року та ст. 20 ЛК України; встановлення паркану по периметру лісової ділянки в порушення умов п. 4.2.5 вказаного договору; укріпленні берегової лінії бетоном безпосередньо у водній зоні [225].

Так, факт нецільового використання лісової ділянки тимчасовим лісокористувачем як порушення лісового законодавства, передбаченого ст. 78 ЛК України підтверджено актом перевірки за додержанням вимог законодавства у сфері лісового господарства, складеним робочою групою ДП «Чугуєво-Бабчанське лісове господарство» [225].

Третім етапом встановлення факту порушення лісового законодавства є документальне оформлення виявлених та перевічених фактів, тобто підтвердження факту вчиненого правопорушення, що здійснюється спеціально уповноваженим органом. Формами документального оформлення є: акти перевірок; акти огляду місця вчинення порушення лісового законодавства; акти проведення службового розслідування; висновки щодо відповідних досліджень; повідомлення посадових осіб державної екологічної інспекції та її територіальних органів. Зокрема, у разі виявлення порушень законодавства, які містять ознаки кримінального правопорушення, вказане підлягає невідкладному повідомленню про вчинення кримінального правопорушення, але не пізніше трьох робочих днів з часу оформлення матеріалів заходу нагляду (контролю) уповноваженою службовою особою органу державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, територіальному органу поліції або Служби безпеки України за місцем вчинення кримінального правопорушення та з урахуванням підслідності передбаченої Кримінальним процесуальним кодексом [226].

Отже, етапами встановлення факту порушення лісового законодавства є наступні: виявлення факту правопорушення; перевірка виявленого факту порушення лісового законодавства; документальне оформлення факту вчиненого правопорушення.

Висновки до підрозділу 3.1

Таким чином проведений аналіз питань щодо встановлення факту порушення лісового законодавства дозволяє зробити наступні висновки.

Запропоновано визначення поняття факту порушення лісового законодавства як дії або бездіяльності, що відбулися в реальній дійсності, які мають ознаки правопорушення, посягають на відносини щодо використання, охорони та захисту лісів, лісових ресурсів та земель лісгосподарського призначення або встановлений правопорядок в лісових відносинах та

завдають, чи створюють загрозу спричинення шкоди екологічній цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, за які передбачено адміністративну відповідальність винної у цьому особи.

Аргументовано визначення поняття встановлення факту порушення лісового законодавства, а саме: це фіксація уповноваженими на те органами держави, що підтверджена відповідними діями та доказами у встановленому законом порядку, дійсних, реальних дій чи бездіяльності, які є об'єктивно існуючими та незаперечними, що мають ознаки правопорушення, які посягають на відносини щодо використання, охорони та захисту лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення та завдають, чи створюють загрозу спричинення шкоди екологічній цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, за які передбачено адміністративну відповідальність винної у цьому особи.

Уточнено коло суб'єктів виявлення факту порушення лісового законодавства, серед яких: посадові особи органів прокуратури, зокрема, спеціалізованих екологічних прокуратур на правах відділів (управлінь), державна екологічна інспекція; державна лісова охорона, лісова охорона; національна поліція; посадові особи інших органів держави, органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій; громадські інспектори з охорони довкілля, громадські лісові інспектори; єгері та посадові особи користувачів мисливських угідь, уповноважених на охорону державного мисливського фонду; громадяни та громадські організації.

Запропоновано етапи встановлення факту порушення лісового законодавства, серед яких: перший етап - виявлення факту правопорушення; другий етап - перевірка виявленого факту правопорушення лісового законодавства; третій етап - документальне оформлення факту вчиненого правопорушення. Конкретизовано форми прояву кожного етапу.

3.2. Притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства

Ще однією умовою настання адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, як зазначалось раніш, є процесуальна підстава що проявляється у відносинах притягнення до такої відповідальності.

Можна стверджувати що встановлення факту правопорушення є початком процедури застосування адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства та, по суті, початком наступного процесу, від якого залежить вирішення питання щодо притягнення до відповідальності. Притягнення до адміністративної відповідальності забезпечує захист прав суб'єктів лісових відносин, збереження та охорону лісів, лісових ресурсів та інших природних об'єктів.

Аналіз звітів Державної екологічної інспекції за 2019-2023 роки представлений у таблиці, свідчить про тенденцію щодо зменшення кількості осіб притягнутих до відповідальності порівняно з довоєнним періодом. Так у 2021 році до адміністративної відповідальності було притягнуто 4927 осіб, в той час як у 2022 році – 1372 осіб, а у 2023 – 1311 осіб. За даними вказаних звітів можна констатувати, що стала практика щодо притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства як у воєнні так і довоєнні роки на теперішній час по суті відсутня.

Таблиця 3.2.1 Стан притягнення осіб до адміністративної відповідальності [227]

	2019	2020	2021	2022	2023
Притягнуто до адміністративної відповідальності за лісові правопорушення, чол.	4632	2892	4927	1372	1311

На законодавчому рівні питання притягнення до відповідальності врегульовано ЛК України, КУпАП, Законом України «Про адміністративну процедуру, КАС та спеціальними підзаконними нормативно-правовими актами, зокрема, Положенням про Державну екологічну інспекцію [70]; Положенням про державну лісову охорону, лісову охорону інших постійних лісокористувачів та власників лісів [69], Інструкцією № 264 [72]; Інструкцією № 262 [73] та іншим спеціальним законодавством. ЛК України закріплено види порушень законодавства, а саме підстави які тягнуть різні види відповідальності, серед яких й адміністративна (ст. 105 ЛК України). Крім того ЛК України визначено повноваження посадових осіб державної лісової охорони стосовно притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності (п. 13, ст. 91 ЛК України).

КУпАП визначено загальні засади щодо провадження по справам за адміністративні правопорушення що рівною мірою стосуються і такого провадження стосовно порушень лісового законодавства. Серед таких положень: загальні засади здійснення адміністративного провадження, розгляд справ, вимоги щодо постанов, оскарження постанови, виконання постанови про накладення адміністративних стягнень та інші. Крім того КУпАП визначено підвідомчість органів щодо провадження адміністративних справ за порушення лісового законодавства, серед яких: центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів (ст. 223; ст. 241; ст. 242¹); та перелік порушень лісового законодавства за які передбачено адміністративну відповідальність, що містить 18 таких правопорушень (ст. 49; ст. 63-77; ст. 188⁵).

Наступним Законом, положення якого стосуються в тому числі і адміністративного провадження зі справ щодо порушення лісового законодавства є Закон України «Про адміністративну процедуру». В ньому визначено основні поняття, які складають основу притягнення до адміністративної відповідальності, серед яких: адміністративний акт (постанова), адміністративне провадження, адміністративна процедура та інші. Зокрема адміністративним провадженням визнано сукупність процедурних дій, що вчиняються адміністративним органом, і прийнятих процедурних рішень з розгляду та вирішення справи, що завершується прийняттям і, в необхідних випадках, виконанням адміністративного акту. Так ст. 2 вищевказаного Закону адміністративний акт визначено як рішення або юридично значущу дію індивідуального характеру, прийняте (вчинене) адміністративним органом для вирішення конкретної справи та спрямоване (спрямована) на набуття, зміну, припинення чи реалізацію прав та/або обов'язків окремої особи (осіб). Адміністративну процедуру визнано як визначений законом порядок розгляду та вирішення справи. Крім того Законом врегульовано питання суб'єктів адміністративного провадження; окреслено основні положення адміністративного провадження, у тому числі акцентовано увагу на ініціюванні такого провадження та стадіях цього провадження. Прийняття цього Закону обумовило необхідність внесення змін до законодавства. З цією метою розроблено проект Закону 10161, у якому наявні загальні положення щодо внесення змін до діючого законодавства у відповідність до вимог Закону України «Про адміністративну процедуру». Відповідно до Експертного висновку Міністерства фінансів України до законопроекту згідно зі статтею 27 Бюджетного кодексу України завданнями законопроекту є усунення колізій між нормами Закону «Про адміністративну процедуру» і спеціальними законодавчими актами, у тому числі ЛК України, Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», а також наближення законодавства України до стандартів країн ЄС, де діють уніфіковані правила адміністративних процедур [228].

Певне коло питань щодо притягнення до адміністративної відповідальності урегульовано підзаконними нормативно-правовими актами, зокрема, стосовно адміністративного провадження.

Так Інструкцією № 262 закріплено розмежування повноважень посадових осіб органів, уповноважених здійснювати притягнення до адміністративної відповідальності; визначено ведення діловодства в справах про лісові правопорушення; встановлено форму повідомлення щодо розгляду справи про адміністративне правопорушення лісового законодавства; закріплено форми постанов: про накладення адміністративного стягнення; про закриття справи; форми рішень: за скаргою на постанову про адміністративне правопорушення; щодо скасування чи зміни постанови по справі про адміністративне правопорушення; журналу реєстрації протоколів та постанов по справах про адміністративні правопорушення щодо вимог лісового законодавства [73].

Положенням «Про державну лісову охорону, лісову охорону інших лісокористувачів та власників лісів закріплено повноваження посадових осіб щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення. Цим положенням також закріплено перелік посадових осіб державної лісової охорони, лісової охорони інших лісокористувачів та власників лісів, що мають право розглядати справи щодо адміністративних порушень лісового законодавства [69]. Положенням «Про Державну екологічну інспекцію» закріплено повноваження посадових осіб цього органу щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення та накладення адміністративних стягнень у випадках, передбачених законом [70]. Інструкцією № 264, як зазначалось раніш, закріплено основні питання щодо порядку оформлення матеріалів посадовими особами державної екологічної інспекції та їх облік. Крім того вказаною Інструкцією № 264 врегульовано загальні питання притягнення до адміністративної відповідальності за порушення природоохоронного законодавства, у тому числі лісового. Також Інструкцією № 264 встановлено вимоги до діловодства у справах про адміністративні правопорушення щодо

форм: постанов (про накладення адміністративного стягнення; про закриття справи; про застосування заходів впливу передбачених статтею 24¹ КУпАП); повідомлень щодо розгляду справи про адміністративне правопорушення, рішень за скаргою (протестом прокурора) на постанову про адміністративне правопорушення та опису документів за адміністративною справою [72]. Отже, питання притягнення врегульовано діючим законодавством, проте правова основа щодо змісту, суб'єктів та стадій потребують доповнень.

У науковій літературі до цього питання звертались такі вчені, В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, Г.С. Буга, Н.Г. Габлей, А.П. Гетьман, Е.Ф. Демський, Т.О. Коломоець, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, Ю.О. Легеза, Д.М. Лук'янець, Н.В. Марфіна, Л.В. Мендик, О.В. Назимко, О.В. Панасюк та інші, проте питання притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства з урахуванням новітнього законодавства відносяться до дискусійних питань та потребують подальшого дослідження, зокрема, узагальнення поняття притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства та його стадій. Вищенаведене вказує на актуальність заявленої теми дослідження, в тому числі з урахуванням ситуації що склалася з порушеннями лісового законодавства, обумовленими воєнними діями.

Питання притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства ґрунтується на загальних засадах таких відносин щодо адміністративних правопорушень в цілому, хоча притягнення до такої відповідальності є дискусійним в науці адміністративного права. Перш за все потребує з'ясування розмежування понять виникнення відповідальності та притягнення до відповідальності. Виникнення відповідальності обумовлюється вчиненням правопорушення, тобто підставою відповідальності, а притягнення до відповідальності означає правову можливість дії (процесу), яка полягає у застосуванні нормативно-правових приписів (санкцій) до правопорушника.

Доцільним для розуміння поняття притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є звернення до визначення поняття притягнення взагалі. Притягнення відповідно до Академічного тлумачного словника української мови це залучення когось до чогось, спонукання брати участь у чомусь; у тому числі притягнення до відповідальності це примушувати когось до відповідати за свої вчинки [229]. Такі визначення певною мірою можуть бути взяті за основу для подальшого дослідження.

Водночас у науковій літературі поряд з поняттям притягнення використовується поняття провадження у справах про адміністративне правопорушення (адміністративне провадження) та адміністративна процедура. Співвідношення таких понять є предметом дискусій. В.Б Авер'янов відзначає, що кожне окреме провадження становить собою певну єдність послідовно здійснюваних дій і процедур, спрямованих на розгляд і вирішення індивідуально-конкретних адміністративних справ [20, с. 487].

На думку Ю.П. Битяка провадження в справах про адміністративні правопорушення визначається як низка послідовних дій уповноважених органів (посадових осіб), а в деяких випадках інших суб'єктів, які згідно з нормами адміністративного законодавства здійснюють заходи, спрямовані на притягнення правопорушників до відповідальності й забезпечення виконання винесеної постанови [31, с. 220].

Е.Ф Демський визначає провадження в справах про адміністративні правопорушення як врегульовані нормами права суспільні відносини у формі певної сукупності послідовно вчинених процесуальних дій усіма учасниками процесу щодо розгляду і вирішення адміністративних справ та виконання постанов про накладення адміністративних стягнень в адміністративно-деліктній сфері [230, с. 327].

За позицією Т.О. Коломоєць провадження в справах про адміністративні правопорушення – це особливий вид процесуальної діяльності, врегульована

нормами адміністративно-процесуального права діяльність уповноважених органів, яка спрямована на притягнення до адміністративної відповідальності осіб, які вчинили адміністративні правопорушення [231, с. 189].

О.В. Панасюк провадження у справах про адміністративні правопорушення розуміє як чітко визначену послідовність процедурних дій, які здійснюються уповноваженими на те суб'єктами з метою своєчасного, всебічного, повного та об'єктивного з'ясування обставин кожної справи, вирішення її в точній відповідності із законом, забезпечення виконання винесеної постанови [25, с. 5].

Аналіз вищенаведених підходів до розуміння провадження у справах про адміністративні правопорушення дає можливість виокремити наступні ознаки такого провадження: процесуальна діяльність; послідовність чітко визначених дій; спеціально уповноважені органи; спрямованість на притягнення до відповідальності, які можуть бути покладені в основу узагальнення визначення провадження у справах про адміністративні правопорушення. Це дозволяє зробити узагальнення визначення адміністративного провадження як: процесуальну діяльність спеціально уповноважених органів та інших осіб, як послідовно чітко визначених дій, що спрямована на притягнення до адміністративної відповідальності осіб, які вчинили адміністративні правопорушення.

Враховуючи загальне розуміння поняття притягнення до відповідальності, аналіз наукових підходів щодо провадження та притягнення до відповідальності та відповідного законодавства, можна дійти висновку що притягнення являє собою примушування кого-небудь відповідати за свої вчинки, а провадження у справах про адміністративні правопорушення являє собою яким чином це досягти, тобто примусити відповідати. Отже, для досягнення мети цього дослідження притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства можна визначити як примушування винної особи до такої відповідальності спеціально

уповноваженими органами та іншими особами шляхом здійснення послідовних чітко визначених дій у порядку визначеному законодавством.

Ще одним із аспектів, який потребує дослідження є коло суб'єктів притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства. Основну групу суб'єктів притягнення до такої відповідальності складають Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства (органи та посадові особи Державного агентства лісових ресурсів) (ст. 241 КУпАП). Вказані суб'єкти наділені правом притягувати до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства за чотирнадцятьма складами лісових правопорушень, які закріплено у КУпАП (ст. 49; ст. 63-70; 73; 75; 77; 188⁵).

Цікавим є досвід щодо системи органів управління, які мають право на притягнення до відповідальності у Франції, зокрема, що полягає у врегулювання відносин між Національним управлінням лісового господарства та державою, на основі договору, який включає керівні принципи управління та програми дій державної установи, а також засоби їх реалізації; зобов'язання державної служби, що впливають з реалізації режиму ведення лісового господарства тощо (ст. L221-3). Такі органи займаються й питаннями притягнення до адміністративної відповідальності [5].

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів (ст. 242¹ КУпАП) та Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки (ст. 223 КУпАП). Вказані суб'єкти наділені відповідними повноваженнями на підставі крім КУпАП також ЛК України та підзаконних нормативно-правових актів, серед яких: Положення Про Державну екологічну інспекцію України; Положення Про державне агентство лісових ресурсів України [232], Положення про державну лісову охорону, лісову охорону інших лісокористувачів та власників лісів,

Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій. Аналіз норм КУпАП дає підстави стверджувати, що за більшість лісових правопорушень притягнення до адміністративної відповідальності здійснюють посадові особи Державної екологічної інспекції України та її територіальних органів. При цьому повноваження посадових осіб Державного агентства лісових ресурсів України з притягнення до такої відповідальності у більшості випадків порушень лісового законодавства співпадає з повноваженнями посадових осіб Державної екологічної інспекції України щодо притягнення за лісові правопорушення. Справи щодо введення в експлуатацію виробничих об'єктів без обладнання, що запобігає шкідливому впливу на ліси (ст. 71 КУпАП); пошкодження лісу стічними водами, хімічними речовинами, нафтою і нафтопродуктами, шкідливими викидами, відходами і покидьками (ст. 72 КУпАП); знищення або пошкодження лісоосушувальних каналів, дренажних систем і шляхів на землях державного лісового фонду (ст. 74 КУпАП); знищення корисної для лісу фауни (ст. 76 КУпАП) розглядає тільки Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів. За порушення вимог пожежної безпеки в лісах поряд із вищезазначеними органами наділені повноваженнями притягувати до адміністративної відповідальності посадові особи Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ст. 77 КУпАП).

Відповідно до ст. 20² Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та п. 5 Інструкції № 264 Державна екологічна інспекція наділена повноваженнями, що полягають у здійсненні обмежень чи зупиненні (тимчасовому) діяльності підприємств і об'єктів незалежно від їх підпорядкування та форми власності, якщо їх експлуатація здійснюється з порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища та у разі порушення вимог дозволів на використання природних ресурсів, а також може звертатися з позовом до суду з таких питань, що вказує

що такий орган є суб'єктом притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства.

Ще одним суб'єктом притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства на підставі Закону України «Про Кабінет Міністрів України» (ч. 14, п. 2 ст. 20) [233] та ст. 27 ЛК України є Кабінет Міністрів України який наділений правом приймати рішення про обмеження або тимчасове припинення діяльності підприємств, установ та організацій у разі порушення останніми природоохоронного та лісового законодавства, що не пов'язано зі спричиненням шкоди лісам, лісовим ресурсам та землям лісогосподарського призначення. До таких порушень відносяться лісові адміністративні порушення, які передбачені п. 4-8 ст. 78 ЛК України.

Наступним суб'єктом притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди (судді), що слідує зі ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», що передбачає розгляд адміністративних справ судами, які наділені повноваженнями щодо припинення діяльності фізичних та юридичних осіб, яка завдає шкоди навколишньому природному середовищу [56]. До таких правопорушень відповідно до ст. 22 ЛК України відносяться порушення, пов'язані з використанням лісових ресурсів способами, які завдають шкоду навколишньому природному середовищу, не забезпечують збереження оздоровчих, захисних та інших корисних властивостей лісів, негативно впливають на їх стан і відтворення та порушення передбачені п. 5 ст. 78 ЛК України, пов'язані з використанням лісових ресурсів способами, які негативно впливають на стан і відтворення лісів, призводять до погіршення навколишнього природного середовища.

Таблиця 3.2.2 Суб'єкти притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства

№	Органи та їх посадові особи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення	Порушення лісового законодавства	Правова підстава здійснення повноважень
1.	<p>Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства розглядає справи про адміністративні правопорушення:</p> <p><i>Посадові особи:</i> керівник центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства, його заступники, головні лісничі, старші інженери та інженери, командири авіаланок, старші льотчики-спостерігачі та льотчики-спостерігачі баз авіаційної охорони лісів, лісничі, помічники лісничих, майстри лісу.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - порушення права державної власності на ліси (ст. 49 КУпАП); - незаконне використання земель державного лісового фонд (ст. 63 КУпАП); - порушення встановленого порядку використання лісосічного фонду, заготівлі і вивезення деревини, заготівлі живиці (ст. 64 КУпАП); - незаконна порубка, пошкодження та знищення лісових культур і молодняка (ст. 65 КУпАП); - знищення або пошкодження полезахисних лісових смуг та захисних лісових насаджень (ст. 65¹ КУпАП); - знищення або пошкодження підросту в лісах (ст. 66 КУпАП); - здійснення лісових користувань не у відповідності з метою або вимогами, передбаченими в лісорубному квитку (ордері) або лісовому квитку (ст. 67 КУпАП); - порушення правил відновлення і поліпшення лісів, використання ресурсів спілої деревини, вимог з охорони пралісів, квазіпралісів та природних лісів (ст. 68 КУпАП); 	<p>ст. 241 КУпАП; п. 3, ч. 1 ст. 91 ЛК України; ч. 4; 9 п. 7 Постанова КМ України від 16 вересня 2009 р. № 976 Про затвердження Положення про державну лісову охорону, лісову охорону інших постійних лісокористувачів та власників лісів</p>

		<ul style="list-style-type: none"> - пошкодження сінокосів і пасовищних угідь на землях державного лісового фонду (ст. 69 КУпАП); - самовільне сінокосіння і пасіння худоби, самовільне збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід (ст. 70 КУпАП); - засмічення лісів відходами (ст. 73 КУпАП); - знищення або пошкодження відмежувальних знаків у лісах (ст. 75 КУпАП); - порушення вимог пожежної безпеки в лісах (ст. 77 КУпАП); - невиконання законних розпоряджень чи приписів посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, радіаційної безпеки або охорону природних ресурсів (ст. 188⁵). 	
2.	Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання,	<ul style="list-style-type: none"> - порушення права державної власності на ліси (ст. 49 КУпАП); - незаконне використання земель державного лісового фонд (ст. 63 КУпАП); - порушення встановленого порядку використання лісосічного фонду, заготівлі і вивезення деревини, заготівлі живиці (ст. 64 КУпАП); - незаконна порубка, пошкодження та знищення 	ст. 242 ¹ КУпАП п. в), ст. 20 ² Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»; обмеження чи зупинення (тимчасове) діяльності підприємств і об'єктів незалежно від їх

<p>відтворення і охорони природних ресурсів, розглядає справи про адміністративні правопорушення.</p> <p><i>Посадові особи:</i> Головний державний інспектор України з охорони навколишнього природного середовища та його заступники, старші державні інспектори України з охорони навколишнього природного середовища, державні інспектори України з охорони навколишнього природного середовища, головні державні інспектори з охорони навколишнього природного середовища Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя та їх заступники, головні державні інспектори з охорони</p>	<p>лісових культур і молодняка (ст. 65 КУпАП);</p> <ul style="list-style-type: none"> - знищення або пошкодження полежахисних лісових смуг та захисних лісових насаджень (ст. 65¹ КУпАП); - знищення або пошкодження підросту в лісах (ст. 66 КУпАП); - здійснення лісових користувань не у відповідності з метою або вимогами, передбаченими в лісорубному квитку (ордері) або лісовому квитку (ст. 67 КУпАП); - порушення правил відновлення і поліпшення лісів, використання ресурсів спілої деревини, вимог з охорони пралісів, квазіпралісів та природних лісів (ст. 68 КУпАП); - пошкодження сінокосів і пасовищних угідь на землях державного лісового фонду (ст. 69 КУпАП); - самовільне сінокосіння і пасіння худоби, самовільне збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід (ст. 70 КУпАП); - введення в експлуатацію виробничих об'єктів без обладнання, що запобігає шкідливому впливу на ліси (ст. 71 КУпАП); - пошкодження лісу стічними водами, хімічними речовинами, нафтою і нафтопродуктами, шкідливими викидами, відходами і покидьками (ст. 72 КУпАП); 	<p>підпорядкування та форми власності, якщо їх експлуатація здійснюється з порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, законодавства про оцінку впливу на довкілля, вимог дозволів на використання природних ресурсів.</p> <p>п. 5) Інструкції № 264</p> <p>- звертається до суду із позовом щодо:</p> <p>обмеження чи зупинення діяльності суб'єктів господарювання і об'єктів незалежно від їх підпорядкування та форми власності, якщо їх експлуатація здійснюється з порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, вимог дозволів на використання природних ресурсів.</p>
--	---	---

<p>навколишнього природного середовища Чорного і Азовського морів та їх заступники, старші державні інспектори з охорони навколишнього природного середовища, державні інспектори з охорони навколишнього природного середовища відповідних територій</p>	<p>- засмічення лісів відходами (ст. 73 КУпАП); - знищення або пошкодження лісоосушувальних каналів, дренажних систем і шляхів на землях державного лісового фонду (ст. 74 КУпАП); - знищення або пошкодження відмежувальних знаків у лісах (ст. 75 КУпАП); - знищення корисної для лісу фауни (ст. 76 КУпАП); - порушення вимог пожежної безпеки в лісах (ст. 77 КУпАП); - невиконання законних розпоряджень чи приписів посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, радіаційної безпеки або охорону природних ресурсів (ст. 188⁵). - використання лісових ресурсів способами, які завдають шкоду навколишньому природному середовищу, не забезпечують збереження оздоровчих, захисних та інших корисних властивостей лісів, негативно впливають на їх стан і відтворення; (ч. 2 ст. 22 ЛК України).</p>	
---	---	--

3.	<p>Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки:</p> <p><i>Посадові особи:</i> Головний державний інспектор України з нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки і його заступники, головні державні інспектори з нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, районах у містах, містах обласного, республіканського (Автономної Республіки Крим) значення та їх заступники, старші державні інспектори України з нагляду</p>	<p>- порушення вимог пожежної безпеки в лісах (ст. 77 КУпАП).</p>	<p>ст. 223 КУпАП</p>
----	--	---	----------------------

	<p>(контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки, державні інспектори з нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, районах у містах, містах обласного, республіканського (Автономної Республіки Крим) значення.</p>		
4.	Кабінет Міністрів України	<p>ст. 78 ЛК України</p> <ul style="list-style-type: none"> - порушення правил і норм, умов спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів (п. 4); - використання лісових ресурсів способами, які негативно впливають на стан і відтворення лісів, призводять до погіршення навколишнього природного середовища (п. 5); - порушення встановлених строків справляння збору за використання лісових ресурсів (п. 6); - використання лісової ділянки не за цільовим призначенням (п. 7); - невідшкодування в установленому порядку збитків, заподіяних лісовому господарству внаслідок 	<p>п. 7 ч. 2 ст. 27 ЛК України;</p> <ul style="list-style-type: none"> -приймає рішення про обмеження або тимчасове припинення діяльності підприємств, установ та організацій у разі порушення ними природоохоронного та лісового законодавства; <p>ч. 14, п. 2 ст. 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України».</p> <ul style="list-style-type: none"> - приймає рішення про обмеження, тимчасову заборону (зупинення) або припинення

		порушень лісового законодавства, та невиконання вимог щодо усунення виявлених недоліків (п. 8).	діяльності підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності у разі порушення ними законодавства про охорону праці та навколишнього природного середовища.
5.	Районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди (судді)	- використання лісових ресурсів способами, які завдають шкоду навколишньому природному середовищу, не забезпечують збереження оздоровчих, захисних та інших корисних властивостей лісів, негативно впливають на їх стан і відтворення (п. 2 ч. 1 ст. 22 ЛК України); - використання лісових ресурсів способами, які негативно впливають на стан і відтворення лісів, призводять до погіршення навколишнього природного середовища (п. 5 ст. 78 ЛК України).	ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»; - діяльність фізичних та юридичних осіб, що завдає шкоди навколишньому природному середовищу, може бути припинена за рішенням суду.

Водночас, слід зазначити, що порушення лісового законодавства в окремих випадках супроводжується заподіянням шкоди лісу, лісовим ресурсам чи землям лісогосподарського призначення. В таких випадках притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності у порядку передбаченому КУпАП лише частково дозволяють усунути наслідки цих правопорушень. Як правило, до порушень лісового законодавства, що супроводжуються завданням збитків лісу відноситься незаконна порубка, пошкодження та знищення лісових культур і молодняка (ст. 65 КУпАП). Для

забезпечення відновлення лісу та лісових ресурсів і підвищення ефективності адміністративної відповідальності пропонується змінити підвідомчість справ за незаконну порубку, пошкодження та знищення лісових культур і молодняка з передачею розгляду таких справ районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судам (судді) від центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства та центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів. Для цього необхідно внести зміни до статей 241 та ст. 242¹ КУпАП виключивши із повноважень зазначених вище органів право на притягнення до адміністративної відповідальності та доповнити ст. 221 КУпАП статтею 65 КУпАП.

Ще одним аспектом притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, що потребує дослідження є процедура притягнення до цієї відповідальності, оскільки такі відносини мають складний характер. Така процедура включає кілька етапів, які у науковій літературі розглядаються як стадії адміністративного провадження. Процесуальні стадії, етапи визначають послідовність вчинення дій при вирішенні конкретних адміністративних справ та є важливими складовими адміністративних проваджень у тому числі у сфері порушення лісового законодавства.

Під стадією провадження у науковій літературі розуміють відносно самостійну частину, яка має власні цілі та особливості поряд із загальними завданнями провадження. Кожна стадія різниться колом суб'єктів, діями, які провадяться. Спеціальний процесуальний документ є результатом вирішення завдань на кожній стадії. Існує певний зв'язок стадій між собою, що характеризується поступовістю розвитку стадій з процесуальним оформленням результатів по кожній стадії з урахуванням перевірок щодо попередньої стадії [234, с. 161]. Стадії адміністративної процедури

визначаються логікою діяльності суб'єктів влади, є складовими її структури та відображають розвиток адміністративного провадження.

Адміністративне провадження, яке входить до адміністративного процесу, здійснюється в певній послідовності з дотриманням відповідних процедур, що встановлюються державою у вигляді системи обов'язкових правил. Органічними елементами, що характеризують структуру кожного з адміністративних проваджень та, адміністративного процесу загалом, є процесуальні стадії, етапи, окремі процесуальні дії [235, с. 70-76].

Представляє інтерес позиція В.Б. Авер'янова, Ю.П. Битяка та Т.О. Коломоєць, які вказують на чотири стадії адміністративного провадження, серед яких виокремлюють: 1) порушення справи про адміністративне правопорушення; 2) розгляд справи про адміністративне правопорушення та прийняття рішення; 3) оскарження і опротестування постанови по справі про адміністративне правопорушення; 4) виконання рішення, застосування адміністративного стягнення [234, с. 160].

До основних стадій адміністративного провадження, на думку М.М. Тищенко, належать: 1) стадія аналізу ситуації (або стадія порушення адміністративної справи); 2) стадія прийняття (ухвалення) рішення в справі; 3) стадія виконання (або звернення до виконання) ухваленого рішення; 4) стадія оскарження або опротестування рішення в справі (факультативна стадія) [20, с. 488].

Схожої точки зору дотримується С.С. Гнатюк, який до стадій адміністративного провадження відносить наступні: 1) порушення та адміністративне розслідування по справі; 2) розгляду та винесення постанови (рішення) по справі; 3) перегляду постанови у справі про адміністративний проступок; 4) виконання рішення по справі [236].

Водночас, до стадій, що носять узагальнений характер щодо всіх видів адміністративних проваджень та адміністративного процесу загалом, на думку Е.Ф. Демського, належать: 1) вирішення питання про відкриття адміністративної справи; 2) з'ясування фактичних обставин справи; 3) розгляд

справи і винесення рішення в справі; 4) перегляд рішення в справі; 5) виконання прийнятого рішення в справі [230, с. 127-128].

Схожої позиції притримується Ю.О. Легеза, яка до стадій адміністративно-деліктного провадження у справах про порушення вимог законодавства у сфері використання природних ресурсів відносить: 1) виявлення факту адміністративного правопорушення; 2) розгляд справи по суті; 3) прийняття рішення у справі; 4) оскарження прийнятого рішення в адміністративному порядку та у порядку адміністративного судочинства; 5) виконання постанови по справі про адміністративне правопорушення [201].

Близької точки зору дотримується Н.В. Марфіна, яка виділяє п'ять стадій провадження в справах про адміністративні правопорушення лісового законодавства, серед яких: порушення справи і попереднє адміністративне розслідування; розгляд справи; винесення рішення у справі; оскарження або опротестування рішення у справі; виконання винесеної у справі постанови [237].

Представляє інтерес підхід до стадій адміністративного провадження (процедури) І.В. Бойко. Серед стадій адміністративного провадження (процедури) авторка виокремлює стадію ініціювання, аналізує змістовне наповнення такої стадії, виокремлює процедурні дії та етапи цієї стадії. Крім того І.В. Бойко окреслює процедурні рішення, що можуть прийматися на стадії ініціювання [238, с. 30-37].

Аналіз підходів науковців до виділення стадій адміністративного провадження вказує на відсутність принципового впливу кількості стадій на результат такого провадження. Стадії можуть бути або об'єднанні або виокремлені, але при цьому важлива саме їх змістова наповненість, яка повинна повно та чітко відображати логічну структуру адміністративного провадження. На основі вищезазначених підходів до стадій адміністративного провадження можна зробити висновок щодо наявності п'яти стадій притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, серед яких: 1) ініціювання притягнення до адміністративної

відповідальності 2) порушення справи про адміністративне правопорушення; 3) розгляд справи про адміністративне правопорушення та прийняття рішення; 4) оскарження чи опротестування рішення по справі про адміністративне правопорушення; 5) виконання рішення, застосування адміністративного стягнення.

Першою стадією притягнення до адміністративної відповідальності є ініціювання. На цій стадії з'ясовуються обставини вчиненого правопорушення та факт вчинення правопорушення. Процес притягнення до адміністративної відповідальності розпочинається у разі коли вже встановлено факт порушення лісового законодавства та відповідно складено протокол про адміністративне правопорушення, що є підставою для застосування адміністративної відповідальності. На думку І.В. Бойко, яка розглядає стадію ініціювання адміністративної процедури, зміст цієї стадії залежить від виду адміністративної процедури. Авторка виокремлює два види адміністративної процедури: заявна, ту що ініціює приватна особа та втручальна, що ініціює суб'єкт публічного адміністрування. При цьому, на думку авторки, ініціювання заявного виду полягає у зверненні фізичних осіб до компетентних адміністративних органів із заявою та прийняття такої заяви. Ініціювання втручального виду адміністративної процедури полягає у вчиненні дій або прийнятті рішень суб'єктом публічного адміністрування. Такий підхід стосується стадій ініціювання будь-якої адміністративної процедури. Проте стосовно притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, зміст такої стадії потребує уточнення. Стадія ініціювання виокремлена також Законом України «Про адміністративну процедуру», в якому цій стадії присвячена окрема Глава 1. Ініціювання відповідно до цього Закону включає в себе встановлення факту події як підстави для прийняття адміністративного акту; подання заяви, реєстрація такої заяви, надсилання такої заяви за належністю [239, с. 211-215].

При цьому зазначені дії щодо стадії ініціювання будь-якої адміністративної процедури переважно стосуються і такої стадії притягнення

до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства. Водночас слід зазначити, що більш доцільно вважати процедуру встановлення факту порушення лісового законодавства передумовою притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, а ініціювання визнати першою стадією притягнення до такої відповідальності.

В такому разі зміст стадії ініціювання буде безпосередньо залежати від факту правопорушення встановленого та зафіксованого в порядку визначеному законодавством. На прояв окремих складових цієї стадії також впливатиме суб'єкт встановлення факту правопорушення. Зокрема, прояв змісту цієї стадії буде відрізнятися у разі встановлення факту Державною екологічною інспекцією, посадовими особами інших органів держави, органів місцевого самоврядування, громадськими лісовими інспекторами.

Взявши за основу зміст стадії ініціювання щодо будь-якої адміністративної процедури, з урахуванням особливостей притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства можна запропонувати наступний зміст ініціювання як стадії притягнення до адміністративної відповідальності: 1) перевірка повноважень суб'єкта встановлення факту порушення лісового законодавства, як підстави адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства; 2) перевірка відповідності встановленим вимогам документа щодо такого правопорушення; 3) з'ясування компетенції органу, що має право розглядати справи про відповідне адміністративне правопорушення; 4) підготовка звернення за належною формою до компетентного органу; 5) подання звернення та необхідних документів до компетентних органів; 6) підтвердження прийняття звернення компетентним органом.

Наступною стадією притягнення до адміністративної відповідальності є порушення справи про адміністративне правопорушення. Ця стадія починається після завершення стадії ініціювання та отримання відповідних документів органом, який наділено правом розглядати справи про адміністративні правопорушення згідно з діючим законодавством, про що

вказувалось вище. Такими документами є протокол про адміністративне правопорушення та відповідні процесуальні документи, серед яких акти огляду місця вчинення порушення лісового законодавства; протокол про вилучення речей і документів, у разі, якщо таке мало місце. За наявності отриманих даних, їх оцінки та перевірки стосовно здійсненого порушення лісового законодавства повноважна посадова особа приймає рішення щодо відкриття адміністративного провадження або направлення отриманих документів за підвідомчістю [73; 60].

Наступною стадією притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є стадія розгляду справи та винесення постанови по ній. Така стадія є основною стадією притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства. Основними завданнями на цій стадії є встановлення особи, яка вчинила порушення лісового законодавства та забезпечення правильного застосування законодавства під час розгляду справ про адміністративні лісові порушення. Так, справи про адміністративні лісові правопорушення розглядаються за місцем вчинення таких порушень наступними уповноваженими органами (їх посадовими особами), серед яких: органи лісового господарства (посадові особи державної лісової охорони), лісової охорони, державної екологічної інспекції (їх посадові особи) та посадові особи державної служби України з надзвичайних ситуацій у п'ятнадцятиденний строк (п. 3.2. Інструкції № 262). На цій стадії відбувається встановлення фактичних обставин справи, а також перевірка та оцінка доказової бази. Стадія розгляду справи та винесення постанови по ній, у порівнянні з попередніми, характеризується деталізованістю. На етапі підготовки до розгляду справи про адміністративні лісові порушення повноважні особи вирішують питання, які встановлено у КУпАП (ст. 278) та спеціальних Інструкціях, серед яких: належність до компетенції розгляд відповідної справи; правильність складення протоколу та інших матеріалів справи про такі; сповіщення осіб, які беруть участь у розгляді справи, про час і місце її розгляду; витребування необхідних додаткових

матеріалів; задоволення клопотання особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілого, їх законних представників і адвоката. У разі необхідності уповноваженими органами щодо розгляду адміністративних справ вирішуються питання врахування певних обставин, серед яких закріплено наступні: обставини, що виключають провадження у справі про адміністративні правопорушення; обставини, що виключають адміністративну відповідальність; обставини, які пом'якшують і обтяжують відповідальність (ст. 280 КУпАП). Після цього повноважна особа компетентного органу проводить розгляд справи про адміністративні правопорушення з наданням правової оцінки особи яка скоїла адміністративне лісопорушення за внутрішнім переконанням з урахуванням належності, достовірності та допустимості доказів (ст. 252 КУпАП). По завершенні цієї стадії повноважна посадова особа вищезазначених органів виносить одну з таких постанов, серед яких: постанова про накладення адміністративного стягнення або постанова про закриття справи (п. 4.2 Інструкції № 262; ст. 284 КУпАП). Якщо під час розгляду справи про адміністративне лісове порушення повноважна посадова особа дійде висновку що у діях особи, стосовно якої здійснюється провадження, є ознаки кримінального правопорушення, матеріали передаються цією повноважною посадовою особою прокурору або органу досудового розслідування з відповідним супровідним листом та постановою про закриття справи (абз. 2, п. 3.6 Інструкції № 262; ст. 253 КУпАП). Постанова про закриття справи виноситься при оголошенні усного зауваження, передачі матеріалів на розгляд громадської організації чи трудового колективу, а також за наявності обставин, що виключають провадження в справі про адміністративне правопорушення (абз. 3, п. 4.2 Інструкції № 262; ст. 247 КУпАП) [73; 60].

Постанова про накладення адміністративного стягнення повинна містити відомості, які встановлено п. 4.4 Інструкції № 262, ст. 283 КУпАП та ст. 19 Закону України «Про виконавче провадження» [240]. Серед таких вимог: найменування органу (посадової особи), який виніс постанову, дату розгляду

справи; відомості про особу, щодо якої розглядається справа; опис обставин, установлених при розгляді справи; зазначення нормативного акту, який передбачає відповідальність за дане адміністративне правопорушення; прийняте по справі рішення; відомості про вирішення питання про вилучені речі і документи; порядок набрання чинності; вказівку про порядок і строк її оскарження, а також відомості про її виконання; строк пред'явлення виконавчого документа до виконання. Форма постанови про накладення адміністративного стягнення міститься у додатку № 5 до Інструкції № 262. Варто відмітити, що при накладанні стягнення враховується характер скоєного правопорушення, особа порушника, ступінь його вини, майновий стан, а також обставини, що пом'якшують та обтяжують відповідальність (п. 3.7 Інструкції № 262). Копія постанови, після її винесення вручається під розписку або надсилається рекомендованим листом особі, щодо якої вона винесена, про що робиться відмітка у справі (абз. 5 п. 4.2 Інструкції № 262) [73].

Наступною стадією притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства є оскарження і опротестування постанови по справі про адміністративне правопорушення. Ця стадія є факультативною. Постанова про адміністративне правопорушення може бути оскаржена в десятиденний строк з дня її винесення (п. 4.14 Інструкція № 262; ст. 289 КУпАП) [73; 60]. Право оскаржити постанову має особа, щодо якої її винесено, потерпілий, а прокурор має право опротестувати винесене рішення (постанову). Водночас, пропущений строк на оскарження постанови з поважних причин, може бути поновлений органом або посадовою особою до якого подається скарга або протест прокурора. Сутністю цієї стадії є перевірка законності і правомірності прийнятого рішення посадовою особою, компетентним державним органом рішення по адміністративній справі, а також дотримання прав учасників справи.

Постанова по справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржена у вищестоящий орган або вищестоящий посадовій особі або в районний, районний у місті, міський чи міськрайонний суд, у порядку

визначеному КАС України, з особливостями, встановленими КУпАП. У разі, якщо постанову по справі про адміністративне правопорушення винесено неправомочною посадовою особою лісового господарства, компетентна посадова особа скасовує таку постанову (п.4.9-4.10 Інструкції № 262). Так, посадова особа органу лісового господарства при розгляді скарги на постанову по справі про адміністративне правопорушення перевіряє законність і обґрунтованість винесеної постанови і приймає одне з таких рішень, серед яких рішення про скасування, зміну або залишення постанови в силі (абз. 2, п. 4.12 Інструкції № 262; ст.293) [73; 60].

Стадія виконання рішення та застосування адміністративного стягнення є заключною стадією провадження у справах про адміністративне лісове порушення. Питання, які потребують вирішення на цій стадії врегульовано КУпАП та спеціальними підзаконними нормативно-правовими актами (Інструкція № 262; № 264). Постанова по справі про адміністративне правопорушення набирає законної сили після закінчення строку її оскарження (п. 4.15 Інструкції № 262). У разі застосування до винної особи попередження та накладення штрафу, який стягується на місці вчинення адміністративного лісового правопорушення, такий порядок не застосовується. Виконання постанови по справі про адміністративне правопорушення забезпечується здійсненням контролю вищестоящими органами та посадовими особами, правом оскарження та іншими заходами, встановленими законом. Постанова про накладення адміністративного стягнення підлягає скасуванню або зміні за рішенням керівника органу лісового господарства, посадова особа якого винесла таку постанову у разі якщо така постанова складена з порушеннями (абз. 2, п. 4.18 Інструкції № 262). Форма рішення щодо скасування чи зміни постанови по справі про адміністративне правопорушення, яка підлягає заповненню компетентною посадовою особою, міститься у додатку № 10 до Інструкції № 262. Постанова звертається до виконання посадовою особою органу лісового господарства, або посадовою особою іншого повноважного органу, яка її винесла [73; 60].

КУПАП визначено основні положення щодо виконання постанов про накладення адміністративних стягнень та відповідно види проваджень щодо порядку виконання постанов щодо застосування різних форм адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства.

Висновки до підрозділу 3.2

Таким чином проведене дослідження питань щодо притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства дає можливість обґрунтувати наступні висновки та пропозиції.

Обґрунтовано визначення поняття притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, як примушування винної особи до такої відповідальності за лісові та суміжні з ними правопорушення спеціально уповноваженими органами та іншими особами шляхом здійснення послідовних чітко визначених дій у порядку, визначеному лісовим, екологічним та адміністративним законодавством.

Узагальнено коло суб'єктів притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, з урахуванням порушень лісового законодавства, за які мають право застосовувати відповідальність зазначені суб'єкти та правових підстав здійснення повноважень цими суб'єктами.

Узагальнено перелік та зміст стадій притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, та виокремлено наступні стадії: ініціювання притягнення до адміністративної відповідальності; порушення справи про адміністративне правопорушення; розгляд справи про адміністративне правопорушення та прийняття рішення; оскарження чи опротестування рішення по справі про адміністративне правопорушення; виконання рішення, застосування адміністративного стягнення.

Уточнено наступний зміст такої стадії притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства як ініціювання, що включає такі дії: перевірка повноважень суб'єкта встановлення факту порушення лісового законодавства, як підстави адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства; перевірка відповідності встановленим вимогам документа щодо такого правопорушення; з'ясування компетенції органу, що має право розглядати справи про відповідне адміністративне правопорушення; підготовка звернення за належною формою до компетентного органу; подання звернення та необхідних документів до компетентних органів; підтвердження прийняття звернення компетентним органом.

Обґрунтовано зміну підвідомчості справ за незаконну порубку, пошкодження та знищення лісових культур і молодняка з передачею розгляду таких справ районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судам (судді) від центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства та центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів з обґрунтуванням внесення відповідних змін до ст. 221; 241 та ст. 242¹ КУпАП.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Таким чином дослідження питань щодо встановлення факту порушення лісового законодавства та притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства дозволило обґрунтувати наступні висновки та пропозиції.

1. Запропоновано визначення поняття факту порушення лісового законодавства як дії або бездіяльності, що відбулися в реальній дійсності, які мають ознаки правопорушення, посягають на відносини щодо використання, охорони та захисту лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення або встановлений правопорядок в лісових відносинах та завдають, чи створюють загрозу спричинення шкоди екологічній цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, за які передбачено адміністративну відповідальність винної у цьому особи.

2. Аргументовано визначення поняття встановлення факту порушення лісового законодавства, а саме: це фіксація уповноваженими на те органами держави, що підтверджена відповідними діями та доказами у встановленому законом порядку, дійсних, реальних дій чи бездіяльності, які є об'єктивно існуючими та незаперечними, що мають ознаки правопорушення, які посягають на відносини щодо використання, охорони та захисту лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення або встановлений правопорядок в лісових відносинах та завдають, чи створюють загрозу спричинення шкоди екологічній цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, за які передбачено адміністративну відповідальність винної у цьому особи.

3. Уточнено коло суб'єктів виявлення факту порушення лісового законодавства, серед яких: посадові особи органів прокуратури, зокрема, спеціалізованих екологічних прокуратур на правах відділів (управлінь), державна екологічна інспекція; державна лісова охорона; лісова охорона; національна поліція; посадові особи інших органів держави, органів місцевого

самоврядування, місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій; громадські інспектори з охорони довкілля, громадські лісові інспектори; егері та посадові особи користувачів мисливських угідь, уповноважених на охорону державного мисливського фонду; громадяни та громадські організації.

4. Виокремлено етапи встановлення факту порушення лісового законодавства, серед яких: перший етап - виявлення факту порушення; другий етап - перевірка виявленого факту порушення лісового законодавства; третій етап - документальне оформлення факту вчиненого правопорушення. Конкретизовано форми прояву кожного етапу.

Формою прояву першого етапу є: безпосереднє засвідчення факту правопорушення уповноваженими на те органами держави; повідомлення самого правопорушника про вчинене ним протиправне діяння; заяви (скарги) громадян; повідомлення посадових осіб інших органів держави, органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій; засвідчення громадських інспекторів з охорони довкілля, громадських лісових інспекторів; повідомлення в засобах масової інформації; розміщення будь-ким інформації у соціальних мережах та інших Інтернет ресурсах та інші.

Формами перевірки на другому етапі є: огляд місця вчинення правопорушення спеціально уповноваженими органами; ознайомлення з дозвільними документами органами, що мають відповідні повноваження; службове розслідування, що проводиться спеціально уповноваженим органом; здійснення лабораторних, експертних та інших досліджень, суб'єктами, що наділені відповідними правами.

Формами документального оформлення є: акти перевірок; акти огляду місця вчинення порушення лісового законодавства; акти проведення службового розслідування; висновки щодо відповідних досліджень; повідомлення посадових осіб державної екологічної інспекції та її територіальних органів.

5. Запропоновано визначення поняття притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, як примушування винної особи до такої відповідальності за лісові та суміжні з ними правопорушення спеціально уповноваженими органами та іншими особами шляхом здійснення послідовних чітко визначених дій у порядку, визначеному лісовим, екологічним та адміністративним законодавством. Обґрунтовано доповнення цим визначенням Інструкції № 262.

6. Узагальнено коло суб'єктів притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, з урахуванням порушень лісового законодавства, за які мають право застосовувати відповідальність зазначені суб'єкти та правових підстав здійснення повноважень цими суб'єктами.

7. Узагальнено перелік та зміст стадій притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, та виокремлено наступні стадії: ініціювання притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства; порушення справи про адміністративне правопорушення; розгляд справи про адміністративне правопорушення та прийняття рішення; оскарження чи опротестування рішення по справі про адміністративне правопорушення; виконання рішення, застосування адміністративного стягнення.

8. Уточнено наступний зміст такої стадії притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства як ініціювання, що включає такі дії: перевірка повноважень суб'єкта встановлення факту порушення лісового законодавства, як підстави адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства; перевірка відповідності встановленим вимогам документа щодо такого правопорушення; з'ясування компетенції органу, що має право розглядати справи про відповідне адміністративне правопорушення; підготовка звернення за належною формою до компетентного органу; подання звернення

та необхідних документів до компетентних органів; підтвердження прийняття звернення компетентним органом.

9. Обґрунтовано зміну підвідомчості справ за незаконну порубку, пошкодження та знищення лісових культур і молодняка з передачею розгляду таких справ районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судам (судді) від центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства та центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів з обґрунтуванням внесення відповідних змін до ст. 221; 241 та ст. 242¹ КУпАП.

ВИСНОВКИ

У дисертації обґрунтовано нові теоретико-практичні положення щодо адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства та розроблено на їх основі пропозиції щодо удосконалення відповідного законодавства. Отримані в процесі дослідження результати дають підстави стверджувати про досягнення поставленої мети та виконання визначених завдань, а також зробити загальні висновки за даним дослідженням:

1. Доопрацьовано визначення поняття адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, а саме - це вид правової відповідальності, яка має додатковий характер щодо відновлення прав власників лісів та лісокористувачів і екологічної цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення та полягає у потерпанні винною особою, що вчинила порушення лісового законодавства, негативних втрат організаційного, майнового або особистого характеру як адміністративних стягнень, що проявляється у державному примусі з боку державних компетентних органів, який застосовується в установленому законом порядку з метою забезпечення правопорядку в лісових відносинах.

Виокремлено види адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства за наступними критеріями: за об'єктом посягання (відповідальність за знищення або пошкодження лісу, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, погіршення їх стану; відповідальність за невиконання та порушення правил, приписів та порядку ведення лісового господарства, у тому числі правил використання та охорони лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення) та суб'єктом відповідальності (відповідальність посадових осіб; відповідальність громадян; відповідальність юридичних осіб).

2. Представлено узагальнення правової основи адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства та обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення ЛК України, КУпАП та Інструкції № 262.

3. Доопрацьовано визначення поняття порушення лісового законодавства, як протиправного, винного, суспільно-небезпечного або суспільно шкідливого діяння, яке вчинено відповідними суб'єктами, що посягає на відносини щодо використання, охорони та захисту лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення або встановлений правопорядок в лісових відносинах та завдає чи створює загрозу спричинення шкоди екологічній цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, за яке передбачено юридичну відповідальність винної у цьому особи. Наголошується, що такі правопорушення вважаються адміністративними правопорушеннями, якщо за них законом передбачена адміністративна відповідальність. Запропоновано закріпити наведене визначення в Інструкції № 262.

Виокремлено дві групи порушень лісового законодавства (лісові та суміжні з ними правопорушення) як однієї з підстав адміністративної відповідальності та уточнено їх види щодо кожної групи з урахуванням екологічної спрямованості та характеру дій порушень лісового законодавства.

Обґрунтовано пропозиції щодо додаткового виокремлення таких підстав адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, як: збут незаконно зрубаних дерев або чагарників; невиконання обов'язку ведення первинного обліку лісів власниками лісів або постійними лісокористувачами; незабезпечення безперешкодного доступу до об'єктів електромереж, інших інженерних споруд, які проходять через лісову ділянку, для їх обслуговування. Запропоновано внесення відповідних змін до ст. 65 КУпАП та ст. 105 ЛК України та доповнення ст. 76¹ та 76² КУпАП.

4. Доопрацьовано визначення поняття суб'єкта адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства якими є: фізичні (громадяни України, іноземці, особи без громадянства; посадові особи) та юридичні особи, які порушили норми законодавства, пов'язаного з використанням, охороною та захистом лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, та, які, за наявності підстав, передбачених

чинним законодавством України, притягнуті до адміністративної відповідальності.

Додатково обґрунтовано віднесення до кола суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства юридичних осіб. Аргументовано виключення посадових осіб із кола суб'єктів адміністративної відповідальності за самовільне сінокосіння і пасіння худоби, самовільне збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід з обґрунтуванням відповідних змін до ст. 70 КУпАП.

Уточнено поділ суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства (фізичних та юридичних осіб) на загальні та спеціальні.

5. Запропоновано визначення поняття форми адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства як зовнішнього виразу потерпання негативних додаткових наслідків організаційного, майнового або особистого характеру (адміністративних стягнень) фізичною або юридичною особою за вчинення адміністративних правопорушень в сфері використання лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення.

Доопрацьовано види форм адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства за такими критеріями, як підстави та міри відповідальності, серед яких: основні (стягнення штрафу; припинення лісових відносин або відповідної діяльності; виконання суспільно корисних робіт) та додаткові (позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення) з конкретизацією їх змісту;

6. Запропоновано визначення поняття факту порушення лісового законодавства як дії або бездіяльності, що відбулися в реальній дійсності, мають ознаки правопорушення, посягають на відносини щодо використання, охорони та захисту лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського

призначення або встановлений правопорядок в лісових відносинах та завдають, чи створюють загрозу спричинення шкоди екологічній цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, за які передбачено адміністративну відповідальність винної у цьому особи. Обґрунтовано доповнення цим визначенням Інструкції №262.

Аргументовано визначення поняття встановлення факту порушення лісового законодавства як фіксації уповноваженими на те органами держави, що підтверджена відповідними діями та доказами у встановленому законом порядку, дійсних, реальних дій чи бездіяльності, які є об'єктивно існуючими та незаперечними, що мають ознаки правопорушення, які посягають на відносини щодо використання, охорони та захисту лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення або встановлений правопорядок в лісових відносинах та завдають чи створюють загрозу спричинення шкоди екологічній цінності лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення, за які передбачено адміністративну відповідальність винної у цьому особи.

Виокремлено етапи встановлення факту порушення лісового законодавства: виявлення факту правопорушення; перевірка виявленого факту порушення лісового законодавства; документальне оформлення факту вчиненого правопорушення з конкретизацією форм встановлення факту порушення лісового законодавства щодо кожного етапу з обґрунтуванням внесення доповнень до Інструкції № 262.

Узагальнено перелік суб'єктів виявлення фактів порушення лісового законодавства.

7. Обґрунтовано визначення поняття притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства як примушування винної особи до такої відповідальності за лісові та суміжні з ними правопорушення спеціально уповноваженими органами та іншими особами шляхом здійснення послідовних чітко визначених дій у порядку, визначеному

лісовим, екологічним та адміністративним законодавством. Обґрунтовано доповнення цим визначенням Інструкції № 262.

Узагальнено перелік стадій притягнення до адміністративної відповідальності та розкрито їх зміст, виокремлено п'ять стадій такого процесу.

Уточнено зміст стадії ініціювання притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства, до якого включено перевірка повноважень суб'єкта встановлення факту порушення лісового законодавства, як підстави адміністративної відповідальності; перевірка відповідності встановленим вимогам документа щодо такого правопорушення; з'ясування компетенції органу, що має право розглядати справи про відповідне адміністративне правопорушення; підготовка звернення за належною формою до компетентного органу; подання звернення та необхідних документів до компетентних адміністративних органів; підтвердження прийняття звернення компетентним органом.

Обґрунтовано зміну підвідомчості справ за незаконну порубку, пошкодження та знищення лісових культур і молодняка з передачею розгляду таких справ районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судам (судді) від центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства та центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів з обґрунтуванням внесення відповідних змін до ст. 221; 241 та ст. 242¹ КУпАП.

На основі теоретико-практичних положень щодо адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства підготовлено пропозиції щодо внесення змін та доповнень до діючого законодавства що представлені в додатку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лісовий кодекс України: Закон України від 21 січня 1994 року № 3852-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#top>.
2. Про затвердження Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 травня 2007 р. № 733. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2007-%D0%BF#top>.
3. Державне агентство лісових ресурсів України. Напрями діяльності. Ліси України. Загальна характеристика лісів України. URL: <https://forest.gov.ua/napryamki-diyalnosti/lisi-ukrayini/zagalna-harakteristika-lisiv-ukrayini>.
4. Деякі питання реформування управління лісової галузі: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2022 р. № 1003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1003-2022-%D0%BF#Text>.
5. Code forestier. Codifié par Décret n°2012-836 du 29 juin 2012 (V). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000025244092/LEGISSTA000026128768.
6. Про ДП «Ліси України». URL: <https://e-forest.gov.ua/about-us/>.
7. Інститут юридичної відповідальності у демократичних правових системах: Монографія/Кол. авторів; За заг. ред. Н.М. Оніщенко. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2009. 216 с.
8. Ковейно Ю.В. Окремі аспекти визначення поняття юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства. Актуальні проблеми науки та освіти: Збірник матеріалів XXV підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2023. С. 63-66. https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4308/1/Kov_okr_konf_2023_63.pdf.

9. Ковейно Ю.В. Юридична відповідальність за правопорушення в сфері використання лісів. Актуальні проблеми науки та освіти: Збірник матеріалів ХХІ підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. К.В. Балабанова. Маріуполь: МДУ, 2019. С 60 - 62.

10. Копейчиков В.В. Правознавство: підручник/ авт. кол.: Демський С.Е., Ковальський В.С., Колодій А.М. (керівник авт.кол.) та ін.; за ред. В.В. Копейчикова, 5-е вид., перероб. та доп. Київ: Юрінком Інтер. 2002. 736 с.

11. Топорович Г.В. До сутності поняття «юридична відповідальність державних службовців». Держава та регіони: науково виробничий журнал / Класичний приватний ун-т. Запоріжжя, 2011.№ 2. С. 158-161.

12. Задорожня Г.В. Щодо конституційно-правової відповідальності. Право України. 2007. С. 107-109.

13. Берлач Н.А. Перспективи розвитку позитивної юридичної відповідальності в демократичному суспільстві. *Форум права*. 2012. № 1. С. 77-81.

14. Каленіченко Л.І. Сучасне розуміння сутності юридичної відповідальності в правовій думці. *Право і безпека*. 2015. № 3 (58). С. 26-31.

15. Безклубий І.А., Бобровник С.В., Гриценко І.С. Відповідальність у праві: філософія, історія, теорія: монографія / за заг. ред. І.А. Безклубого. Київ, 2014. 448 с.

16. Теорія держави і права. Академічний курс: [Підручник]/ [О.В. Зайчук та ін.]; за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер. 2008. 688 с.

17. Загальна теорія права: підруч. / [М.І. Козюбра, С.П. Погребняк, О.В. Цельєв та ін.]; за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.

18. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України

М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.

19. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. Київ: 2007. 992 с.

20. Адміністративне право України. Академічний курс: [підручник]: у 2 т. / ред. колегія: В. Авер'янов (голова). Київ: Юрид. думка, 2004. Т. 1: Загальна частина. 2004. 584 с.

21. Адміністративне право України: підручник; за заг. ред. д.ю.н., проф. Т.О. Коломоець. Київ. «Істина». 2008. 457 с.

22. Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Адміністративне право України: Підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

23. Хорощак Н.В. Адміністративні стягнення за законодавством України: монографія. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2004. 172 с.

24. Лук'янець Д.М. Розвиток інституту адміністративної відповідальності: концептуальні засади та проблеми правореалізації: автореферат... д-ра юрид. наук, спец.: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2007. 35 с.

25. Панасюк О.В. Адміністративно-деліктне право України: теоретичні питання розвитку та реформування: дис... д-ра юрид. наук, спец.: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ: Науково дослідний інститут публічного права, 2021. 535 с.

26. Буга Г.С. Адміністративно-правові засади забезпечення безпеки у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні: дис... д-ра юрид. наук, спец.: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Кропивницький: Донецький державний університет внутрішніх справ, 2022. 477 с.

27. Беленчук І.А. Адміністративне право України: навч. посіб. Київ: А.С.К., 2004. 176 с.

28. Адміністративне право України: основні поняття: навч. посібник / за заг. ред. І.П. Голосніченка. Київ: ГАН, 2005. 232 с.

29. Дембицька С.Л. Теоретико-правова характеристика інституту адміністративної відповідальності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2015. №18. Том 1. С. 77-80.

30. Додін Є.В. Удосконалення законодавства про адміністративну відповідальність юридичних осіб. Концепція розвитку законодавства України. Київ, 1996. С. 114-115.

31. Адміністративне право України: Підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю.П. Битяка. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 544 с.

32. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: навч. посібник. Київ: Атіка, 2007. 624 с.

33. Бобкова А.Г., Ковейно Ю.В. Забезпечення безпекового середовища в лісових відносинах заходами адміністративної відповідальності. Organizational and legal fundamentals for the formation of a security environment in Ukraine: Scientific monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2023. P. 169-186 URL: DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-363-7-8>.

34. Легеза Ю.О. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері використання природних ресурсів. *Право і суспільство*. 2017. №3. С. 140-146.

35. Сливка М.М. Взаємодія суб'єктів охорони навколишнього природного середовища (адміністративно-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Львів, 2018. 214 с.

36. Хижня Л.Є. Адміністративна відповідальність за вчинення правопорушень у сфері захисту довкілля в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2020. 263 с.

37. Куян І.А. Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2001. 18 с.
38. Марфіна Н.В. Адміністративна відповідальність за порушення лісового законодавства: автореф. ... дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2007. 20 с.
39. Мендик Л.В. Адміністративна відповідальність за порушення лісового законодавства України. *Європейські перспективи* № 2 ч.2, 2012. С. 103-109.
40. Парпан У.М., Лесько Н.В. Особливості адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №4. С. 403-405.
41. Матчук С.В. Адміністративно-правова охорона лісових ресурсів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2014. 20 с.
42. Коломоєць Т.О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації: автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2005. 38 с.
43. Makarenko O.Yu., Ustinova-Boichenko H.M., Makarenko N.A., Nazymko O.V., Hromenko Y.O. Strengthening the control of enterprises with industrial pollution of atmospheric air (Посилення контролю підприємств з промисловим забрудненням атмосферного повітря). *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 2022, № 3. С. 112-117 (Scopus Indexed) <https://doi.org/10.33271/nvngu/2022-3/112>.
URL: https://nvngu.in.ua/jdownloads/pdf/2022/3/03_2022_Makarenko.pdf.
44. Чернецький О.Л. Поняття та особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх: теоретико-правові питання. *Форум права*. 2008. № 1. С.439-444.
45. Makarenko O.Yu., Makarenko N.A., Nazymko O.V., Hromenko Y.O., Nesterenko K.O. Problematic issues of criminal prosecution for the illegal extraction of mineral resources (Проблемні питання притягнення до кримінальної відповідальності за незаконний видобуток корисних копалин). *Naukovyi*

Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu, 2021, № 4. С. 139-144 (Scopus Indexed) <https://doi.org/10.33271/nvngu/2021-4/139>. URL: http://nvngu.in.ua/jdownloads/pdf/2021/4/04_2021_Makarenko.pdf.

46. Волков О.Є. Адміністративно-правове забезпечення використання й охорони лісового фонду України: дис. ... канд. юрид. наук. Тернопіль, 2020. 264 с.

47. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 року № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

48. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <https://sum.in.ua/s/vyd>.

49. Державна екологічна інспекція. Результати здійснення державного нагляду (контролю) за 2021 рік. URL: https://www.dei.gov.ua/post?category_id=19&post_type_id=2.

50. Державна екологічна інспекція. Результати здійснення державного нагляду (контролю) за 12 місяців 2022 рік. URL: https://www.dei.gov.ua/post?category_id=19&post_type_id=2.

51. Державна екологічна інспекція. Результати здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища за 2023 рік. URL: https://www.dei.gov.ua/post?category_id=19&post_type_id=2

52. Державне агентство лісових ресурсів. Публічні звіти Держлісагентства. URL: <https://forest.gov.ua/agentstvo/komunikaciyi-z-gromadskisty/publichni-zviti-derzhlisagentstva>.

53. Ковейно Ю.В. Види адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства. Проблеми і перспективи поствоєнної розбудови України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7-8 грудня 2023 р. / за заг. ред. М. В. Трофименка: Маріуп. держ. ун-т. Київ: МДУ, 2023. С.152-155.

54. Габлей Н.Г. Окремі аспекти притягнення до адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства. *Право та державне управління*. 2022. №3. С. 69-74. DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2022.3.10>.

55. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

56. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#top>.

57. Ковейно Ю.В. Підстави відповідальності за порушення лісового законодавства. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. № 4. Т. 2. 2020. С. 112–113. DOI <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2020-4.2-16>.

58. Ковейно Ю.В. Правова основа використання лісів. *Підприємництво, господарство та право*. 2017. №12. С. 142-147. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/12/31.pdf>.

59. Земельний кодекс: Закон України від 25 жовтня 2001 року № 2768-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#top>.

60. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 року № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>.

61. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 року № 2073-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#top>.

62. Про схвалення Державної стратегії управління лісами України до 2035 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1777-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-%D1%80#top>.

63. Про затвердження Санітарних правил в лісах України: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 р. № 555. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-95-%D0%BF#Text>.

64. Про затвердження Правил відтворення лісів: Постанова Кабінету Міністрів України від 01 березня 2007 р. № 303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2007-%D0%BF#Text>.

65. Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 р. № 761. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2007-%D0%BF#Text>.

66. Про реалізацію експериментального проекту щодо видачі спеціального дозволу на спеціальне використання лісових ресурсів (лісорубного квитка) та сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів в електронній формі: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.2023 року № 483. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2023-%D0%BF#Text>.

67. Про затвердження форм документів, необхідних для реалізації експериментального проекту щодо видачі спеціального дозволу на спеціальне використання лісових ресурсів (лісорубного квитка) та сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів в електронній формі: Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів від 21.07.2023 № 520. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1485-23#Text>.

68. Про затвердження Порядку ведення державного лісового кадастру та обліку лісів: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 червня 2007 р. № 848. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-2007-%D0%BF#Text>.

69. Про затвердження Положення про державну лісову охорону, лісову охорону інших лісокористувачів та власників лісів: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р. № 976. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2009-%D0%BF#Text>.

70. Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 р. № 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF#Text>.

71. Про затвердження Порядку організації охорони і захисту лісів: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 травня 2022 року № 612. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/612-2022-%D0%BF#Text>.

72. Про затвердження Інструкції з оформлення Державною екологічною інспекцією України та її територіальними органами матеріалів про адміністративні правопорушення: Наказ Міністра навколишнього природного середовища від 05. 07. 2004 року № 264. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0934-04#top>.

73. Про затвердження Інструкції з оформлення органами Державного комітету лісового господарства України матеріалів про адміністративні правопорушення: Наказ Державного комітету лісового господарства України від 31.08.2010 № 262. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0863-10#Text>.

74. Про затвердження Інструкції про порядок ведення державного лісового кадастру і первинного обліку лісів: Наказ Державного комітету лісового господарства України від 01.10.2010 року № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1267-10#Text>.

75. Про затвердження Правил використання корисних властивостей лісів: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.08.2012 № 502. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1536-12#Text>.

76. Lietuvos Respublikos miškų įstatymas. Įstatymas paskelbtas: Žin. 1994, Nr. 96-1872, i. k. 0941010ISTA000I-671. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.6036/asr>.

77. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas. URL: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b8d908c0215b11e58a4198cd62929b7a/asr#part_d57d21e14c804030a817fe26c3e93fda.

78. Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Forstgesetz vom 3. Juli 1975. URL:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10010371>.

79. Каленіченко Л.І. Загальнотеоретична характеристика підстав юридичної відповідальності. *Право і безпека*. 2016. № 4 (63). С. 20-24.

80. Виконавча влада і адміністративні правопорушення / за заг. ред. В.Б. Авер'янова. Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2002. 667 с.

81. Адміністративне право України: [навч. посіб.] / [Р.А. Калюжний, Г.Г. Забарний, В.К. Шкарупа]. Київ: Вид. А.В. ПАЛИВОДА, 2003. 212 с.

82. Лук'янець Д.М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. 220 с.

83. Каракаш І.І. Види юридичної відповідальності та особливості їх застосування за порушення природоресурсового й екологічного законодавства. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. С. 430-442.

84. Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення / Колектив авторів. Відп. ред. Ю.В. Баулін. Донецьк: ПП «ВД «Кальміус», 2013. 424 с.

85. Колпаков В.К. Адміністративне право України: [підручник]. Київ, 1999. 736 с.

86. Колеснікова М.В. Деякі аспекти підстав виникнення адміністративної відповідальності. Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 19–20 травня 2022 року) / редколегія: проф. А.М. Куліш, В.В. Миргород-Карпова, А.В. Стеблянка. Суми: Сумський державний університет, 2022. 652 с.

87. Теорія держави і права: підручник / [О.М. Бандурка, О.М. Головка, О.С. Передерій та ін.]; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О.М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с.

88. Гетьман А.П., Шульга М.В. Екологічне право України: Підручник. Харків: Право, 2005. 396 с.

89. Битяк Ю.П., Зуй Б.В. Административное право Украины (Общая часть): учебное пособие. Харьков: Одиссей, 1999. 224 с.

90. Єгорова Т.П. Охорона лісів за законодавством України та країн СНД: порівняльно-правовий аналіз: автореф. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Харків, 2015. 23 с.

91. Мендик Л.В. Адміністративна відповідальність за порушення лісового законодавства України. *Європейські перспективи*. 2012. №2. Ч. 2. С. 103-109.

92. Завгородня В.М. Майнова відповідальність за порушення лісового законодавства: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06. Київ, 2004. 18 с.

93. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. URL: <http://mego.info/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F-194-%D1%83%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%B5-%D0%B7%D0%BD%D0%B8%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B0%D0%B1%D0%BE-%D0%BF%D0%BE%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%BD%D0%B0>

94. Постанова Пленуму Верховного Суду України Про судову практику в справах про знищення та пошкодження державного чи колективного майна шляхом підпалу або внаслідок порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки № 4 від 02.07.76 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-76#top>.

95. Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 р. № 665. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/665-2008-%D0%BF#Text>.

96. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довілля: Постанова Пленуму Верховного Суду від 10.12.2004 року № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04#Text>.

97. Юрисконсульт. Народний правовий портал. URL: <https://legalexpert.in.ua/komkodeks/kuap/8070-65.html>.

98. Коментар до ст. 65 (1) Знищення або пошкодження полезахисних лісових смуг та захисних лісових насаджень. URL: https://legalexpert.in.ua/komkodeks/kuap/8071--651-----_.html.

99. Державні будівельні норми України. Підріст. URL: <https://dbn.co.ua/blog/pidrist/2016-12-08-13232>.

100. Ліс це сукупність землі, рослинності...URL: <https://www.forester.org.ua/lis-tse-sukupnist-zemli-roslynnosti/>.

101. Про затвердження Правил поліпшення якісного складу лісів: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 р. № 724. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/724-2007-%D0%BF#Text>.

102. Про затвердження Порядку заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань в лісах України: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 квітня 1996 р. N 449. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-96-%D0%BF#Text>.

103. Юрисконсульт. Народний правовий портал. URL: <https://legalexpert.in.ua/komkodeks/kuap/8080-74.html>.

104. Кодекс Цивільного захисту України: Закон України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#top>.

105. Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 30.12.2014 № 1417. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15#Text>.

106. Про затвердження правил пожежної безпеки в лісах України: Наказ Держкомлісгоспу України від 27.12.2004 № 278. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0328-05#Text>.

107. Великий тлумачний словник сучасної мови. URL: <https://slovyk.me/dict/vts/%D0%BF%D0%BE%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8>.

108. Про внесення змін до Лісового кодексу України: Закон України від 8 лютого 2006 року № 3404-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3404-15#top>.

109. Про затвердження Правил заготівлі живиці в лісах України: Постанова Кабінету Міністрів від 8 лютого 1996 р. N 185. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-96-%D0%BF#Text>.

110. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.

111. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України 08.10.1998 року № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 № 1950/5). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#top>.

112. Про нафту і газ: Закон України від 12 липня 2001 року № 2665-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2665-14#Text>.

113. Юрисконсульт. Народний правовий портал: <https://legalexpert.in.ua/komkodeks/kuap/8078-72.html>

114. Про управління відходами: Закон України від 20 червня 2022 року № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>.

115. Ковейно Ю.В. Організаційно-правова основа управління поводження з відходами в Україні. Новітні досягнення та вектори розвитку сучасної юриспруденції. Колективна монографія / За заг. ред. Т.О. Коломоєць. Львів-Торунь: Ліга-Прес, 2021. С. 571-598. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-244-2-2-6>.

116. Юрисконсульт. Народний правовий портал. URL: <https://legalexpert.in.ua/komkodeks/kuap/8079-73.html>

117. Методика визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства: Наказ Міністерства охорони навколишнього природного Середовища 27.10.1997 № 171 (у редакції наказу Мінприроди 04.04.2007 № 149). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0285-98#Text>.

118. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

119. Великий тлумачний словник сучасної мови. URL: <https://slovnyk.me/dict/vts/%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%B8%D1%82%D0%B8>.

120. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#top>.

121. Великий тлумачний словник (ВТС) сучасної української мови. URL: <http://slovo.org.ua/93/53399/878675.html>.

122. Юрисконсульт. Народний правовий портал. URL: <https://legalexpert.in.ua/komkodeks/lku/1885-198.html>.

123. Про насіння і садивний матеріал: Закон України від 26 грудня 2002 року № 411-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-15#Text>.

124. Юрисконсульт. Народний правовий портал. URL: <https://legalexpert.in.ua/komkodeks/kuap/8077-71.html>.

125. Деякі питання функціонування органів архітектурно-будівельного контролю та нагляду: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2020 р. № 1340. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1340-2020-%D0%BF#Text>.

126. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23 травня 2017 року № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>.

127. Юрисконсульт. Народний правовий портал. URL: <https://legalexpert.in.ua/komkodeks/kuap/8081-75.html/>.

128. Про затвердження Інструкції про порядок ведення державного лісового кадастру і первинного обліку лісів: Наказ Державного комітету

лісового господарства України 01.10.2010 року № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1267-10#Text>.

129. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#top>.

130. Ковейно Ю.В. Суб'єкти відповідальності за порушення лісового законодавства. Проектування безпекового середовища громад: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Маріуполь, 2 липня 2021 року). Донецький державний університет внутрішніх справ. Київ: ТОВ «Компанія ВАІТЕ», 2021. С. 217-221.

131. Загальна теорія права: підручник / М.С. Кельман, В.М. Стратонов. Вид. 6-те, доп. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 742 с.

132. Мікулін Д.М. Правове регулювання довгострокового тимчасового користування лісами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право». Харків, 2017. 21 с.

133. Адміністративна відповідальність в Україні: [навч. посіб. / за ред. А.Т. Комзюка. Харків. 1998. 112 с.

134. Костицький В.В. Десять тез про юридичну відповідальність за екологічні правопорушення. Про українське право: Часопис кафедри теорії та історії держави і права / КНУ ім. Тараса Шевченка. 2010. Правова відповідальність. С. 312-322.

135. Белікова О.В. Юридичний склад адміністративного правопорушення. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2013. № 3(41). С. 22-27.

136. Брусакова О.В. Суб'єкти адміністративних правопорушень на авіаційному транспорті. *Право і безпека*. 2022. № 4 (87). С. 170–182. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.3.15>.

137. Коваль Л.В. Адміністративне право: підручник. Київ, 1998. 211 с.

138. Хомишин І.Ю. Суб'єктивні ознаки адміністративних правопорушень у сфері обігу інформації. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022, №4. С. 226-230.

139. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктний правовий феномен. Київ, 2004. 528 с.
140. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 року № 2235-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#top>.
141. Дараганова Н.В. Суб'єкт адміністративного правопорушення у сфері охорони праці. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. №2. С. 270-274.
142. Щодо застосування антикорупційного законодавства: Лист Міністерства юстиції України від 11.03.2014 року № 1050-0-4-14-1111. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1050323-14#top/>.
143. Про судову практику у справах про хабарництво: Постанова Пленуму Верховного Суду України від № 5 від 26.04.2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02#Text>.
144. Білий П.М. Адміністративна відповідальність посадових осіб. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2002. №1. С. 31-35
145. Світличний О.П. Про розмежування адміністративної відповідальності посадових та службових осіб у сфері земельних правовідносин. *Право України*. 2010. №3. С. 204-209.
146. Матчук С.В. Адміністративно-правова відповідальність за екологічні правопорушення / С.В. Матчук, Т.В. Кріпостна // *Юридична наука*. 2015. № 7. С. 46-51.
147. Кузьменко О.В., Чорна В.Г., Омельченко А.В. Фінансова відповідальність юридичних осіб Як платників податків, за порушення операцій, пов'язаних з постачанням товарів та послуг. *Право та державне управління*. 2023. №3. С. 127-132.
148. Коломоєць Т.О. Забезпечення прав юридичних осіб в адміністративних провадженнях: монографія/ Т.О. Коломоєць, В.Г. Лукашевич, Ю.А. Дорохіна. Київ: Істина. 2011. 176 с.
149. Дорохіна Ю.А. Юридична особа в адміністративно-правовій науці. *Юридична наука*. 2012. №7. С. 58-65.

150. Кротюк В. Фінансові санкції та адміністративна відповідальність: проблеми співвідношення [Текст] / В. Кротюк, А. Іоффе, Д. Лук'янець. *Право України*. 2000. №5. С. 29-33

151. Лук'янець Д.М. Розвиток інституту адміністративної відповідальності: концептуальні засади та проблеми правореалізації: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Київ, 2007. 410 с.

152. Кравченко Л. Проблеми адміністративної відповідальності юридичних осіб у сфері валютного законодавства. [Текст] /Л. Кравченко, О. Плетньова. *Юридичний журнал*. 2004. №8. С. 69-72.

153. Миколенко О.М. Права та обов'язки суб'єктів адміністративно-деліктного права. *Правові новели. Науковий юридичний журнал*. 2018. № 4 С. 209-215.

154. Службський І.Й. Адміністративна відповідальність юридичних осіб [Текст]: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07; Київський національний ун-т внутрішніх справ. Київ, 2008. 20 с

155. Лютіков П.С. Адміністративна відповідальність юридичних осіб: теоретико-правовий аналіз. *Форум права*. 2013. № 1. С. 635-641.

156. Кравець М.О. Адміністративна відповідальність юридичних осіб. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. №4. С. 75-78.

157. Про ветеринарну медицину: Закон України від 25 червня 1992 року № 2498-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2498-12#top>.

158. Про виключну (морську) економічну зону: Закон України від 16 травня 1995 року № 162/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162/95-%D0%B2%D1%80#top>.

159. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#top>.

160. Комзюк А.Т. Суб'єкти адміністративної відповідальності: проблеми визначення та правового закріплення системи. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2003. Вип. 22. С. 95-99.

161. Комзюк А.Т. Липій Є.А. Адміністративна відповідальність юридичних осіб: деякі проблеми правового регулювання. *Право і безпека*. 2017. № 2 (65). С. 34-38

162. Жильцов О.Л. Адміністративна відповідальність юридичних осіб: процесуально-правовий аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харків, 2007. 20 с.

163. Зима О.Т. Адміністративна відповідальність юридичних осіб: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харків, 2001. 19 с.

164. Куян І.А. Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення: дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ, 2001. 208 с.

165. Рішення Господарського суду Чернівецької області від 17 липня 2018 року по Справі № 926/869/18 про відшкодування шкоди завданої внаслідок порушення природоохоронного законодавства в сумі 177839,84 грн.
URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/75398809>.

166. Державне спеціалізоване господарське підприємство Ліси України.
URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/44768034/.

167. Чернецький О.Л. Правове регулювання адміністративної відповідальності неповнолітніх в Україні: дис. ...канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків. 2007. 205 с.

168. Нефедова А.В. Спеціальні ознаки суб'єкта адміністративних проступків на автомобільному транспорті. Актуальні проблеми держави і

права: зб. наук. пр. Вип. 82 / редкол.: В.В. Завальнюк (голов. ред.) та ін. Одеса: Гельветика, 2019. С. 134-143.

169. Макаренко В. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю. *Право України*. 2001. №2. С. 114-118

170. Гуржій А.В. Адміністративна відповідальність за порушення правил дорожнього перевезення небезпечних вантажів та проїзду великогабаритних і великовагових транспортних засобів: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.07. Київ. 2013. 233 с.

171. Бобкова А.Г., Ковейно Ю.В. Форми відповідальності за порушення лісового законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №6. С. 194-198. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/45>.

172. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250 000 / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0000728%5F13.

173. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/forma>

174. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970-1980. URL: http://ukrlit.org/slovnky/slovnky_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh/%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0.

175. Цивільне право: підручник: у 2 т. / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, Т.І. Бегова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Харків: Право, 2011. Т. 1. 656 с.

176. Татькова З.Ф. Підстави, види та форми господарсько-правової відповідальності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Ін-т екон.-прав. дослідж. НАН України. Донецьк, 2010. 19 с.

177. Грищук В.К. Доктринальне розуміння форм реалізації кримінальної відповідальності людини. Актуальні проблеми кримінальної відповідальності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 жовт. 2013 р. / редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків. Право, 2013. С. 93-98.

178. Коломоєць Т.О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації: монографія. Запоріжжя: Поліграф. 2004. 404 с.

179. Колпаков В.К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 256 с.

180. Миколенко А.И. Административный процесс и административная ответственность в Украине: Учебное пособие. Харьков: Одиссей. 2004. 312 с.

181. Шестак Л.В. До питання про сутність понять «адміністративне стягнення» та «адміністративна санкція». *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 194-197.

182. Гордійчук М.В., Котенко Н.М. Адміністративний штраф як вид адміністративного стягнення. *Право і суспільство*. 2023. №3. С. 166-172.

183. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення адміністративної відповідальності у вигляді штрафу: Закон України від 7 лютого 1997 року № 55/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55/97-%D0%B2%D1%80#top>.

184. Словник української мови. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BF%D0%B8%D0%BD%D1%8F%D1%82%D0%B8>.

185. Центр надання адміністративних послуг у місті Рівному. Припинення діяльності юридичних осіб на підставі судового рішення. URL: https://www.cnapr.v.gov.ua/news/2019/pripinennya_diyalnosti_yuridichnih_osib_na_pidstavi_sudovogo_rishennya.

186. Шестак Л.В., Волковська А.А. Проблеми правового регулювання застосування конфіскації як виду адміністративного стягнення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 6. С. 151-153.

187. Коломоєць Т.О. Особисті адміністративні стягнення – невід’ємна складова новітнього кодифікованого адміністративно-деліктного законодавства. *Вісник Запорізького національного університету*. № 2 (I), 2013. С. 103-108.

188. Ведерніков Ю.А., Шкарупа В.К. Адміністративне право України: [навч. посібник]. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 336 с.

189. Шульга Є.В. Теоретико-правові підходи до поняття системи адміністративних стягнень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. №2. С. 168-171.

190. Дембіцька С.Л. Щодо визначення з’ясування адміністративного стягнення. *Право і суспільство*. № 6-1. 2014. С. 125-130.

191. Павловська Н.В. Теоретико-правові підходи визначення адміністративно-правових санкцій. *Наукові записки. Серія: Право*. 2019. Випуск 6. Спецвипуск. Том 2. С. 164-167.

192. Панасюк О.В. Теоретичний огляд адміністративного стягнення: поняття і мета. *National law journal: theory and practice*. 2020. С. 126-130.

193. Проблеми правової відповідальності: моногр. / Ю.П. Битяк, Ю.Г. Барабаш, Л.М. Баранова та ін.; за ред. В.Я. Тація, А.П. Гетьмана, В.І. Борисової. Харків: Право, 2014. 348 с.

194. Виконавча влада і адміністративні правопорушення. за заг. ред. В.Б. Авер’янова. Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2002. 667 с.

195. Герасименко О.О. Відповідальність за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності. дис... доктора філософії, спец.: 081 право. Київ: Державний торговельно-економічний університет, 2023. 256 с.

196. Колеснікова М.В. Деякі аспекти підстав виникнення адміністративної відповідальності. Реформування правової системи в

контексті євроінтеграційних процесів: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 19–20 травня 2022 року) / редколегія: проф. А.М. Куліш, В.В. Миргород-Карпова, А.В. Стеблянко. Суми: Сумський державний університет, 2022. 652 с.

197. Каракаш І.І. Види юридичної відповідальності та особливості їх застосування за порушення природоресурсового й екологічного законодавства. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. С. 430-442.

198. Ковейно Ю.В. Встановлення факту порушення лісового законодавства (адміністративно-правовий аспект). *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2023. Випуск 3. С. 38-46. <https://doi.org/10.32782/cuj-2023-3-5>.

199. Про Єдину екологічну платформу «ЕкоСистема»: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2021 р. № 1065: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1065-2021-%D0%BF#Text>.

200. Про затвердження Порядку взаємодії між органами прокуратури, Національної поліції України, Служби безпеки України, уповноваженими органами державного нагляду (контролю), державними спеціалізованими установами під час виявлення та здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля: Наказ Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України 16 червня 2022 року № 94/363/150/226/356.

201. Легеза Ю.О. Адміністративно-правові засади публічного управління у сфері використання природних ресурсів: автореф. ... дис. ... д-ра. юрид. наук. 12.00.07. Запоріжжя, 2018. 34 с.

202. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%D4%E0%EA%F2>.

203. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/fakt>.

204. Яременко В.В., Сліпушко О.М. Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах. Том 4. Київ. Видавництво «Аконіт». 2000. 941 с.

205. Головченко В. Яким вимогам має відповідати соціальний факт, аби вважатися юридичним? URL: https://zib.com.ua/ua/117268-yakim_vimogam_mae_vidpovidati_socialniy_fakt_abi_vvazhatisya.html.

206. Юридичні факти в доктрині приватного права України: монографія / М. Пленюк, А. Коструба. Київ: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2018. 288 с.

207. Публічний електронний словник української мови. URL: <http://ukrlit.org/slovnuk/%D1%83%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8>.

208. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1052. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF#Text>.

209. Вирок Болехівського міського суду Івано-Франківської області від 21 січня 2022 року по справі № 339/236/21. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/102631552>.

210. Рішення Господарського суду Київської області від 16 серпня 2022 року по справі № 911/133/22. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/105877372>.

211. Зміни, що вносяться до постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 травня 2022 р. № 612. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/612-2022-%D0%BF#Text>.

212. Про затвердження Положення про територіальні та міжрегіональні територіальні органи Держкоінспекції: Наказ Міністерства енергетики та захисту довкілля України від 07.04.2020 № 230. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0350-20#Text>.

213. Державна екологічна інспекція України. Територіальні органи. URL: <https://www.dei.gov.ua/post/1675>.

214. Державна екологічна інспекція України. Міжрегіональні територіальні органи. URL: <https://www.dei.gov.ua/post/111>.

215. Рішення Господарського суду Івано-Франківської області від 20.08.2020 року по справі № 909/454/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91117559>.

216. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.

217. Офіс Генерального прокурора. Головна. Загальна інформація. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/zagalna-informaciya-2>.

218. Makarenko N.A., Makarenko O.Yu., Krasnova Yu. A. Nazymko O.V., Ivanenko D.D. Problems of prosecution for crimes against environmental security in the conditions of martial state (Проблеми притягнення до відповідальності за злочини проти екологічної безпеки в умовах воєнного стану). *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 2023, № 5. С. 122-127 (Scopus Indexed). <https://doi.org/10.33271/nvngu/2023-5/122>.

https://nvngu.in.ua/jdownloads/pdf/2023/5/05_2023_Makarenko.pdf.

219. Про Національну поліцію України: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

220. Вирок Покровського районного суду Дніпропетровської області від 10.11.2020 року по справі № 189/1135/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92766874>.

221. Рішення Господарського суду міста Києва від 27.09.2023 по справі № 910/3817/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114019434>

222. Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів від 27.02.2002 № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0276-02#top>.

223. В Україні з'явилась інтерактивна мапа сміттєзвалищ. URL: <https://zt.20minut.ua/Podii/v-ukrayini-zyavilas-interaktivna-mapa-smittezvalisch-10827952.html>.

224. Рішення Господарського суду Одеської області від 04 листопада 2022 р. по справі № 916/4020/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107123389>.

225. Заочне рішення Козельщинського районного суду Полтавської області від 25 вересня 2023 року по справі № 633/151/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113672999/>.

226. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top>.

227. Офіційний сайт державної екологічної інспекції. Діяльність. Звіти. URL: https://www.dei.gov.ua/post?category_id=19&post_type_id=2.

228. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру». URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-vnesennya-zmin-do-deyakikh-zakonodavchikh-aktiv-u-zvyazku-z-priynyattiam-zakonu-ukraini-pro-administrativnu-protseduru>.

229. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <https://sum.in.ua/s/prytjaghaty>.

230. Демський Е.Ф. Адміністративне процесуальне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 496 с.

231. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Підручник. Київ: «Істина», 2008 500 с.

232. Про затвердження Положення про Державне агентство лісових ресурсів України: Постанова КМ України від 8 жовтня 2014 р. № 521. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/521-2014-%D0%BF#Text>.

233. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>.

234. Адміністративне процесуальне право: навч. посібник / кол. авт.; за заг. ред. Т.П. Мінки. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 320 с.

235. Циганов О.Г. Характеристика стадій адміністративно-процедурної діяльності правоохоронних органів України з надання адміністративних послуг. *Правовий часопис Донбасу*. №1 (66). 2019. С. 70-76.

236. Гнатюк С.С. Стадії провадження у справах про адміністративні проступки: автореф. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Львів, 2010. 23 с.

237. Марфіна Н.В. До питання провадження у справах про адміністративні правопорушення лісового законодавства. URL: https://www.rusnauka.com/SND_2007/Pravo/18587.doc.htm.

238. Бойко І.В., Різун Р.Л., Тарадуда О.Є. Ініціювання адміністративної процедури. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 6. С. 30-37.

239. Науково-практичний коментар до Закону України «Про адміністративну процедуру» / авт. колектив: Андрійко О.Ф., Бевзенко В.М. та ін.; за заг. ред. Тимощука В.П. Київ, 2023 545 с.

240. Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 року № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>.

ДОДАТОК А

ПРОЄКТ

ЗАКОН УКРАЇНИ

«Про внесення змін до Лісового кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо удосконалення адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства»

Верховна Рада України постановляє:

I. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

I. Внести до Лісового кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 1994, № 17, ст. 99) зміни:

1. Частину другу статті 105 доповнити:

1) пунктом 21 наступного змісту: «порушенні правил та вимог по веденню обліку лісів»

2) пунктом 22 наступного змісту: «здійсненні перешкод оперативному персоналу та посадовим особам об'єктів електроенергетики здійснювати свої службові обов'язки»;

II. Внести до Кодексу України про адміністративні правопорушення (Відомості Верховної Ради УРСР, 1984, № 51, ст.1122) зміни:

1) доповнити частину першу ст. 65 словом «та збут» після слова «зберігання»;

2) доповнити абзац другий частини першої ст. 65 КУпАП словами «або на громадян виконання суспільно корисних робіт на строк від ста двадцяти до ста п'ятдесяти годин» після слів «громадян» в кінці абзацу;

3) доповнити абзац другий частини другої ст. 65 КУпАП словами «або на громадян виконання суспільно корисних робіт на строк від ста п'ятидесяти до двохсот годин» після слів «громадян» в кінці абзацу;

4) виключити з частини другої та частини четвертої ст. 70 слова «і на посадових осіб - від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян»;

5) доповнити абзац другий статті 73 КУпАП словами «або на громадян виконання суспільно корисних робіт на строк від ста двадцяти до ста п'ятдесяти годин» після слів «громадян» в кінці абзацу;

6) доповнити статтею 76¹ «Порушення правил та вимог по веденню обліку лісів» наступного змісту: «Порушення правил та вимог по веденню обліку лісів, - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від п'ятнадцяти до тридцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян»;

7) доповнити статтею 76² «Перешкоджання доступу до об'єктів електромереж, інших інженерних споруд, які проходять через лісову ділянку, для їх обслуговування» наступного змісту: «Перешкоджання доступу до об'єктів електромереж, інших інженерних споруд, які проходять через лісову ділянку, для їх обслуговування, - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від п'ятнадцяти до тридцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян»;

8) доповнити частину першу статті 221 після цифри «51⁴», цифрою «65»;

9) у частині першій статті 241 замінити «ст. 63-70» на «63, 64, 65¹-70»;

10) у частині першій статті 242¹ замінити цифри «59-77¹» на цифри «59-64, 65¹-77¹».

III. Прикінцеві та перехідні положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

Голова Верховної Ради

України

ДОДАТОК Б

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Ковейно Ю.В. Правова основа використання лісів. *Підприємництво, господарство та право*. 2017. №12. С. 142-147.
2. Ковейно Ю.В. Підстави відповідальності за порушення лісового законодавства. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2020. № 4. Том 2. С. 110-116. DOI <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2020-4.2-16>.
3. Бобкова А.Г., Ковейно Ю.В. Форми відповідальності за порушення лісового законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №6. С. 194-198. (Особистий внесок здобувачки: здобувачкою запропоновано визначення поняття форми відповідальності за порушення лісового законодавства та запропоновано поділ таких форм на загальні та спеціальні; конкретизовано загальні та спеціальні форми відповідальності за порушення лісового законодавства). DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/45>.
4. Ковейно Ю.В. Встановлення факту порушення лісового законодавства (адміністративно-правовий аспект). *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2023. Випуск 3. С. 38-46. <https://doi.org/10.32782/cuj-2023-3-5>.
5. Бобкова А.Г., Ковейно Ю.В. Забезпечення безпекового середовища в лісових відносинах заходами адміністративної відповідальності. *Organizational and legal fundamentals for the formation of a security environment in Ukraine: Scientific monograph*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2023. P. 169-186. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-363-7-8>. (Особистий внесок здобувача: здобувачкою проаналізовано правову основу адміністративної

відповідальності, конкретизовано визначення адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства. Запропоновано визначення форми адміністративної відповідальності в лісових відносинах та конкретизовано форми такої відповідальності).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Ковейно Ю.В. Юридична відповідальність за правопорушення в сфері використання лісів. Актуальні проблеми науки та освіти: Збірник матеріалів XXI підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. К.В. Балабанова. Маріуполь: МДУ, 2019. С 60-62.

7. Ковейно Ю.В. Суб'єкти використання лісів. Актуальні проблеми науки та освіти: зб. матеріалів XXII підсумкової наук.-практ. конф. викладачів Маріупольського державного університету, 07 лютого 2020 р. Маріуполь: МДУ, 2020. С. 72-73.

8. Ковейно Ю.В. Суб'єкти відповідальності за порушення лісового законодавства. Проектування безпекового середовища громад: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Маріуполь, 2 липня 2021 року). Донецький державний університет внутрішніх справ. Київ: ТОВ «Компанія ВАІТЕ», 2021. С. 217-221.

9. Ковейно Ю.В. Щодо дисциплінарної відповідальності за порушення лісового законодавства. Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених 23 червня 2022 року: Зб. тез наук. праць / за заг. редакцією М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2022. С. 272-275.

10. Ковейно Ю.В. Окремі аспекти визначення поняття юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства. Актуальні проблеми науки та освіти: Збірник матеріалів XXV підсумкової науково-

практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2023. С. 63-66.

11. Ковейно Ю.В. Види адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства. Проблеми і перспективи поствоєнної розбудови України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7-8 грудня 2023 р. / за заг. ред. М.В. Трофименка: Маріупольський державний університет. Київ: МДУ, 2023. С. 152-155.

Наукова праця, яка додатково відображає наукові результати дисертації:

12. Bobkova A., Koveino Y. The Forms of Responsibility for Violation of the Forest Legislation. Yearbook of Ukrainian law: Coll. of scientific papers. 2023. №15. С. 431-442. (Personal contribution of the applicant: the applicant proposed the definition of the concept of the form of responsibility for violation of forest legislation and proposed the division of such forms into general and special; specified general and special forms of responsibility for violation of forest legislation).